

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARKEOLOJİK MEKÂNLARIN
KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Halil İbrahim ANAHTARCIOĞLU

Niğde

Nisan, 2019

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARKEOLOJİK MEKÂNLARIN
KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Halil İbrahim ANAHTARCIOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

Niğde
Nisan, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekânların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri” başlıklı bu çalışmamın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 12/04/2019

Halil İbrahim ANAHTARCIÖĞLU

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. ELVAN YALÇINKAYA danışmanlığında HALİL İBRAHİM ANAHTARCIOĞLU tarafından hazırlanan "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekanların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

12 / 04 / 2019

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. ELVAN YALÇINKAYA

Üye : Doç. Dr. VEDAT AKTEPE

Üye : Dr. Öğr. Üyesi BAYRAM POLAT

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gökhan ÖZDEMİR
Enstitü Müdür V.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARKEOLOJİK MEKÂNLARIN
KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE AKADEMİSYEN
GÖRÜŞLERİ**

Anahtarcıoğlu, Halil İbrahim

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

Nisan 2019, 136 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşlerinin neler olduğunu ortaya koymaktır. Arkeoloji disiplini sosyal bilgiler alanı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere aktarılan bilgilerin günlük hayatta karşılıkları olan ve birinci elden kanıt durumunda yer alan arkeolojik mekânlar öğrenciler tarafından ders sürecinde görülmesi gereken mekânlardır. Bu konuda alan uygulayıcıları olan sosyal bilgiler öğretmenlerine öğrencilerin sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrendiklerini gözlemlemesi ve sınıf içerisinde soyut olarak kendisine aktarılanlara bizzat dokunma imkânını elde etmesi açısından büyük sorumluluk düşmektedir. Aynı zamanda bu sorumluluklardan bir kısmı da sosyal bilgiler öğretmenlerinin lisans eğitimi aldıkları fakültelerdeki akademisyenlere düşmektedir. Bu nedenlerden dolayı çalışmada hem sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem de akademisyenlerin görüşlerine yer verilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum deseni kullanılmıştır. 2017-2018 eğitim ğretim döneminde Aksaray ilinde görev yapmakta olan 20 sosyal bilgiler öğretmeninin görüşü ile aynı dönemde İç Anadolu Bölgesinde yer alan bir niversitenin Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda görevli bulunan 7 akademisyenin görüşü alınmıştır. Öğretmen ve akademisyenlerden görüşme formları aracılığıyla toplanan veriler, içerik analizi ve betimsel analiz aracılığıyla çözümlenmiştir. Çalışmada görüş belirten katılımcıların gerçek kimlikleri yerine E1 ve KA1 şeklinde verilen kod isimler kullanılmıştır. Alınan cevaplar temalar çerçevesinde bir araya getirilip sayısal veriler tablolara aktarılmıştır.

Araştırma sonucu olarak sosyal bilgiler ğretmenlerinin ğretim programı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarına, arkeolojik mekânlara öğrencileri götürme sorumluluğunu almak istemediklerine, arkeolojik mekânların bu süreçte kullanıldığı takdirde öğrencilerin bilgilerinin kalıcı hale geleceğine ulaşılmıştır. Akademisyenler ise öğrencilerde vatandaşlık bilincinin arkeolojik mekânlar aracılığıyla oluşturulabileceğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Arkeoloji, Arkeolojik Mekn

ABSTRACT

THE VIEWS OF TEACHER AND ACADEMICIAN IN THE SOCIAL STUDIES EDUCATION WITH REGARD TO THE USAGE OF ARCHEOLOGIC PLACES

ANAHTARCIOĞLU, Halil İbrahim

Thesis Advisor: Associate Professor Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA

Nisan, 2019, 136 Page

The aim of this study is to reveal teachers and academicians' ideas on the use of archeological places. Archeology plays an important role in diciplined social studies. Archeological places which is studied in social studies should be seen by students during lessons. On this subject the social studies teachers should take a big responsibility on by observing what students learn. At the same time this responsibility is also partly academicians' who gave the university education to the social studies teachers. There fore in this study opinions of both social studies teachers and academicians used. In the study durum deseni which is one of the qualitative research methods is used. The opinions of 20 social studies teachers who was working in Aksaray in 2017-2018 education year and the opinions of 7 academicians who were working in an University of Central Anatolia, Education Faculty, Department of Social Studies Education are used. The data gathered by the meeting forms of teachers and academicians is solved by content analysis and descriptive analysis. On the studyn in stead of usinf the original identity cards of participants the code names such as EÖ1 and KA1 are used. The responded are

gathered together by themes and transferred to quantitative data tables. As a result of the study, the social study teachers' lack of knowledge, and unwillingness to take responsibility of taking students to the archeological places, if used; archeological places making the students knowledge permanent and more lasting is acknowledged. Academicians on the other hand indicated that the citizenship consciousness can be formed by archeological places.

Keywords: Social Studies, Social Studies Education, Archeology, Archeological Places

ÖNSÖZ

Eğitim öğretim faaliyetleri sınıf içerisinde devam ettiği kadar okul dışında da devam etmektedir. Günümüzde okul dışı etkinlikler ders süreçlerinde önemli bir hal almaya başlamıştır. Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde öğrenciye kazandıracakları öğretmenlerin sınıf içerisinde planladıkları etkinlikleri okul dışına taşımalarına sebep olmuştur. Bu girişim sonucunda öğrenciler birebir gözlem yapma deneyimine sahip olmuşlardır. Öğrencinin okul dışında bir mekâna gidip sınıf içerisinde öğretmen tarafından soyut bir biçimde kendisine anlatılanlara dokunması bilgilerinin daha kalıcı hale gelmesine de yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda çağdaş yöntemler eşliğinde öğrenci sınıftan çıkarak aktif olduğu süreçlerle beraber öğretmen rehberliğinde kendi öğrenmelerini de keşfetmiş olacaktır. Her çocuğun bireysel olarak özel öğrenme ihtiyaçlarının olduğunun kabul edildiği günümüzde bu şekilde öğrenmeler deneyimleyen öğrencilerin öğrenme durumlarının sınıftan çıkmadan eğitim öğretim faaliyetlerine devam eden öğrencilere kıyasla daha kalıcı olacağından şüphe yoktur. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine ve eğitim fakültelerinde eğitim gören öğretmen adaylarına sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların yerinin anlatılması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri lisans düzeyinde aldıkları eğitim esnasında sınıf dışında gerçekleştirecekleri etkinliklerin öğrenciler üzerindeki etkileri konusunda bilgilendirilirse bu konu hakkında daha bilinçli hareket edebileceklerdir. Arkeolojik mekânlar eşliğinde öğretmenler öğrencilere kalıcı öğrenmeler elde etmelerini sağlayabilirler. Öğrenciler sınıf ortamında monotonluktan uzaklaştırılıp ders daha eğlenceli hale getirilebilir. Arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitiminde öğrencinin öğrenmeye gittiği yolda yardımcı bir araç olarak kullanılabilir durumda olmasından dolayı bu araştırmada sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve akademisyenlerin konu hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Araştırma sürecinde tüm içtenliğiyle yardımlarını esirgemeyen, değerli fikirleri ve bilgileriyle bana yol gösteren kıymetli hocam tez danışmanım Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA'ya teşekkür ederim. Görüş ve önerileriyle tezime değer katan

jüri üyeleri değerli hocalarım Doç. Dr. Vedat AKTEPE'ye ve Dr. Öğretim Üyesi Bayram POLAT'a teşekkür ederim. Araştırmaya katılarak samimiyetle görüşlerini benimle paylaşan akademisyenlere ve öğretmenlere teşekkür ederim. Ayrıca bana araştırmamda yardımcı olan öğretmen arkadaşlarım Esmâ Gül SARI ve Hamdi AKYÜREK'e teşekkür ederim. Eğitim-Öğretim hayatım boyunca hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan bugünlere gelmemi sağlayan başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme ve desteğini eksik etmeyen kıymetli eşime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Halil İbrahim ANAHTARCIOĞLU

Nisan, 2019

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xvii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Problem Cümlesi.....	5
1.5. Alt Problemler.....	5
1.6. Varsayımlar	6
1.7. Sınırlılıklar	6
1.8. Tanımlar	6

BÖLÜM II

İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. SOSYAL BİLGİLER.....	8
2.1.1. Tanımı	8
2.1.2. Kapsamı	10

2.1.3. Önemi.....	12
2.2. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE TEMEL İLKELER	13
2.3. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR.....	15
2.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	15
2.3.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	16
2.3.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	18
2.4. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	20
2.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçları	20
2.4.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Vizyonu.....	23
2.4.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yapısı.....	23
2.5. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER.....	24
2.6. SOSYAL BİLGİLERİ OLUŞTURAN DİSİPLİNLER	24
2.6.1. Tarih.....	24
2.6.2. Coğrafya.....	25
2.6.3. Ekonomi.....	25
2.6.4. Antropoloji.....	27
2.6.5. Psikoloji	27
2.6.6. Sosyoloji	28
2.6.7. Arkeoloji	30
2.7. SOSYAL BİLGİLERDE MEKÂNSAL ÖĞRENME ORTAMLARI.....	31
2.8. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARKEOLOJİK MEKÂNLAR.....	33
2.9. ARKEOLOJİK MEKÂNLAR	34
2.9.1. Müze	34
2.9.2. Höyük.....	35
2.9.3. Tümülüs	36
2.9.4. Antik Kent.....	36
2.9.5. Kazı Alanları.....	37
2.9.6. Arkeopark	38
2.9.7. Tapınak	39
2.10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	39

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	43
3.2. Çalışma Grubu	44
3.3. Ölçme Araçları.....	45
3.4. Verilerin Toplanması	45
3.5. Verilerin Analizi	45
3.6. İçerik Analizi	47
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.....	48

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİYLE YAPILAN GÖRÜŞMELER SONUCUNDA ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUMLAR	50
4.1.1. ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMI DENİLDİĞİNDE AKLINIZA NE GELİYOR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	50
4.1.2. SİZE GÖRE ARKEOLOJİK MEKÂNLARIN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ NEDİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	54
4.1.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA ARKEOLOJİK MEKÂN LARI YETERLİ BULUYOR MUSUNUZ? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	61
4.1.4. SİZE GÖRE ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMI SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ HANGİ AMAÇLARINA HİZMET ETMEKTEDİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	64
4.1.5. SİZCE ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMI SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE EN ÇOK HANGİ KONULAR ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEBİLİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	67
4.1.6. SİZCE ARKEOLOJİK MEKÂN LARDA NASIL ETKİNLİKLER YAPILABİLİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	71

4.1.7. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÖĞRENCİLERİNİZİ ARKEOLOJİK MEKÂNA GÖTÜRMEK İSTESEYDİNİZ HANGİ ARKEOLOJİK MEKÂNI TERCİH ETMİŞ OLURDUNUZ? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	78
4.1.8. SİZCE SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MEVCUT EĞİTİM-ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNDEN FARKLI OLARAK ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMININ ÖĞRENCİLERE SAĞLAYACAĞI KATKILAR NELER OLABİLİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	82
4.1.9. ÖĞRETMEN OLARAK SİZ SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ARKEOLOJİK MEKÂNLARI KULLANIYOR MUSUNUZ? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	87
4.2. AKADEMİSYENLERLE YAPILAN GÖRÜŞMELER SONUCUNDA ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUMLAR	92
4.2.1. ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMI DENİLDİĞİNDE AKLINIZA NE GELİYOR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	93
4.2.2. SİZE GÖRE ARKEOLOJİK MEKÂNLARIN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ÖNEMİ NEDİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	96
4.2.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA ARKEOLOJİK MEKÂNLARI YETERLİ BULUYOR MUSUNUZ? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	99
4.2.4. SİZE GÖRE ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMI SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ HANGİ AMAÇLARINA HİZMET ETMEKTEDİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	101
4.2.5. ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMININ SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINI NASIL ETKİLEYECEĞİNİ BELİRTİNİZ SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	104
4.2.6. SİZCE ARKEOLOJİK MEKÂN KULLANIMI SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE EN ÇOK HANGİ KONULAR ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEBİLİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	107
4.2.7. SİZCE ARKEOLOJİK MEKÂNLARDA NASIL ETKİNLİKLER YAPILABİLİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	109
4.2.8. ARKEOLOJİK MEKÂNLARIN OKUL ORTAMINDAN AYRILMADAN SANAL OLARAK KULLANILABİLMESİ SİZE GÖRE ÖĞRENCİYE FAYDA SAĞLAR MI? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	113
4.2.9. SİZCE SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE MEVCUT EĞİTİM-ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİNDEN FARKLI OLARAK ARKEOLOJİK MEKÂN	

KULLANIMININ ÖĞRENCİLERE SAĞLAYACAĞI KATKILAR NELER OLABİLİR? SORUSUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	117
---	-----

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR	120
5.2. ÖNERİLER	125
Kaynakça	126
Ekler	133
Ek 1: Öğretmen Görüşme Formu	133
Ek 2: Akademisyen Görüşme Formu	134
Ek 3: Araştırma İzin Belgesi	135
Ek 4: Özgeçmiş	136

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde 3 Temel Yaklaşım.....	19
Tablo 2. Araştırmaya Katılanlara Dair Demografik Bilgiler	44
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Kullanımına İlişkin Görüşleri	50
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekânların Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Önemine İlişkin Görüşleri	54
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Arkeolojik Mekânların Yeterliliğine İlişkin Görüşleri	61
Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçlarına Hizmet Etme Durumuna İlişkin Görüşleri	64
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konular Çerçevesinde Gerçekleştirilebileceğine İlişkin Görüşleri	68
Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekânlarda Yapılabilecek Etkinliklere İlişkin Görüşleri	71
Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Tercihlerine İlişkin Görüşleri	78
Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekânların Diğer Eğitim-Öğretim Etkinliklerinden Farklı Olarak Öğrenciye Sağlayacağı Katkılara İlişkin Görüşleri	82
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Arkeolojik Mekânları Kullanma Durumlarına İlişkin Görüşleri.....	87
Tablo 12. Dersinde Arkeolojik Mekân Kullanmadığını Söyleyen Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullanamama Sebeplerine İlişkin Görüşleri	88
Tablo 13. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımına İlişkin Görüşleri	93

Tablo 14. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânların Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Önemine İlişkin Görüşleri	96
Tablo 15. Akademisyenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Arkeolojik Mekânları Yeterliliğine İlişkin Görüşleri.....	99
Tablo 16. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçlarına Hizmet Etme Durumuna İlişkin Görüşleri	102
Tablo 17. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarılarını Nasıl Etkileyeceğine İlişkin Görüşleri	104
Tablo 18. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konular Çerçevesinde Gerçekleştirilebileceğine İlişkin Görüşleri	107
Tablo 19. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânlarda Yapılabilecek Etkinliklere İlişkin Görüşleri	110
Tablo 20. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânların Okul Ortamından Ayrılmadan Sanal Olarak Kullanılabilmesine İlişkin Görüşleri	113
Tablo 21. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânların Diğer Eğitim-Öğretim Etkinliklerinden Farklı Olarak Öğrenciye Sağlayacağı Katkılara İlişkin Görüşleri..	117
Şekil 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsadığı Alanlar	11

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council for Social Studies

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

TDK: Türk Dil Kurumu

AKT: Aktarma

ÇEV: Çeviren

ED: Editör

VB: Ve benzeri/ ve benzerleri

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Öğretmen Görüşme Formu	133
Ek 2. Akademisyen Görüşme Formu	134
Ek 3. Araştırma İzin Belgesi	135
Ek4. Özgeçmiş.....	136

BÖLÜM-I

GİRİŞ

Bu bölümde “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekânların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri” adlı araştırmanın problem durumuna, önemine, amacına, problem cümlesine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Sosyal Bilgiler dersinin ortaya çıkış amacı, aynı ülkede birlikte yaşayan farklı sosyal çevreden ve kültürden insanları ortak paydada buluşturma, onlara vatandaşlık bilinci kazandırma, buldukları ülkenin sahip olduğu kültürel değerlere sahip çıkmalarını sağlayacak materyalleri ve kazanımları onlara sunmaktır. Aynı zamanda insanların vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkeye ait olduklarını hissetmelerini sağlamaktır.

Sosyal Bilgiler ilk zamanlarda 3 ana disiplinden oluşmaktaydı. Bu 3 ana disiplin şunlardır; Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık. İnsanların bağlı oldukları ülkenin ortak tarih ve geçmişine inanmaları, mensubu oldukları ülkenin yapı taşlarının şüphesiz daha sağlam olmasını sağlayacak bir nedendir. Ortak tarih ve geçmiş her ne kadar farklı milletlerdeki insanlar arasında aynı öneme sahip olmasa da Sosyal Bilgiler dersi sayesinde bu güç, bu gruplar arasında oluşturulup ülkenin sağlam adımlar atması sağlayacaktır. Bir ülkenin uzun ömürlü olmasını sağlayacak şartlarından biri de o coğrafyada yaşayan insanların aynı geçmişten veya aynı kandan geliyor olmalarıdır. İşte bu nedenden dolayı insanlar beraber nefes alıp verdikleri ülkede var olan tarihi ve kültürel değerlere inanmalıdırlar. Bu inanma durumunun güçlülük seviyesi durumu insanların vatandaşlık bilincinin yanı sıra ülkeye yapacakları katkıları da artıracaktır. Belki de istenen etkin vatandaş, üreten vatandaş olarak ortaya çıkacaktır. Sosyal Bilgiler içeriğinde barındırdığı yazılı ve görsel

materyaller yoluyla insanları ülkesinin etkin vatandaşı yapmayı arzulamaktadır. Etkin ve bilinçli vatandaş ülkesinin tarihini, kültürünü ve coğrafyasını bilen vatandaş olarak görülmelidir.

İnsanların ülkelerine dair bildikleri tarihi ve ortak geçmişi oluşturan bazı unsurlar vardır. Bunlardan biri de arkeolojik mekânlardır. Arkeolojik mekânlar toplumun ortak hafızasını oluşturan tarihi ve kültürel yerlerdir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde de konular itibariyle yer almaktadır. İlk başta bahsettiğimiz üzere dersin amacı gereği vatandaş olduğu ülkenin donanımlarına hâkim olması istenen insanın tarihsel geçmişi bilmesi, öğrenmesi, görmesi ve inanması gerekmektedir. Arkeolojik mekânlar insanların tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen olayları görmesini ve öğrenmesini sağlayacak somut şahitleri oluşturmaktadır. Arkeolojik mekânları kullanarak Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki tarihsel ve kültürel konularla ilişkilendirmeler sonucunda öğrencilerin tarihsel süreç içerisindeki olayları anlamaları daha hızlı ve kolay gerçekleşecektir. Sosyal Bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımını, yeni yöntem ve yaklaşımlara uygun bir biçimde, etkin katılımı ve yaparak yaşayarak eğitimi esas alan bir öğrenme ortamı sunmaktadır. Arkeolojik mekânlar dersin içinde yer alan ilişkili buldukları konuları ve kazanımları somutlaştıracak birincil kaynaklardır. Günümüzde bazı konuların anlatımında kullanılan soyut veya sanal yöntemlere karşı arkeolojik mekânlar her yönüyle ders içinde konuyla ilişkilendirilecek en somut materyalleri oluşturmaktadır.

Bütün bu sebeplerden dolayı Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan konuya hitap eden çerçeve dâhilinde öğrencinin ülkesi coğrafyasında yaşanan tarihsel sürece hâkim olması ve bu süreçten haberdar olması istenmektedir. Bu amacı gerçekleştirmenin önemli bir yolu da arkeolojik mekânların derse dâhil edilmesidir. Son dönemlerde eğitim sistemimize hâkim olan anlayışların isteği, öğrencinin oturduğu yerden metinleri okuyup geçmesi değil; konuları yaşayarak öğrenmesi, konulara dokunması ve yerinde görmesidir. Nihai olarak bütün bu nedenlerden dolayı, dersin amacı yakın planda incelenerek, Sosyal Bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına dair öğretmen ve akademisyen görüşü alınmak istenmiştir.

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve akademisyenlerin görüşlerini

tespit etmektir. Arkeolojik mekânların Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanımını, öğretmen ve akademisyen görüşlerinin ne boyutta olduğunu görüp uygulama sahasındaki artıların ve eksilerin ortaya çıkarılması adına bu araştırmanın uygulamalara yön vereceği düşünülebilir. Bu sebeple bu araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca araştırmanın bitiminde elde edilecek olan sonuçlar ışığında Sosyal Bilgiler dersi uygulamalarına katkı sağlamak ve öneriler getirmek amaçlanmaktadır. Araştırma sonucunda yapılacak önerilerle ders süreci içerisinde arkeolojik mekânların öğretmenler tarafından kullanılabilme kabiliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

1.2.Araştırmanın Önemi

Gelişen eğitim anlayışları çerçevesinde öğrencilerin görerek, yaşayarak öğrenmeler gerçekleştirmeleri çağdaş ülkelerdeki eğitim hareketleriyle ülkemizdeki eğitim yapısının eş zamanlı hareket etmesi açısından önemli bir hal almıştır. Zekâ kuramcılarının da çalışmalarında üzerinde durduğu gibi bireyler yaparak yaşayarak öğrendiği bilgileri, gördüğü objeleri ve deneyimlediği yaşantıları daha uzun süre hafızasında taşıyabilmektedir. Bu konuyu Uzunöz (2008); “Bireylerin zekâları birbirlerinden bağımsız değildir. Çoklu zekâ kuramına göre bir çarkın dişlileri gibi bir arada ve birbirini etkileyecek şekilde çalışır” şeklinde belirtmiştir (Uzunöz, 2008: 11). Çağdaş sistemlerde olduğu gibi ülkemizde de eğitim ve öğretim faaliyetlerinde öğrenci eksenli yöntem ve tekniklerin yer alması gerekliliği formal bir zorunluluk haline gelmişken arkeolojik mekânların eğitim öğretim sürecinde kullanılması gerekliliği doğru bir tercih olarak ortaya çıkacaktır.

Sosyal bilgiler öğretim programının temel yaklaşımında her öğrenci ayrı bir birey olarak kendine özgü kabul edilmekte, aynı zamanda içeriğin öğrenme yaşantıları bakımından zenginliği önemsenmektedir. Çünkü ayrı bir birey olarak kendine özgü kabul edilen öğrenci, yeni edineceği bilgi ve becerileri daha önce edindiği tecrübelerle zihninde ilişkilendirerek şekillendirecektir. Bunu yaparken zengin öğrenme yaşantılarının eğitim ortamıyla iç içe olmasına ihtiyaç duyacaktır. Dolayısıyla her öğrenciye ulaşabilmek amacıyla öğretim yöntem ve çeşitliliğine önem verilmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin içerdiği bilgi, beceri ve değerleri özümsemeleri,

öğrenmeyi sınıf dışında da devam ettirmeleri, sınıf dışında öğrendiklerini ders ile ilişkilendirmeleriyle mümkündür.

Günümüz eğitim uygulamalarını etkileyen ve yönlendiren yapılandırmacı yaklaşıma göre sosyal bilgiler öğretiminin sadece sınıf ortamıyla sınırlı kalması çağdaş öğretim teknikleri ve yaklaşımlarına tamamen ters bir durumdur. Bunun gereği olarak sosyal bilgiler eğitiminde sınıf dışı etkinliklerden de yararlanılmalıdır. Öğretim faaliyetleri sınıf dışına çıktıkça öğrencinin öğretim aktivitelerine katılım oranı artacağından öğrenme kalıcılık düzeyi de artış gösterecektir. Arkeolojik mekânlarda da öğrencinin gördüğü ve içinde bulunduğu mekânı tanıma faaliyeti doğrultusunda, keşfetme isteğiyle beraber öğrenme arzusu artacağından sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekân kullanımı, eğitim sürecinde öğrencinin derse karşı güdülenmesini artıran bir unsur olarak görülmelidir. Sosyal Bilgiler eğitiminde sınıf dışı mekânların kullanımı öğrencinin öğrenme isteğini artıracak gibi öğretmene de derste aktaracağı ünite kapsamını daha etkili bir biçimde sunma ve öğrenciye aktarma imkânı yaratacaktır. Öğrenciler sınıf dışı mekânların kendi öğrenmelerine yaptığı katkıyı hissettikçe öğretim faaliyetlerine katkıları da artacak ve derse karşı daha istekli hale geleceklerdir. Öğretmen boyutunda olay değerlendirilecek olursa, sınıf dışı etkinlikler resmi olarak öğretmene bazı bürokratik işler yükleyebilir. Öğretmen sınıf dışı etkinlikleri yönetmeliklere uygun halde hazırlayıp uygulamalıdır. Öğrenci velilerini etkinlik konusunda bilgilendirerek veli izin formlarının hazırlanması dahilinde bu etkinlikleri gerçekleştirebilecektir. En önemlisi de öğretmen sınıf dışı etkinlikleri gerçekleştirmeden önce ilgili resmi makamlardan gerekli izni almalıdır. Resmi niteliğe sahip olmayan geziler her zaman öğretmen ve öğrenci açısından büyük tehlikeler barındırmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi içinde bulundurduğu disiplinler kapsamında sınıf dışı etkinliklere uygun bir derstir. Aynı zamanda sınıf dışı etkinlikler kapsamında öğretmenin zorluk çekmeyeceği bir alandır. Sosyal Bilgiler dersinde arkeolojik mekân etkinlikleri etkinlikler içerisinde somutluğu bakımından öğrencinin aklında en fazla yer edinecek etkinliklerden biridir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılacak etkinlikler içerisinde arkeolojik mekânlar yerini almış bulunmaktadır. Bu araştırma, çağdaş strateji, yöntemlerin ve tekniklerin kullanımıyla ilişkili olduğundan güncel bir konu olarak görülebilir. Çünkü çağdaş yöntemler öğretmene öğrencilerinin konulara dokunmasını, yaşamasını, görmesini ve gözlemlemesini önermektedir. Bu nedenle

arkeolojik mekânlar somut bir deliller sunması bakımından sosyal bilgiler dersinde önemli bir yer tutmaktadır.

1.4.Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler eğitimde arkeolojik mekânların kullanılmasına dair öğretmen ve akademisyen görüşleri nasıldır?

1.5.Alt Problemler

1. Arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde öğretmen ve akademisyenler ne anlamaktadırlar?
2. Sosyal Bilgiler eğitimi açısından arkeolojik mekânların önemine ilişkin öğretmen ve akademisyenlerin görüşleri nedir?
3. Öğretmenler ve akademisyenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında arkeolojik mekânları yeterli bulma durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmenler ve akademisyenlerin arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet ettiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebileceğine ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Akademisyenlerin arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkileyeceğine ilişkin görüşleri nelerdir?
7. Öğretmenler ve akademisyenlerin arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabileceğine ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Öğretmenler ve akademisyenlerin Sosyal Bilgiler dersinde hangi arkeolojik mekânların tercih edilebileceğine ilişkin görüşleri nelerdir?
9. Öğretmenler ve akademisyenlerin sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılara ilişkin görüşleri nelerdir?

10. Akademisyenlerin arkeolojik mekânların okul ortamından ayrılmadan sanal olarak kullanılabilmesinin öğrenciye yapacağı katkılara ilişkin görüşleri nelerdir?

1.6.Varsayımlar

1. Öğretmen ve akademisyenlerden görüş alırken araştırmacının yansız davrandığı varsayılmıştır.
2. Öğretmenlerin ve akademisyenlerin veri toplama araçlarına içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.7.Sınırlılıklar

1. Araştırma Aksaray ilindeki İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı devlet ortaokulları ile sınırlıdır.
2. Araştırma bir üniversitenin Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde görev yapan akademisyenlerle sınırlıdır.
3. Araştırmaya katılacak olan okul, öğretmen, akademisyen kimlik bilgileri gizli tutulacaktır.
4. Araştırma sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanılmasına dair öğretmenlerin ve akademisyenlerin verdiği görüşlerle sınırlıdır.

1.8.Tanımlar

Eğitim: “Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik ve kalıcı değişme meydana getirme sürecidir (Terzi, 2013:13).”

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından

hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2005: 2)

Arkeoloji: Kazı bilimi (tdk.gov.tr).

Mekân: Yer, bulunan yer, ev, yurt, gök bilimi, uzay (tdk.gov.tr).

Akademisyen: Öğretim elemanı (tdk.gov.tr).

Öğretmen: “Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas (uzmanlık) mesleğidir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973)”.

BÖLÜM-II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL BİLGİLER

2.1.1. Tanımı

Sosyal Bilgiler, alanının içerisinde birden fazla disiplini barındırması ve bu disiplinlerle bir bütün oluşturması sebebiyle tanımı zor yapılabilen bir kavramdır. Bu durumun yanında literatürde birçok Sosyal Bilgiler tanımıyla karşılaşmak mümkündür. Bu tanımlar arasında benzerlik olmadığı gibi her bir alan uzmanı Sosyal Bilgiler tanımı yaparken alanın farklı bir özelliğine değinmiştir. Araştırmaya katkı yapacağına inanılan Sosyal Bilgiler tanımlarına bu başlıkta yer verilmiştir.

Tanımlar bir alandaki içeriği gözler önüne serme uğraşı olmakla birlikte, özgün bir kimlik taşıma özelliği de göstermektedir. Akademisyenler nasıl ki oluşturduğu çalışmalarda kendi izlerini bırakıyorlarsa, yaptıkları tanımlarda da kendi çalışma sahalarının ve çerçevelerinin izlerini ve sınırlarını görmemizi sağlar. Yapısıyla bir bütün oluşturan Sosyal Bilgiler alanının tanımını okumak ve anlamak bizlere şüphesiz bu alan hakkındaki bilmediklerimize ulaşmamız adına yol gösterici bir adım olacaktır. Konusu insan ve yaşam olan bu kapsamın ne olduğunu öğrenmemiz kendi benliğimizi ve çevremizdeki bireyleri daha iyi anlamamıza elbette yardımcı olacaktır.

Dünyada Sosyal Bilgiler alanıyla ilgilenen alan uzmanları tanım yapma hususunda girişimlerde bulunmuşlardır. Bu alanda çok tanımla karşılaşmak mümkün olsa da nitelikli tanıma ulaşmak hedeftir. Sosyal Bilgilerin yapısının ne olduğunu ne barındırdığını, nasıl yol izlediğini, nelere dikkat ettiğini ve en önemlisi hedefinin ne olduğunu tanımlara bakarak anlayabilmemiz mümkündür. Sosyal Bilgiler alanının içerisinde barındığı sahip olduğu pek çok disiplini de alan uzmanlarının yaptığı tanımlarda görmemiz mümkün olacaktır. Ayrıca Sosyal Bilgiler kavramının herkes tarafından kabul edilen bir tanımının yapılması da mümkün değildir. Bunun en önemli

ve başlıca nedeni Sosyal Bilgiler şemsiyesi altında farklı tanımlara sahip birçok disiplinin yer alıyor olmasıdır.

Bu alanda yapılan belli başlı tanımlara geçecek olursak; Sosyal Bilgiler alanında tanımlar arasında ilk olma özelliği taşıyan tanım Maurice P. Moffatt'a aittir. Moffatt (1957:18) sosyal bilgileri; "Mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekamülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler sosyal bilgilerdir" şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal Bilgiler alanındaki tanımlarda insanlık tarihi kadar eski vurgusu yapıldığı görülmektedir. Bu konunun geçtiği bir başka tanım ise: "İnsanlık tarihi kadar eski olan sosyal bilgilerin öğretimi, geçmişten günümüze farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sosyal Bilgiler günümüzde temel eğitimde okutulan bir ders, öğretim programı ve çalışma alanıdır" (Sever, 2015:18,19) şeklindedir.

Sosyal Bilgiler dersinin Dünya'da ilk kez okutulduğu ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Sosyal Bilgiler eğitimiyle alakalı araştırmalar yapan ve Sosyal Bilgiler alanında veri üreten uluslararası alandaki en büyük kuruluşların önünde gelen ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlar (Savage ve Armstrong, 1996: 9; Akt. Öztürk, 2012:4):

"Sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır".

Sosyal Bilgiler Dersinin en kapsamlı tanımına 2005 Sosyal Bilgiler programında rastlayabiliriz. Bu tanıma göre;

"Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında

incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005:51).

Tanımda da görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler interdisipliner yani disiplinler arası bir yapı şeklindedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı tanımda bu dikkati çekmektedir. Aynı zamanda araştırma konumuzla alakalı olan kısım ise incelemelerin geçmiş, gelecek, bugün bağlamında yapıyor olmasıdır.

Erden'in Sosyal Bilgiler tanımı ise şöyledir; “Sosyal Bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır” (Erden, tarihsiz: 8).

Sönmez'e göre Sosyal Bilgiler; “Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen bilgilerdir” şeklindedir (Sönmez, 2005: 455). “Sosyal Bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşerî bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır” (Barth, 1991: 7). “Bununla birlikte sosyal bilgileri, insan ilişkilerini göz önünde tutarak insanların toplumsal ve fiziksel çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen bir bilim olarak tanımlayabiliriz” (Kılıçoğlu, 2009: 5). “Sosyal bilgiler, temel eğitim öğrencilerinin değişen ve sürekli gelişen dünya düzeyinde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla, içeriğini temelde sosyal ve beşerî bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanıdır” (Sever, 2015: 6). Yalçınkaya ve Azrak (2016) da sosyal bilgileri; “temel eğitim seviyesinde, içinde yaşadığı topluma katkı sağlayan ve etkili karar alabilen bireyleri yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı”, olarak tanımlamışlardır (Akt. Azrak, 2017: 9).

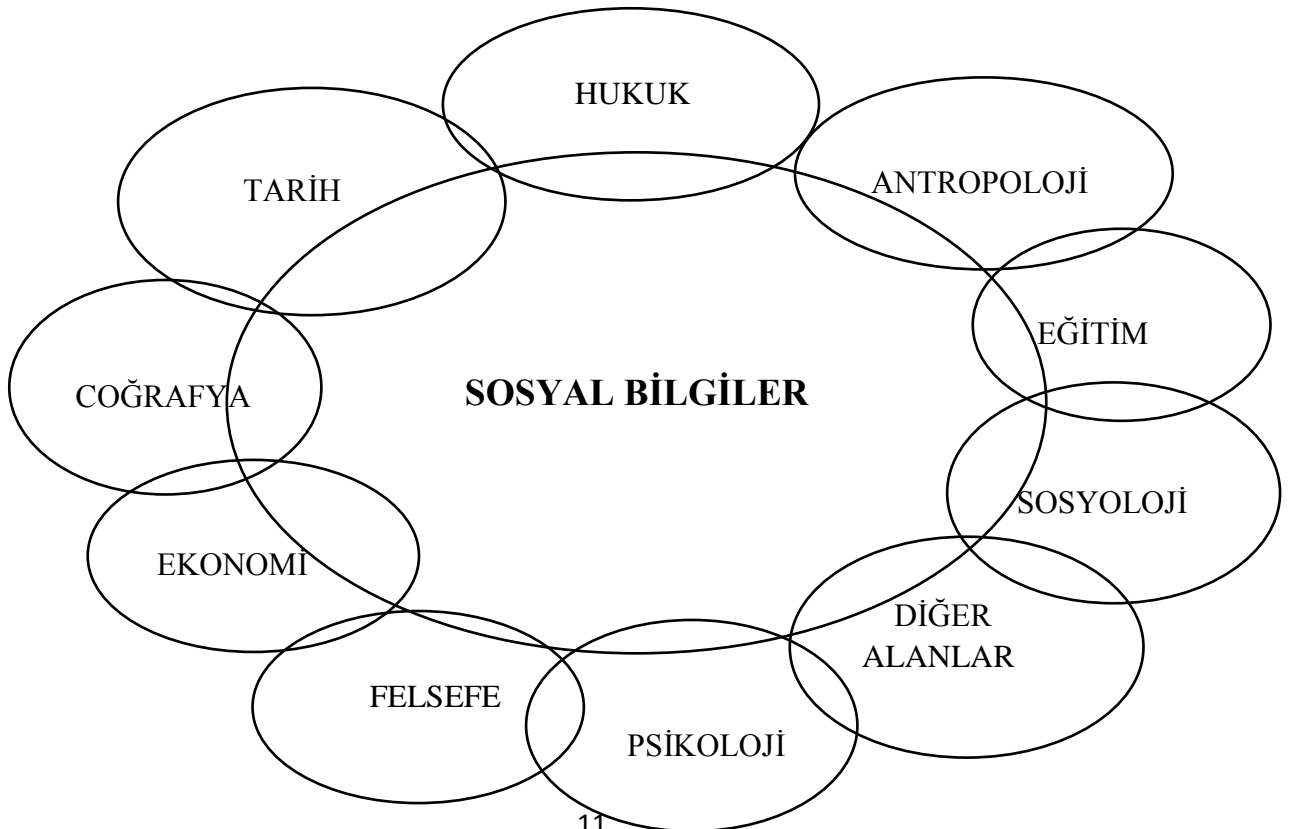
2.1.2. Kapsamı

Yaşadığı toplum içinde sorumluluklarının farkında olan ve vatandaşlık bilincine erişmiş insan yetiştirmeyi hedef alan Sosyal Bilgiler bünyesinde barındırdığı

disiplinlerden süzölen bilgileri yine bu disiplinleri birbirleriyle ilişkilendirerek insanlara ulaştırır. İnsanların birey olarak içinde buldukları toplumla ilişkilendirilmelerini sağlar. Bu alan disiplinler arası bir yapı göröntüsü vermektedir. Kapsamın disiplinler arası bir yapı oluşturmasına neden olan durumda yer verecek olursak Sosyal Bilgiler dersinin birçok disiplinin bir araya gelerek oluşturduğu bir ders olmasından söz edebiliriz. Sosyal Bilgiler kapsam olarak geniş bir yelpazeye sahiptir. şüphesiz bu geniş yelpazenin oluşmasını sağlayan en temel faktör kapsam içinde yer tutan birbirinden farklı ama birbiriyle ilişkili birçok disiplinin bir arada yer alarak Sosyal Bilgiler terimini oluşturmalarındır. Birbiriyle ilişkili birçok disiplini bir araya gelerek sosyal bilgiler terimini oluşturmasıyla ilgili olarak Aysal (2012:11) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Yeni Sosyal Bilgiler hareketiyle Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya derslerinin yoğunluğu azaltılmış; psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, hukuk, siyasal bilimler ve sosyal psikoloji gibi disiplinlere ağırlık verilmiştir. Sosyal bilimler alanındaki kavram ve yöntemlere dayanan disiplinler arası bir yapı belirlenmiştir. Öğrenciler, bilginin pasif alıcısı olmaktan çıkarılarak, bilgiyi aktif bir şekilde elde eden, eleştirel düşünme becerisine sahip bireyler olarak yetiştirilmek istenmiştir (Aysal, 2012: 11).

Sosyal Bilgilerin kapsadığı alanlar şekil 1.1.'de görölmektedir.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Kapsadığı Alanlar (Kaynak: Sönmez 2010: 3)

2.1.3. Önemi

Devletlerin varlığı siyasi, ekonomik, uluslararası ilişkiler ve ülke içinde sürdürdükleri politikaların istikrarlılık ve yararlılık oranlarıyla doğru orantılıdır. Devletin içeride ve dışarıda attığı adımların sağlamlığı, siyasal hayatının da uzun ömürlü olmasını sağlayan nedenlerden sadece bir tanesidir. Bu nedenler arasında öyle bir konumu olan unsur vardır ki onun niteliği bazen yıkılışları, bölünmeleri veya büyümeleri direkt etki edecek durumdadır. Bahsettiğimiz unsur insandır. İnsan toplum içinde çeşitli rollere sahiptir. İnsanın ülke içindeki rolü de vatandaşlıktır.

“Sosyal bilgiler öğretimi, ülkelerin etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla sürdürdükleri eğitim faaliyetlerinin omurgasını oluşturmaktadır. Çünkü okul programlarındaki tüm dersler vatandaş yetiştirmeye belli oranlarda katkıda bulunuyor ise de aslî amacı bu olan ders Sosyal Bilgilerdir. Bundan dolayıdır ki sosyal bilgiler öğretim programları, ülkelerin yetiştirmek istedikleri ideal vatandaşın özelliklerini en iyi yansıtan veri kaynağı olarak öne çıkmaktadır” (Öztürk: 2011).

Aynı siyasal toprak parçasında nefes alan, ortak geçmişe, tarihe ve maddi, manevi değerlere sahip olan bulunduğu topluma ve ülkeye karşı sorumlulukları olan kişiye vatandaş denir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, vatandaş kavramı dünya üzerinde yer alan devletler için son derece mühim bir konumda yer almaktadır. Sosyal Bilgiler alanının hedefi olan etkin vatandaşlar sayesinde devletler itibarlarını yükseltebilirler. Sosyal Bilgiler her bireyin kendi donanımını yükselterek devletine, milletine ve ülkesine bağlı etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar. Bunun sonucu olarak ta Çağdaş Dünyada halen yaşanmakta olan yoksulluk, açlık, savaş, dış ilişkiler, toplumdaki bozulmalar, hava ve su kirliliği, meslek çalışanlarının yaşadığı sorunlar gibi nice sorunlara Sosyal Bilgiler öğrenimi gören çocuklar uzak kalmayacak ve bu sorunlarla ilgili yeteri bilgi sahibi olduklarından dolayı küremizde yaşanan bu türdeki olumsuzlukları ortadan kaldırmak için gereken çabayı göstereceklerdir. Sorunların bir daha yaşanmaması ve bu sorunlara karşı üretilecek çözümler için fikirler ortaya koyacaklardır.

Okullarda görülen derslerin her birinin içinde bir parça etkin vatandaş yetiştirme gayesi yer alıyor olsa da bu amacı esas gerçekleştirmek için ortaya çıkmış olan ders Sosyal Bilgilerdir. Eğitim kurumlarının temel işlevlerinden olan etkin ve etkili vatandaş olabilmek için gerekli değer, beceri ve bilgilerin önemli bir parçası okullarda Sosyal Bilgiler dersi ile beraber öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Sosyal Bilgiler insanlara ve hayatlarına içeriğinde yer vermiştir. Bu sebepten dolayı kendimizi ve diğerlerini anlamamıza yardımcı olabilecek bir alandır.

Bütünün parçalarında yer alan disiplinlerde süzdüğü bilgileri çocuklara aktaran Sosyal Bilgiler bu nitelikli bilgilerle onların toplumsal sorunlara çözüm odaklı yaklaşımlarına sebep olacaktır. Sosyal Bilgiler toplum içinde yaşayan bireyin varlığını sürdürdüğü topluma karşı farkındalığını artırır. Duyarlılık seviyesi artan çocuk içinde yaşadığı toplumun sorunlarına ve iyileştirilmesi gereken yönlerine karşı derhal adım atan kişi olacaktır. Doğaldır ki bu Sosyal Bilgiler sayesinde gerçekleşen bir harekettir. Sosyal Bilgiler dersinin ders kitaplarında bazen ünite olarak bile ele aldığı ve en başından amaç olarak ortaya koyduğu etkin ve etkili vatandaşlar, sosyolojik sorunlara yakından bakan kişiler, doğal yapının yaşadığı tahribat ve problemlere karşı duyarlı insanlar, ülkesinin ve devletinin muasır medeniyetler seviyesine ulaşması için gayret gösteren vatandaşlar, en önemlisi toplumun yapı taşlarından biri olan aileyi sağlam kurabilen insanlar ve hayatta karşılaştığı problemlere karşı okulda öğrendiklerini uygulayabilen insanlardır.

Şüphesiz dünya üzerinde yer alan her devlet kendi görüşü doğrultusundaki vatandaş ülkesindeki okullarda öğrencilere aktaracağı dersler vasıtasıyla yetiştirmek ve topluma katmak istemektedir. Bu durum toplumun bir arada kalabilmesi ve insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri adına önemli bir yere sahiptir. Toplumların ve milletlerin aynı değerler etrafında birleşmesini sağlayan ve okullarda bu amacı gerçekleştirme gücüne sahip ders Sosyal Bilgilerdir.

2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER

Tüm alanlarda olduğu gibi sosyal bilgilerin öğrenme-öğretme sürecinde de yapılandırmacılık anlayışının gündemde olduğu görülmektedir. NCSS (1992) öğrencilerin etkin vatandaşlık için bilgiyi yapılandırarak anlamlandırılmalarının ve bu bilgileri değer ve becerilerle birlikte eyleme dönüştürebilmelerinin önemli olduğunu

belirtmektedir. NCSS sosyal bilgilerde etkili öğrenme-öğretme süreci için beş temel ilke benimsemiştir. Bu ilkeler şunlardır:

Sosyal bilgilerde öğrenme-öğretme anlamlı olduğunda etkilidir. Anlamlı öğrenme öğretme aşağıdaki durumlar gerçekleştirildiğinde oluşur.

- Öğrenciler hem okul içinde hem de okul dışında kendileri için yararlı bilgi, beceri ve değer-tutulardan oluşan bilgi ağını öğrendiklerinde.
- Öğretim, uygun konularda önemli fikirlerin gelişimini derinliğine vurguladığında ve öğretim bu fikirlerin anlaşılması, kabullenilmesi ve yaşama uygulanmasına odaklandığında.
- Konunun önemi ve anlamlılığı, onların öğrencilere nasıl sunulduğu ve kazanılması için ne tür etkinlikler gerektiği vurgulanarak sağlandığında.
- Sınıf etkileşimi, birçok konunun yüzeysel ele alınması yerine, daha az sayıdaki konunun derinliğine incelenmesine odaklandığında.
- Anlamlı öğrenme etkinlikleri ve değerlendirme stratejileri, öğrencilerin öğrendikleri konularda geçen önemli fikirlerin dikkatlerinin çekilmesine odaklandığında.
- Öğretmen öğretimin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde hep yansıtıcı düşündüğünde (Doğanay, 2008:86).

Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) yukarıda belirtilen üzere Sosyal Bilgiler öğrenme-öğretme sürecinde beş temel ilkenin olduğuna inanmaktadır. Bu beş temel ilkenin haricinde Sosyal Bilgiler öğretiminde genel olarak kabul edilen dört ilkenin varlığından da söz etmek mümkün olacaktır.

Bu dört ilke ise şöyledir:

- Etkili vatandaşlık,
- Kültürleme,
- Yöntem,
- Zaman (geçmiş, bugün, gelecek),

İlk olarak bahsedilen etkili vatandaşlık alanının hedeflediği insan modeli olarak önümüze çıkmaktadır. Kültürleme sosyal bilgilerde araç olarak kullanılmaktadır. Sosyal bilgilerin ülke içinde var olan insanlara sahip oldukları kültürel mirasa ve

değerlere sahip çıkabilecek konuma getirdikten sonra bu kavramları kuşaktan kuşağa aktarmak ve sürdürmek kültürleme yoluyla olanaklı hale gelebilecektir. Yöntem hususunda da amaç olan etkili vatandaş yetiştirme sürecinde genel geçer yollar kullanmaktır. Sosyal bilgiler insanlara aktarmak istediği ve onların da kuşaktan kuşağa aktarmalarını istediği somut ve soyut öğeler olan kültür geçmiş, bugün, gelecek bağlamında devam edip giden bir yapıya sahiptir.

3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Hayatımızın her aşamasında ve bölümünde belirli bir felsefe olduğu gerçektir. Sosyal bilgiler alanıyla ilgilenen uzmanlar da sosyal bilgilerin doğasındaki felsefeye ait öğretimin yaklaşımlarına dair araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmayı yapan bilim insanlarından olan Barr, Barth ve Shermis tarafından 1977 yılında yayınlanan *Defining The Social Studies* (Sosyal Bilgileri Tanımlamak) isimli kitapta sosyal bilgiler dünyasının genel olarak kabul ettiği bir sınıflama yerini almıştır.

Bu sınıflama;

- Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler
- Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler
- Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerdir (Akt. Doğanay, 2005:25)

Barr, Barth ve Shermis tarafından ortaya konulan bu üç yaklaşım ülkemizde de sosyal bilgiler ile alakalı gelişmelere yön veren konumda bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı sosyal bilgiler öğretim programları bu üç yaklaşıma göre şekillenmiştir. Özellikle 1998 ve 2005 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ortaya konulmuş olan sosyal bilgiler öğretim programları vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler, yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımlarının önemine işaret eden sosyal bilgiler öğretim programları olmuşlardır.

3.1.Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilgiler öğretimi alanındaki alakalı en eski yaklaşım vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın sosyal bilgilerin

ortaya çıktığı ilk dönemlerdeki en esas amacına hizmet etmek amacıyla oluşturulduğu söylenebilir. 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan sosyal bilgiler ülkenin içinde bulunduğu sosyolojik sorunlardan insanları uzaklaştırıp bu sorunlardan onları kurtararak bu yolla Amerikan vatandaşlığı kavramını insanlara benimsetmek istiyordu.

“Davranışçı öğrenme kuramı ve bunun Sosyal bilimler ile ilintili derslerdeki izdüşümü olan ‘Vatandaşlık Aktarımından temel amaç, öğrencinin içinde yaşadığı toplumla uyum içinde olmasını sağlayıcı bilgi, tutum ve beceriler geliştirmektir” (Kabapınar, 2016: 27). “Geçmişten günümüze sosyal bilgiler dersinin amacı, öğrencinin sosyal hayatta uyum sağlama, etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirme olarak görülmüştür. Çocuğun içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması yanında evrensel değerlerle de donatılması da sosyal bilgilerin en önemli hedefleri arasında yer almaktadır” (Sever, 2015: 14).

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımına göre vatandaşlığın en iyi öğretiminin sağlandığı yol ülke insanlarına doğru değerlerin öğretilmesiyle sağlanır. Bu süreç aktarım yoluyla sürdürülür. Bununla beraber geçmiş, gelecek ve ülke değerleriyle onur duyma gibi kavramlarda bu alan içinde vatandaşlık aktarımı konusunda önemli konumdadırlar. Vatandaşlık aktarımı konusunda (Doğanay, 2002: 20) şunları belirtmiştir:

Geçmiş öğrenme, geçmiş ve geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık vatandaşlık aktarımı programının en önemli içeriğidir. Yöntem olarak, vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların öğretmen merkezli bir yaklaşımla aktarılması esastır. Öğretmen ideal vatandaşı örnek olarak gösterir ve bu vatandaşın sahip olduğu özelliklerin sorgulanmadan kazanılması gerektiğini anlatır. Kısaca bu yöntem, bir telkin yöntemidir (s.20).

3.2.Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji, Arkeoloji, Siyaset Bilimi, Ekonomi gibi disiplinler Sosyal Bilgiler dersinin içinde var olan disiplinlerden bazılarıdır. Bu sosyal bilimler bilim olmalarının özelliğini taşıyarak kendi içlerinde dinamikliklerini koruyarak kendi bilgilerini üreterek var olmaya devam etmektedirler. Sosyal Bilgiler dersi ise bu bilim dallarından yararlanma yoluyla kendi bütünü

oluşturma gayesini hedeflemektedir. Sosyal Bilimleri Sönmez (2010: 2) şöyle tanımlamaktadır: “Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir”.

“Sosyal Bilimler (Metodolojisi) Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi Yaklaşımı, Vatandaşlık Aktarımı'nın tersine, bir birey olarak öğrenciyi ve öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimini ön planda tutar. Bu yaklaşım çerçevesinde Sosyal Bilgiler / Tarih programlarını düzenleyen ülkeler/devletler vatandaşlarını tektipleştirici yaklaşımlardan görece uzak olup, vatandaşlarının farklı bakış açılarına sahip olmasından çekinmemektedir denilebilir. Bu yaklaşım daha demokratik ülke ve rejimlerde varlığını sürdürebilmektedir” (Kabapınar, 2016: 31).

“Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile ilgili bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, Sosyal Bilgiler programlarının içeriğini oluşturur” (Öztürk, 2007:25).

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımına göre vatandaşlığın etkili öğretimi sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve problemlerin öğrencilere öğretilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinden biri olarak görülen Bruner tarafından ortaya koyulan buluş yoluyla öğretim sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımının süreç aşamasında kullandığı yöntemdir. Öğretmen rehberdir. Öğrenci aktif ve dersin merkezindedir. Öğretmen ders sürecinde öğrenciye sorular yoluyla rehberlik ederek istenilen sonuca ulaşmasında yardımcı güçtür. Öğrenci öğretmenin kendisine yönelttiği sorulara vereceği cevaplara göre sonuca ulaşmaktadır.

Doğanay'a göre ise yöntem, araştırma-incelemedir. “Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde yöntem araştırma-incelemedir. Sosyal bilim dallarıyla ilgili bilgilerin kazanımı yanında bunları öğrenme sürecine de özellikle önem verilir” (Doğanay, 2002:21).

3.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

“Yaklaşım John Dewey'in düşünceleri temel oluşturmaktadır. Yaklaşımın temel amacı, öğrencilerin problem çözme ve karar alma becerilerini öğrenip uygulamalarını sağlamaktır. Öğrencilerin bireysel ve toplumsal sorunları tanımlayıp analiz edebilecekleri ve bunlara yönelik bilgiye dayalı karar alabilecekleri öğrenme-öğretme süreçlerine önem vermektedir. Önceden belirlenmiş ve kesinlikle uygulanması gerekli bir içerik söz konusu değildir. Yapılması gereken etkinliklerin öğrencileri doğrudan ilgilendiren, etkileyen ve endişelendiren güncel problem ve konulara odaklanması istenir. Bu yaklaşımda yöntem olarak araştırma-inceleme kullanılmaktadır” (Öztürk, 2012: 6).

“Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımının amacı, öğrencilerin bireysel ve sosyal problemleri tanımlama, karar verme ve analiz etme becerilerini geliştirmektir. Yansıtıcı incelemeler bu amaç ışığında kullanılır. Bu yaklaşımda dersin içeriği, sosyal bilgilerin tarih, yurttaşlık bilgisi ve coğrafya gibi geleneksel konuları ile sınırlı değildir. Çağdaş dünya problemleri, yerel, ulusal ve evrensel boyutta öğretim sürecinde ele alınmaktadır” (Öztürk ve Otluoğlu, 2011: 6).

“Yansıtıcı inceleme yaklaşımında içerik, geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılan içerikten oldukça farklıdır. Bu yaklaşımda içerik çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesi için aracı olarak kullanılır. Öğrenciler problemleri çözerken, karar alırken bilgiyi kullanırlar; ancak odak noktasını bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütme dayalı karar verme becerisidir. Araştırma-inceleme yöntemi bu yaklaşımın temel yöntemidir. Çocuklar karşılaştıkları gerçek problemleri inceleyerek araştırma becerileri kazanırlar” (Doğanay, 2002: 21).

Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı görüldüğü üzere vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı ve sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımına göre daha çağdaş olan yaklaşımdır. Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı öğrenciyi merkeze alması, içeriği gerçek hayat problemlerine dayandırması yönüyle diğer yaklaşımlara kıyasla günümüze en yakın olan yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde 3 Temel Yaklaşım

	<i>Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi</i>	<i>Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi</i>	<i>Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi</i>
Amaç	Vatandaşlık en iyi, doğru değerlerin karar almak için bir çerçeve olarak telkin edilmesiyle telkin edilmesiyle geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, sosyal bilim kavram, süreç ve problemlerinin egemenliğine dayalı olarak karar verirken geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, vatandaşların karar verirken ve problem çözerken ihtiyaç duyduğu bilgilerin elde edildiği bir araştırma süreci kullanılarak geliştirilir.
Yöntem	Aktarım: Kavram ve değerlerin ders kitabı kullanma, ezberleme, aktarım, soru – cevap ve yapılandırılmış sorun çözme gibi tekniklerle aktarımı.	Buluş: Sosyal bilimlerden her birinin kendine özgü bilgi toplama ve kanıtlama yöntemi vardır. Öğrenciler bu yöntemleri keşfetmeli ve uygulamalıdır.	Yansıtıcı Araştırma / İnceleme: Karar verme, sorunları tanımlamayı ve iyi anlayarak çatışmaları çözmeyi hedefleyen bir yansıtıcı inceleme sürecinde oluşturulur ve öğrenilir.
İçerik	İçerik öğretmen tarafından yorumlanan bir otorite tarafından seçilir ve inanç, değer ve tutumları gösterme işlevine sahiptir.	Doğru içerik hem ayrı ayrı hem de bütünleşmiş sosyal bilimlere ait yapı, kavram, sorun ve süreç- lerdir	İçerik öğrenciler tarafından seçilen sorunları biçimlendiren birey vatandaşın ilgi ve ihtiyaçlarının dayandığı değerlerin analizini içerir. Böylelikle sorunlar, yansıtma için içeriği oluşturur.

(Barr, Barth ve Shermis, 1977: 67; Akt. Doğanay, 2005: 25)

4. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI

Öğretim programı, bir dersin öğretimi için gerekli, amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme olmak üzere dört temel öğeden oluşan, öğretim uygulayıcıları tarafından kullanılan bir kılavuz olarak tanımlanmaktadır (Yazıcı ve Koca, 2008:22).

Sosyal bilgiler öğretim programı 2005 öncesi dönemde davranışçı yaklaşımı ön planda tutan bir anlayışa sahipken 2005 yılından itibaren güncellenen ve değişen yeni sosyal bilgiler öğretim programıyla beraber yapılandırmacı yaklaşımın hâkim olduğu bir anlayışa geçiş yaşamıştır. 2005 öncesi öğretim programına göre daha çağdaş olduğu ortaya konan öğretim programıyla beraber çağdaş yöntem ve tekniklerin sosyal bilgiler dersi işlenen sınıflara girmesi de gerçekleşmiş olmuştur. 2018 yılında, bugüne kadarki son değişikliğini yaşayan sosyal bilgiler öğretim programı dinamikliğini ve güncelliğini koruduğunu geçirdiği değişimlerle ortaya koymaktadır.

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçları

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında düzenlendiği Sosyal Bilgiler Öğretim Programında genel amaçlar kısmı şu şekildedir (MEB, 2005):

1. Toplumun özgür bir üyesi olarak bireysel özellikleri ile millî, manevi ve evrensel değerlerin farkına vararak erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarının bilincinde, demokratik hayata etkin bir şekilde katılarak karşılaştığı sorunlara barışçıl çözümler üreten, yaşamın her alanında hoşgörü ve uzlaşma kültürünün oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler olmaları,
3. Yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyıp insan ile çevre arasındaki etkileşimi coğrafi sorgulama becerilerini kullanarak açıklamaları,
4. Ekonomi okuryazarı olarak ekonomik kaynakların sürdürülebilir ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik bilgi, beceri ve tutum sahibi olmaları,

5. Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
6. Küreselleşmenin toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve ekolojik alanlardaki etkileri hakkında bilgi sahibi olarak dünyadaki karşılıklı etkileşimin farkına varmaları ve insanlığa faydalı olma bilincine ulaşmaları,
7. Teknolojinin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğunu ve toplumları etkilediğini kavramaları, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Vatandaşlık yeterliliklerinin gereği olan temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları amaçlanmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın son olarak 2018 yılında yayınladığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan özel amaçlar kısmı ise şu şekildedir (MEB, 2018):

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,

6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Vizyonu

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir” (MEB, 2005: 45).

Sosyal Bilgiler dersinin amaçları ve vizyonu değerlendirildiğinde dersin Atatürk İlke ve İnkılaplarına önem verdiği, vatandaşlık kavramının ülkede yaşayan bireylere kazandırılması için gereken unsurları içinde barındırdığı ve her bireyin kendine has bilişsel, duyuşsal özelliklere sahip olduğunun bilincinde olarak amaçlar ve diğer bölümlerin bu doğrultuda hazırlandığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler sahip olduğu vizyon doğrultusunda ortaya koyduğu amaçlarla da uyumlu bir görüntü vermektedir.

4.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yapısı

Sosyal Bilgiler öğretim programı; genel ve özel amaçlar, uygulamada dikkat edilecek hususlar, beceriler, değerler ve derslere göre sınıflandırılmış öğrenme alanları, ünite ve kazanımlardan oluşmaktadır.

Öğretim programı 2005 yılında geleneksel davranışçı yaklaşımdan değişikliğe giderek daha çağdaş bir yaklaşım olan yapılandırmacı yaklaşıma geçmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım öğrencinin sorgulamasını, sınıf içinde aktif olmasını sağlayan ve öğretmenin öğrenciye rehber olduğu bir yaklaşım olarak sosyal bilgiler öğretim programında yerini almıştır. Öğretim programında disiplinler arası bir anlayış hakimdir. Yani sosyal bilimlere yardımcı bilim dallarını üniteler içine yayılmış bir halde görmek mümkündür. Üniteler arası ilişkilendirmelere müsait bir öğretim programı görülmektedir. İlk bakışta Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık alanlarının öğretim programında ve sosyal bilgiler dersinde hâkim olduğu zannedilse de diğer yardımcı

bilimlerin de öğretim programı içerisinde düzenlenen öğrenme alanları, üniteler ve kazanımlar vasıtasıyla yerlerini aldıkları görülmektedir.

5. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER

“Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekle uğraşmaktadır” (Sönmez, 2010, s.2). “Sosyal bilimlerin amaca uygun konularının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının uygun olacağı ilk kez Fransa’da yaşamış ünlü düşünür Condorcet tarafından ortaya atılmıştır” (Kara, Topkaya ve Şimşek, 2013: 9).

“Sosyal bilgiler dersi insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı olarak incelemektedir. Öğrencinin, insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerini geliştirmesine olanak sağladığı gibi, bireyin kendisini, değerlerini ve düşüncelerini keşfedişinin ortamını hazırlayan bir ders de olabilmelidir” (Kabapınar, 2016: 3).

6. SOSYAL BİLGİLERİ OLUŞTURAN DİSİPLİNLER

6.1. Tarih

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Tarih disiplini önemli bir yer tutmaktadır. Kapsam içerisinde yer alan diğer disiplinler ile ilişkilendirilmiş biçimde ünitelere yayılan bu alan dersin öğrenciyi ulaştırmak istediği kazanımlar içerisinde de yer almaktadır. Ülkemizin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün de dediği gibi: “Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.” Milletimizin sahip olduğu şanlı tarihin içinde yer alan öğrencilere aktarılması gereken değerler ve öğretiler Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla onlara ulaştırılmaktadır. Öner göre “Sosyal bilgiler için tarih konuları gerek yurtdışında gerekse ülkemizde geçmişten günümüze önemini korumaya devam etmektedir” (Öner, 2015: 92). Kabapınar (2016: 12) ise, Tarih bilimini “İnsanın, insanlığın ve kültürlerin belleği olarak tarih disiplini, insanın ve insanlığın olumlu ya da olumsuz anlamda ortaya koyduklarının anlamlandırıldığı ve eleştirel bir perspektiften değerlendirmelerinin yapıldığı bir disiplin alanı” olarak görmektedir (Kabapınar, 2016: 12).

6.2. Coğrafya

Sosyal Bilgiler içerisinde önemli bir yere sahip olan Coğrafya bilimini Atalay (2005: 1) “Grekçe, gō: yer; Latince, geō: yer ve Grekçe, graphon, Latince graphum: tasvir, yazma-çizme anlamına gelen iki sözcüğün birleşmesiyle tanımlanan bir bilim dalı olduğunu; temel bir bilim dalı olarak Coğrafyanın geçmişinin, ilk çağlarda Sümerler, Fenikeliler, Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılara kadar dayandığını” belirtmiştir. (Atalay, 2005: 1). İzbırak (1992: 61) ise Coğrafyayı şu şekilde tanımlamaktadır: “Coğrafya, içinde insandan söz eden bilgilerin çok yer tuttuğu bir doğal bilim olarak” görmektedir.

Sosyal Bilgiler öğrencilere üniteleri aktarırken birbirleriyle ilişkilendirme yaparak bunu gerçekleştirmektedir. Tarih ağırlıklı bir ünitenin içinde coğrafi bilgilerle desteklenmesi gereken konular yer aldığından dolayı coğrafi materyaller bu ünitelerde öğrencinin konuyu öğrenmesini destekleyici unsurlar olarak yer almaktadır. Dolayısıyla Coğrafya ile Sosyal Bilgiler arasında güçlü bir bağ vardır. Bu durumdan Koçoğlu (2015: 52) şöyle bahsetmektedir: “Coğrafya, insanla çevre arasındaki bağıntıları inceler. Bu nedenle coğrafya ile sosyal bilgiler arasında sağlam bir bağ vardır. Ülkemiz ve dünya sorunlarına, çözüm bulabilmek için belli bir seviyede coğrafya bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır”.

6.3. Ekonomi

Sosyal Bilgiler hayatın içinden bir ders olması nedeniyle Ekonomi alanına içerikte yer veren bir derstir. Sahip olduğu öğrenme alanları, üniteler, kazanımlarda da Ekonomi disiplinine yer veren Sosyal Bilgiler öğrencilere yaşadıkları dünyada ve alandaki ekonomik bağlantıları göstermeye çalışmaktadır. Küresel boyutta gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin ülkemiz ile olan bağlantılarını anlayan öğrenci buradan belki de hafta sonu ailesiyle çıktığı pazar alışverişine kadar bir indirgeme yapabilecektir. Sosyal Bilgiler dersinin ulaşmak istediği de budur. Ekonomi disiplininin bu ders içerisinde var olma sebeplerinden biri de öğrenciyi kendi ekonomisini yönetebilme becerisine ulaştırabilmektir. Öğrencinin babasından 1 haftalık süre zarfında harcamak üzere aldığı parayı süre sonuna kadar kullanabilmesi bunun örneklerinden biri olabilir. Ekonomi tanımına değinecek olursak Ertek (2008: 1) ekonomiyi şöyle tanımlamıştır: “Ekonomi, insanların sınırsız tüketim isteklerinin

sınırlı (kıt) kaynaklarla en iyi nasıl tatmin edileceğini inceleyen bir sosyal bilim dalıdır”.

Öncesinde belirtildiği gibi, Sosyal Bilgiler toplumla alakalı bir alandır. İnsan ve toplumla alakalı bilgilerin yer aldığı bu alanda ekonominin de var olması doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan ve toplum arasındaki ilişkiyi açıklarken ekonomiden de bahsetmek gerekmektedir. Toplumun içinde var olan ekonomik sistemler konusunda Talas (2013: 368) şunlardan söz etmektedir: “Sosyal yapının alt sistemlerinden biri de ekonomidir. Toplumun maddi şartları, üretim sistemi, tüketim, mübadele ve iş bölümü ile ilgili olarak teşekkül ettirdiği alt sistemi ekonomidir”.

Sosyal Bilgiler alanı öğrencilere Ekonomi bilimi ile alakalı aktarımlar yaparken bunu okul ortamında yaptığından dolayı kullandığı yol tabii ki eğitim öğretim yolu olacaktır. Ekonomi alanının içerisinde doğal olarak yer almakta olan insan faktörünün rolünü, ekonomi ve eğitim bağlantısını Erjem (2013: 358) şöyle ortaya koymaktadır: “Ekonomik süreçte insan önemli bir üretim faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan faktörünün etkisi veya değeri ise iyi bir eğitimle doğru orantılıdır. Bu bağlamda eğitime yatırım yapmanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmakta ve bir ihtiyaç olarak algılanmaktadır”.

Sosyal Bilgilerin temel amaçlarından olan etkin vatandaşlık kavramı bilindiği üzere bu alanın var oluş amaçlarından biri olarak yer almaktadır. Alanın ortaya çıkış amaçlarından olan etkin vatandaşlık kavramı ile ekonomi ilişkisi hakkında Akhan (2009: 165): “Ekonomi sorumluluklarını bilen vatandaş olmanın önemli bir gereğidir. Hayatımızda ekonomik yönü olmayan seçimimiz nerdeyse yoktur. Bu nedenle ilköğretim düzeyinde öğrencilerin, ekonominin üretici, tüketici ve vatandaş olarak insanların yaşamını nasıl etkilediğini anlaması oldukça önemlidir” şeklinde bu ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinden biri olan etkili vatandaşlık kavramını öğrenciye kazandırma konusunda gerekli yardımcı disiplin ekonomidir. Sosyal bilim dallarından ekonominin içinde barındırdığı bilgilerin ve tecrübelerin öğrenciye ilköğretim döneminde sistematik aktarılması gerekmektedir. Daha sonraki dönemlerde bu öğrenmenin öğrenci tarafından gerçekleştirilmesi daha zor olacaktır. Bu nedenden dolayı ekonomi disiplinin etkili vatandaşlık için öğrenciye verilmesi

gereken yönleriyle Sosyal Bilgiler müfredatında yer alması önemlidir (Seiter, 1989: 5).

6.4. Antropoloji

Sosyal Bilgiler ülkemiz gibi kültürü güçlü ve derin bir yapı içerisinde var olan toplum ortamında sahip olduğu alana daha fazla katkı yapma imkânı elde eder. Çünkü ders itibariyle konusu insan olan durumlar üzerinden bahsedilerek içerik meydana gelmiştir. Antropoloji disiplini insanın toplum içinde meydana getirdikleriyle ilgilenen bilim dallarından biri olarak karşımıza çıkar. Kültür kavramı bu alan içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Sosyal Bilgiler disiplinleri arasında önemli bir yeri olan Antropoloji alanının tanımını ve ortaya çıkış tarihsel durumunu Özbudun ve diğ. (2012: 11): “Antropoloji sözcüğü, Grekçe ‘insan’ anlamına gelen ‘anthropos’ ile ‘logos/logia’ sözcüklerinden türetilmiştir. Kavramın bilimsel bir disipline gönderme yapacak tarzda ilk kullanımının 16. yüzyılda olduğu kaydedilmektedir” şeklinde açıklamaktadırlar.

“İnsan, kültür ve toplum” gibi kavramları bünyesinde barındırarak Sosyal Bilgiler alanına bu kavramları tarihten bugüne tüm yönleriyle inceleyerek katkı sunan Antropoloji, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını gerçekleştirmede kullandığı bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler alanında yer alan öğrenme alanları, kazanımlar ve içerik Antropolojiden beslenmektedir. Öğrenme alanları, kazanımlar ve içerik gibi alan içinde yer alan boyutlarda bu disipline yer verilerek tarihten bugüne Antropoloji konu alanı olan insan, toplum ve kültür kavramlarının var oluş ve geçirdiği başkalaşım aşamalarının öğrenen konumunda yer alan öğrencilerin bu konuda daha iyi öğrenmeler elde etmesini sağlayıp insanların toplumsallaşma yolculuğuna destek vermesi amaçlanmaktadır (Koçoğlu, 2016: 348).

6.5. Psikoloji

İnsan toplum içinde var olan bir varlık olduğu kadar bilimsel olarak bireysel ve bilişsel özellikleriyle de incelenmesi gereken bir yapıdadır. İnsanlar yaratıcının kendilerine bir hediyesi olarak düşünebilen canlılardır. Ruh sağlığı konusunda

Psikoloji bilimi insana dair incelemelerde bulunmakta ve bu konuda insanın problemlerine çözümler aramaktadır. Ruhsal gelişim konusunda insana dair ne varsa ele alan Psikoloji bilim dalı insanın toplum içindeki durumundan çok kendi dünyası içindeki durumunu ele alan bir yapıya sahiptir. Sosyal Bilgiler insana dair konularıyla Psikoloji disiplini de içerisinde barındırmaktadır. İki alan arasındaki ilişki insan ortak noktasından yola çıkarak onun dünyasında bir araya gelmektedirler.

Psikoloji disiplini Sayar ve Dinç (2016: 7) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Latinedeki psyche (ruh) ve logos (bilgi) kelimelerinin bileşiminden oluşan psikoloji, kelime anlamı olarak ruh bilimi demektir. Buradaki ruhtan kasıt felsefedeki veya dindeki ruhla ilgili konular değil, insanın algı, düşünce, zekâ, duygu, davranış gibi tamamı zihin veya beyinin işlevlerinden kaynaklanan süreçlerdir”.

Psikoloji insanı bireysel olarak incelediği kadar onun iç dünyasını yönetme becerisini üst düzeye çıkarıp toplumsal alanda daha güçlü bir birey yapabilme durumuna da sahip olabilmektedir. İnsan bu duruma ulaştığı zaman diğer insanlarla birlikteyken öncesinden daha sosyal bir birey olarak varlığını sürdürebilecektir. Bu konuda Kop (2016: 203) “Disiplinler arası ve çok disiplinli bir program ile bir ders olan ve aynı zamanda bir vatandaşlık eğitimi programı diye adlandırılan sosyal bilgilere temel teşkil eden disiplinlerden psikoloji, özellikle insanın toplumsallaşmasında büyük bir önem taşımaktadır” açıklamasını yapmaktadır.

Sosyal Bilim dallarından psikoloji insanların ruhsal durumlarıyla ilgilendiği kadar onun davranışlarıyla da ilgilenen bir alandır. Öğrenme kavramının kalıcı davranış değişikliği olduğunu düşünürsek psikoloji ile eğitim arasındaki bağı ortaya çıkarmış olabiliriz. Diğer alanlarda olduğu gibi Psikolojinin de bazı alanlarla ilişkisi ve birlikte çalışma alanları bulunmaktadır. Psikolojinin alt dallarından biri olan okul ve eğitim psikolojisi de eğitim ve psikoloji ilişkisini açıklar niteliktedir. “Okul ve eğitim psikolojisi: Öğrencilerin başta duygusal olmak üzere eğitimsel problemleriyle ilgilenen, durumu aile ve okul öğretmenleriyle paylaşmasını gerçekleştiren alandır” (Kop, 2016: 191).

6.6. Sosyoloji

İnsanların bir araya gelip oluşturduğu toplum insanların davranış ve sözleriyle şekillenen bir yapıya sahiptir. Toplumsal yapı içinde insanın meydana getirdiği sınıflar, gruplar, roller gibi kavramlarla ilgilenen Sosyoloji toplumsal yaşamın

haritasını önümüze koymaktadır. İnsanların diğer insanlarla kurduğu iletişimlerin sonucunda ortaya çıkan oluşumları yapısal olarak ele alan Sosyoloji disiplini Sosyal Bilgiler ile de yakından alakalı bir alandır. Sosyal Bilgiler sosyal olan durumlar üzerinde de çalışma alanına sahip olduğundan dolayı bu disiplin ile yakın bir duruma sahiptir. Ortak çalışma alanlarından yola çıkarak Sosyal Bilgiler Sosyoloji disiplininden yararlanmaktadır.

Bu alanda yapılan tanımlardan birine değinecek olunursa Doğan (1998:46): “Sosyoloji, insanların ortak yaşamı ve katılımlarıyla ortaya çıkan toplumu, toplum hayatını ve toplumsal yapıyı; bu yapıda meydana gelen değişimleri bilimsel yöntemin kendine özgü teknikleri ile inceleyen sosyal bir bilim dalıdır” biçiminde tanımlanmaktadır.

Konusu insan olan ve onun içerisinde var olduğu toplumsal yapı üzerinde incelemeler yapan Sosyolojinin şüphesiz eğitim ile ilişkisi de bulunmaktadır. Eğitim ile Sosyoloji disiplininin ilişkisini Karaca (2013: 22): “Eğitim Sosyolojisi: Eğitim-toplum ilişkisini konu edinir. Eğitim ile diğer toplumsal kurum ve sistemler arasındaki ilişkiler, toplumsal bir gerçeklik olarak eğitim sorunları, eğitim kurum ve örgütlerinin toplumsal özellikleri gibi konular üzerinde durur” şeklinde açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler alanında ders süreçlerini devamı sağlanırken okul dışı mekânlardan yararlanılmalıdır. Bu mekânlardan yararlanırken öğretmen-öğrenci-veli grubunun haricinde okul dışında kullanılan mekânlarda bulunan insanlarla da iş birliği içerisine girilmelidir. Sosyal Bilgiler derslerinin bu şekilde devam ettirilmesi sonucunda dersler sadece okulda işlenmemiş olup ders aşamasında toplumla kaynaşma gerçekleşmiş olacaktır. Sosyal Bilgiler dersinde okul dışında bulunan unsurlardan yararlanmanın birçok yolu bulunmaktadır. Bunlardan bazıları okula yakın konumda bulunan devlet kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına gezi düzenlemek, buralarda görevli olan insanları Sosyal Bilgiler dersinde sınıfa davet etmek, devlet kurumlarının çeşitli sosyal sorunlarla alakalı hazırladıkları afişleri istemek, öğrencileri okul çevresinde yaşayan yaşlı insanlarla görüştürerek tarihi sözlü olarak dinlemelerini sağlamaktır. Bu yollarla öğrenciler yaşadıkları çevrede var olan yaşam konusunda bilgi sahibi olacaklardır. Böylece günümüz ile geçmişi karşılaştırıp toplumsal yaşayışta meydana gelen değişimleri fark edebileceklerdir. Bütün bunlar uygulandığında Sosyal Bilgiler dersi öğrenciler tarafından daha fazla sevilen bir ders

haline gelecek ve Sosyoloji biliminin ortaya koyduğu bilimsel verilere öğrenciler kendi çabalarıyla ulaşmış olacaktır (Kurtdebe Fidan, 2016: 179).

6.7. Arkeoloji

Sosyal Bilim dallarından Arkeoloji sahip olduğu alan itibariyle Sosyal Bilgiler dersi ile yakından alakalıdır. Arkeolojinin gerek Coğrafya gerek Tarih bilimleriyle bağlantıları sebebiyle Sosyal Bilgiler dersi içinde ilişkilendirme yapılabilecek alanlardan bir tanesidir. Türk Dil Kurumu (TDK) arkeoloji kavramını: “kazı bilimi” olarak tanımlamaktadır (tdk.gov.tr). Kızılay (2014:44) ise Arkeoloji biliminin sadece kazı yapmaktan ibaret olmadığını şu sözlerle aktarıyor: “İşte tarihin bilim adamlarının alanda araştırma ve kazı yapmaları sonucu, buldukları materyalleri gün yüzüne çıkarma ve koruma altına alma işlem ve yöntemleri arkeolojinin başlıca faaliyetidir. O halde arkeoloji en basit tanımıyla eski kültür ve uygarlıkları maddesel kalıntılar yoluyla inceleyen bilim dalıdır”.

Arkeoloji konu alanı olarak ele aldığı materyaller itibariyle pek te masa üstü çalışabilen bir alan olarak durmamaktadır. Arkeologlar kazı alanları aracılığıyla elde ettikleri verileri bilim adamlarının yorumlamasını sunarlar. Arkeolojinin üzerinde çalıştığı mimari alanlar ile alakalı Çevik ve Erdoğan (2014: 126,127): “Arkeoloji, mimari kalıntıları çoğunlukla tabakaların ayrıştırılması için kullanır. Elbette maddi kültür öğeleri de bu amaç için en çok kullanılan araçlardan biridir. Ancak mimari – çoğunlukla– materyal kültür öğelerini içinde ya da üzerinde barındıran, hareket edemeyen, taşınmaz öğelerden oluşur” durumunda bir açıklama yapmıştır.

Sosyal Bilgiler dersini alan öğrenciler için Arkeoloji bilimi çok önemli bir konumdur. Çünkü öğrenciler Arkeoloji disiplinin aracılığıyla birden fazla bilgiye aynı anda ulaşma şansına sahiptirler. Arkeolojik kazılar sonucunda ulaşılan maddi ve manevi öneme sahip kalıntıların hangi yollarla yer altında kaldığı, yer altında bulunan eserlerin arkeologlar tarafından nasıl bulunup çıkarıldığı ve nasıl sınıflandırıldığına dair bilgilere erişebilirler. Bunların yanında arkeologların çalışma alanları içerisinde yer alan arkeolojik mekânlardan höyüklerin nasıl meydana geldiğini de öğrenebilirler. Öğrenciler bu alanla ilgilenirken henüz yazının icat edilmediği dönemlerde insanlar arası iletişimin hangi yollarla kurulduğu ve iletişimde kullanılan sembollerin bilgisine de sahip olabilirler. Bütün bu bilgilere Arkeoloji biliminin kazılar yaparak ulaştığı

sonucuna da ulaşabilirler. Sonuç olarak öğrenciler arkeologlar tarafından ortaya çıkarılan kalıntılardan yola çıkarak gelecek hakkında çıkarımlarda bulunma yeteneğine de erişebilirler. (Kızılay, 2014: 45)

7. SOSYAL BİLGİLERDE MEKÂNSAL ÖĞRENME ORTAMLARI

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından yürütülmekte olan dersler içerik bakımından öğrencilerin sınıf dışında zengin yaşantılara erişmelerine imkân tanımaktadır. Öğrenci sınıf ortamında öğrenmesi gereken konuları öğretmenin sağlayacağı mekân ziyaretleri sonucunda daha kalıcı olarak öğrenebilir. Bu ziyaret sırasında öğrenciler farklı bir yere geldiklerinin farkında olacaklarından ilk önce gelinen mekânı zihinsel olarak tanıma işine girişeceklerdir. Bunlarla beraber değişen eğitim-öğretim ortamıyla okulun rolü de değişime uğramıştır. Modern dünyadaki okulun üstlendiği rol ile alakalı Şeyihoğlu ve Uzunöz (2012: 1); “okulların öğrencilerin günlük hayata hazırlandığı, yaşadığı çevreye uyum sağlaması için faaliyetlerin yapıldığı ortamlar haline geldiğini, bu nedenlerden dolayı eğitim-öğretim faaliyetlerinin sadece okul sınırları içinde yürütülmesi içinde bulunduğumuz toplumsal yapının eğitim konusundaki beklentilerini karşılamaktan uzak bir durum olacağını” ifade etmektedirler.

Okul dışı öğrenme ortamları veya ders dışı eğitim uygulamaları MEB’in 2300 sayılı tebliğler dergisinde yayımlanan ve 08.11.1989 tarihli resmi gazetede ilan edilen haliyle şu şekilde tanımlanmıştır: "Ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri", öğrencinin, zamanını kendisi plânlayarak bilgi, beceri ve tutum alanlarında ilgi ve istidadı doğrultusunda büyüme ve gelişmesini, ders dışında kendi kendine ve gücü oranında gerçekleştirme ve disipline etme faaliyetini ifade eder” (<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20336.pdf>). Ünal (2018: 446)’e göre okul dışı öğrenme ortamları; “Derse ve kazanımlara katkı sağlamak amacıyla yürütülen ve okul duvarları dışında yapılan etkinliklerdir”. Bir diğer anlatımla Şimşek ve Kaymakçı (2015: 2)’ya göre, “Okul dışı öğretim, mekân olarak okul bahçesinde, okul civarında veya okulun dışında yapılan eğitimidir”. Okulun dışında yürütülen eğitim öğretim faaliyetleri öğrencinin sadece dersi okul dışında yapmasından ibaret bir etkinlik değildir. Ilgaz ve Örtten (2015: 285)’e göre, “Öğrenme ortamı sadece okul, derslik ya da aile içinde gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda öğrencinin çevresiyle de yakından

ilişkilidir ve insanların çok iyi bildikleri bir konuda dahi, farklı yollar deneyerek başarmaya çalıştıkları yerdir”. Belirtildiği üzere okul dışı etkinlikler öğrencinin yakın çevresini de ders süreçlerine dahil ederek farklı deneyimler yaşamasına imkân verilebilen etkinliklerdir. Öğretmenlerin öğrencilerin öğrenmeler elde etmelerini sağlarken neden okul dışı etkinlikleri kullanmaları gerektiğiyle alakalı Tokcan (2015: 16) şu şekilde bir sebep ortaya koymaktadır: “Çünkü okulun dışında öğrencileri bekleyen bir dünya bulunmaktadır. Bu dünyaya temas etmeyen, bu dünyada olup biteni bizzat kendi incelemeyen öğrenci, gelecekte bu dünyaya uyum sağlamakta zorlanacaktır”. Okul dışı öğrenme ortamlarının öğretmenler tarafından neden tercih edilmesi gerektiğiyle alakalı bir dayanak ta Öner (2015: 90)’den gelmektedir: “Sosyal bilgiler içerisinde yer alan önemli disiplinlerden biri olan tarih konularının öğretiminde farklı yaklaşımların kullanılması bu dersi tekdüzelikten kurtararak konuların daha eğlenceli ve etkin şekilde işlenmesine olanak sağlar”. İçinde yaşadığımız zaman dilimi sebebiyle sadece okul ortamında yapılan etkinlikler öğrenciyi gerçek yaşamdan uzaklaştırmakta ve gerçek objelerle karşılaşma deneyimlerini ellerinden almaktadır. Ünal (2018: 445)’e göre: “Hayat boyu öğrenme ideali ile birlikte sürekli güncel olma, değişime ve gerçek yaşama ayak uydurma mücadelesi bireylerin okul içi öğrenme süreçlerinin, etkili okul dışı öğrenme süreçleri ile desteklenmesini zorunlu hale getirmektedir”.

Konusunu gerçek hayattan alan ve sosyal alanlardan beslenen Sosyal Bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı Yalçınkaya (2015: 79)’a göre, “Mekânsal öğrenme ortamları, sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin okulda öğrendiklerinin gerçek hayatla ilişkisinin kurulmasına yardımcı olmaktadır. Etkili bir sosyal bilgiler öğretiminin yapılması için öğrencilerin zaman zaman farklı mekânlara ilişkin deneyimler yaşamaları sağlanmalıdır.”

Köşker (2012: 5)’e göre, “Birey mekânla etkileşim sonucunda mekâna ilişkin bilgileri zihninde depolamakta ve ihtiyaç duyduğunda bu bilgileri kullanmaktadır. Bireyin mekânla etkileşimi doğrultusunda mekânı algılamaya başlaması mekânsal bilişin ilk adımını oluşturmaktadır”. Öğrencinin okul dışı öğrenme ortamlarında yaptığı ziyaretler sırasında gerçekleştirdiği zihinsel faaliyetler etkinlik sırasında elde edilen öğrenmelerin daha sonrasında kullanılmasını sağlayacak ve öğrencinin mekânsal düşünme becerilerini kazanmasına fayda sağlayacaktır.

İçinde bulunduğumuz dönemde dersler çoğunlukla sınıf ortamında işlenip öğretmenlerin girişimleriyle gerekli izinlerin alınarak düzenlenen okul dışı etkinliklerle öğrenciye aktarılan yaşantılar zenginleştirilmektedir. Sosyal Bilgiler sahip olduğu geniş alan nedeniyle eğitim-öğretim faaliyetlerinin okul dışında farklı mekânlarda yürütülmesine açık bir derstir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen öğrenme alanları, kazanımlar ve hazırlanan ders kitapları da dersin sınıf dışında farklı alan ve mekânlarda yürütülmesine imkân vermektedir (Akengin ve Ersoy, 2015: 19).

8. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE ARKEOLOJİK MEKÂNLAR

Yapılandırmacı anlayışın amaçlarından biri olan öğrenmeyi ezberden ayırma konusunda uygulanacak faaliyetlerden biri de konuların gerçek hayatla bağlantısını kurmaktır. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde öğrencinin diğer ortamlarda yakalayamayacağı tecrübeleri edinmesi bakımından arkeolojik mekânlar önemli bir yere sahiptir. Bu etkinliklerle öğrenci yaşadığı dünyada görmediği alanları, kendine benzemeyen canlıları, hayat sürdüğü bölge ile kendisi arasındaki mekânsal ilişkiyi fark etme yaşantısını elde edecektir. Bu sorgulamalar, öğrencilerin anlama ihtiyacını ortaya çıkaracağı gibi keşfettikleri mekânlarla o alanlarda zamanında yaşayan insanlar arasındaki bağlantıyı kurmalarında onlara yardımcı olacaktır. Günümüzde insanların düşündükleriyle çevresindeki duvarları aşamayan bireyler olması istenmemektedir. Arkeolojik mekân ziyaretleriyle öğrencilerin küresel boyutta düşünen bireyler olması da sağlanacaktır (Meydan ve Akkuş, 2014: 404).

“Bu anlayış çerçevesinde sosyal bilgiler öğretiminde öğrenenin yaparak yaşayarak öğrenmesine ortam sağladığı düşünülen arkeolojik kazı çalışmalarının tarih bilinci geliştirme ve tarihi materyalleri tanıma noktasında önemli olduğu düşünülmektedir” (Zayimoğlu Öztürk, 2014: 14).

“Çünkü arkeolojik bir buluntu karşısında öğrenci eldeki kanıttan hareketle yeni bilgi üretme sürecinde, önceki bilgilerini kullanma, sorgulama, karşılaştırma, destekleme, akıl yürütme gibi zihinsel süreçlerden geçerek buluntuyla ilgili insan yaşantısını ve eylemlerini zihninde yeniden yapılandırır” (Zayimoğlu Öztürk, 2014: 14).

9. ARKEOLOJİK MEKÂNLAR

9.1. Müze

Ülkemizde her ilimizde en az 1 tane bulunan müzeler arkeolojik kazılar sonucunda elde edilmiş tarihsel nesnelere sergilenme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı müzeyi ziyaret edenler tarihsel nesnelere doğrudan gözlemlene imkânını elde ederler. Öğretmenler tarafından planlanacak müze ziyaretleri yoluyla öğrenciler derslerde, ders kitaplarında karşılaştıkları nesnelere bizzat görme deneyimini yaşayabileceklerdir.

Uluslararası Müze Konseyi'nin (ICOM-International Council Of Museums) 1974 yılında yaptığı müze tanımına göre müze; “toplumun ve gelişiminin hizmetinde çalışma, eğitim ve eğlenme amaçlarıyla insanlığın ve çevresinin maddi kanıtlarını elde eden, sergileyen, araştıran, sergileyen, aktaran halka açık kâr amacı gütmeyen sürekli kuruluşlardır” (Ata, 2002: 55).

Uluslararası Müze Konseyi'nin 2004 yılında yeniden yaptığı müze tanımına göre;” toplum ve gelişiminin hizmetinde eğitim, eğlence ve zevk amacıyla insanlığa ait maddi kanıtları toplayan, sergileyen, üzerinde araştırma yapan ve kâr amacı gütmeyen halka açık, sürekli kurumlardır” (Ata, 2015: 175).

Bugün ülkemizde Arkeoloji, Coğrafya, Doğa ve Çevre, Güzel Sanatlar, Etnografya, Tarih, Sanayi, Askeri, Bilim, Denizcilik, Doğa Tarihi gibi müze çeşitleri bulunmaktadır. Bunlardan arkeoloji müzeleriyle alakalı (Ulu Kalın, 2015: 322) “Arkeoloji ve Arkeoloji Müzesi, yazılı tarihten önce ve sonra yaşamış insanlara ilişkin bilgi edinme olanağı sağlaması açısından özellikle önemlidir (İstanbul, Adana, Alanya, Bursa, Gaziantep, Eskişehir)” gibi noktalara değinmiştir. Ülkemizde var olan ve sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından sosyal bilgiler derslerinde kullanılması uygun olan arkeoloji müzelerine (Ata, 2002: 62) şu şekilde değinmektedir: “Arkeoloji müzeleri arasında; İstanbul Arkeoloji Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İzmir Arkeoloji Müzesi, Antalya Müzesi vb. Anadolu Medeniyetleri Müzesi: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ilköğretim sosyal bilgiler dersi tarih ünitelerine ilişkin bir hayli somut kalıntı içermektedir”.

Arkeolojik Mekân olarak müze, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıf dışında deneyimler elde etmeleri için götürülebilecekleri yerlerden bir tanesidir.

Öğrenciler öğretmen rehberliğinde gözlemlene imkânı buldukları müzede karşılaştıkları tarihi materyalleri yakında görme imkanını da elde etmiş olurlar. Hatta öğretmen tarafından müzede bulunan tarihi bir nesneye öğrenciler tarafından aşağıdaki soruların yöneltilip cevap bulmaları istenilebilir (Ata, 2002: 105):

1. Nesne nasıl yapılmış ve neden yapılmıştır?
2. Nesne zarar görmüş mü? Zedelenmiş mi?
3. Nesne, geçmişte niçin kullanılıyor olabilir?
4. Bugün benzer nesnelere var mı?
5. Nesnenin bir işlevi var mı? Nasıl süslenmiştir?
6. Nesne değerli midir?

Öğrenci tarafından yapılan bu sorgulamalar neticesinde öğrenci müzede bulunmuş amacını, gördüğü nesnelere yaşadığı dönem ile karşılaştırma, objeleri bulunduğu dönemin şartlarına göre değerlendirme, karşılaştığı nesnenin özelliklerini bilme gibi sonuçlara ulaşacaktır.

9.2. Höyük

Zengin arkeolojik mekân sahibi olan Anadolu coğrafyasında Höyüklerde bu konuyla alakalı karşımıza çıkan mekânlardır. Höyük diye bahsedilen yapı tarihte var olmuş medeniyetler içerisinde hayat süren insanların nefes aldığı alanların üst üste birikmesi sonucunda ortaya çıkan yapılar olarak görülmektedir. Höyük yapısı incelenmeye çalışıldığında yapısında birden fazla kültürel katın var olduğu izlenmiştir. Höyük Sosyal Bilgiler alanında öğrencilere dar bir alanda tarihsel ve kültürel geçmişi gözlemlene imkânı vermektedir. Bu nedenden dolayı arkeolojik mekân olarak tercih edilmesi gereken mekânlardandır. Arkeolojik mekân olarak ele alınan Höyüğün tanımına değinilecek olunursa Türk Dil Kurumu (TDK) höyük kavramını: “toprak yığını, tepecik” olarak tanımlamaktadır (tdk.gov.tr).

Günümüzde Anadolu’da çoğu yerleşim yerinde görüldüğü gibi Tarihöncesi Çağlar boyunca da insanlar barınma ve tehlikelerden korunmak amacıyla yaptıkları yapıları kerpiçten yapmışlardır. O dönemlerde yaşayan insanların tercih ettikleri

kerpiç malzeme uzun yıllar boyunca yıkılıp yeniden yapıma aşamalarından geçtiğinden dolayı üst üste birikmiştir. Bu birikme sonucunda da kerpiçten yapılan evlerin bulunduğu alanlarda büyük tepeler meydana geldi. Bu tepelere 'Höyük' adı verilmiştir. Uzun yıllar boyunca aynı bölgede insan yerleşimi devam ettiği için tepelerin yüksekliği de artmaktaydı. Ancak yükselen tepelerin insanlar tarafından yerleşme amacıyla kullanılabilecek alanları daraldığından dolayı ve ulaşımın zorlaşması sebebiyle yüksekliği yaşam şartları için olumsuz hale gelen tepeler boşaltılarak, yeni yerleşim alanları oluşturulmuştur (Özbey, 2010: 34).

9.3. Tümülüs

Tümülüs ve Höyük şekil bakımında benzer yapıya sahiptirler. Tümülüslerin içlerinde barındırdıkları mezarlar bakımından Höyük yerleşim alanından ayrılmaktadırlar. Geçmişte insanlar yerleşim yeri tercihinde bulunurken savunma amaçlı kriterleri de göz önünde bulundurmaktaydılar. Yerleşim yerleri incelendiğinde savunulması kolay yerleri tercih ettikleri görülmektedir. Tepe şeklinde gözlemlenen bu yapılar öncesinde bahsedilen nedenler itibarıyla bazı önemli kişilerin mezarları korunaklı şekilde oluşturulmuştu. Tümülüs diye bahsedilen mezar yapılarının da bu sebepten ortaya çıktığına inanılmaktadır.

Tümülüs arkeolojik mekânının tanımına değinmek gerekirse, "Kavram olarak tümülüs, Latince "tumulo" "tumulus" (Harpers 1879: 1913), Almanca "hügelgrab" veya İngilizce "barrow" veya "tumulus" (İlan 1997: 256-246), içerisinde kist ya da oda tipi mezar barındıran suni taş ya da toprak tepe olarak tanımlanmaktadır (İlan 1997: 256-246; Aktaran Öztekin, 2006).

9.4. Antik Kent

Antik Kentler, günümüzden binlerce yıl öncesinde insanların tiyatro, meclis, hamam, kütüphane, çarşı vb. yapıları bir araya getirip birlikte yaşadıkları alanlardır. Bugünkü şehirlerin benzerleridir. Anadolu'da ege bölgesinde varlık göstermiş olan ve şehir devletleri halinde bir dönem yaşamış olan medeniyetlere ait antik kentler günümüzde hala ziyaret edilebilecek dayanıklılıktadır. Bu bölgeler yaz aylarında özellikle yaz aylarında yabancı turistlerin ilgi alanı haline gelmektedir. Şehir

devletleri halinde bir yapı oluşturup bu şekilde yaşamış olmaları sebebiyle antik kentlerde birbirinden farklı yapıları görmek mümkündür. Ata (2002: 63)'ya göre; "Türkiye'de tarihî mekânlar açık hava müzesi ya da ören yeri olarak adlandırılmıştır. Örneğin, antik şehir harabeleri, açık hava müzesi olarak kabul edilmiştir".

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından öğrencilerin antik kentlere götürülmesi durumunda öğrencilere bu gibi yerlerin okur-yazarlığı da öğretilmelidir. Öğrencinin yapacağı antik kent gezisinde nelere dikkat etmesi gerektiği veya büyük bir alan olan bu arkeolojik mekânı nereden itibaren gezilmesi gerektiğiyle alakalı öğretmen öğrencilere rehber olarak bilgiler aktarmalıdır. Bu ön bilgiler sayesinde bir sonraki ziyaretler sırasında işleyiş daha kolay olacaktır. Esas amaç olan eğitim amacına daha fazla vakit kalabilecektir. Ata (2002: 154)'ya göre bu durum şöyle özetlenmiştir: Ülkemizde öğrencilerin, ailelerin Antik Kentlerle alakalı sahip oldukları bilgiler onlara Antik Kent ziyaretlerinde bu mekânları gezme konusunda yeterli gelmediği görülmüştür. Yabancı turistler Antik Kent ziyaretlerinde ellerinde mekânlarla alakalı broşür, kitap gibi materyalleri kullanarak bu alanları gezmektedirler. Dolayısıyla insanımıza bu alanlarla alakalı bilgiler vermek gerekmektedir.

9.5. Kazı Alanları

Arkeoloji biliminin genel bir ifadesi olarak ta karşımıza çıkan kazı konusu bu alanın veri elde etme araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kazılar vasıtasıyla eski eşyalara, şehir kalıntılarına veya mezarlara ulaşan arkeologlar bu yöntemle çıkardıkları eşyalar arasında bağlantılar kurarak sürdürdükleri kazının sonuca ulaşmasını hedeflerler. Arkeolojik kazı alanlarının Arkeolojiye sunduğu imkanlar Çevik ve Erdoğan (2014: 124)'ya göre şöyledir; "Bağlam nesnelerin, mekânların ya da olayların belirli bir durum veya durum dizisi içindeki rolünü ifade eder. Arkeolojik kazılar geçmişe ilişkin korunagelmiş bağlamın kazılarak/ayrıştırılarak incelenmesine olanak verir".

Kazı alanları Sosyal Bilgiler Öğretmenleri tarafından öğrencilere birinci elden kaynak ve kanıt gösterebilecekleri alanlar olarak önem arz ederler. Bu alanların öğretmenler tarafından kullanılmasıyla sınıf ortamında öğrencinin kafasında oluşan soru işaretlerine cevaplar bulunabilir. Öğrenci kendi gözlemlediği ve gördüğü arkeolojik kanıtlar sayesinde tarihsel süreç ile alakalı sahip olduğu bilgi dağarcığını

da genişletme imkanına sahip olabilir. Arkeolojik kazı alanları Sosyal Bilgiler kitaplarında öğrencilerin okuduğu bilgilerin gün yüzüne çıktığı alanlar olarak Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenler tarafından kullanılması gereken arkeolojik mekânlardır.

9.6. Arkeopark

Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından öğrencilere arkeolojik alanlarda uygulanabilecek etkinliklerden biri de arkeopark alanlarıdır. Bu alanlarda öğrencilerin nasıl yol izleyecekleri Şimşek (2011: 925) tarafından şöyle açıklanmıştır: “Öğrencilerin arkeolojinin çalışma biçimleri ile iki farklı karşılaşma imkanları olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki tabî ki öğrencilerin kazı yerlerine götürülerek arkeolojik çalışmaları birebir görmeleri, yaşamaları biçimindedir. Diğeri ise çeşitli etkinliklerle zenginleştirilen yapay kazı çalışmaları tasarlamaya dayanan deneysel (experimental) arkeolojidir”.

Bilindiği üzere her zaman öğrencileri okul dışında bir alana geziye götürmenin sorumluluğunu almak istemeyen öğretmenler okul bahçelerinde oluşturacakları yapay kazı alanları vasıtasıyla bir nebze olsun amaçlarına ulaşmalarını deneyebilirler. Bu ihtiyaçtan ortaya çıkan arkeopark alanlarının öğrenciye kazandırdıkları Şimşek (2011: 925)’e göre şöyledir: “Arkeolojiye ilişkin geliştirilebilecek bir model kazı etkinliğine katılacak çocuklar; “geçmiş nasıl yazılır” sorusuna tarihsel belgeler dışında yer alan tarihsel kalıntılarla cevap verme şansına sahip olabilecekleri gibi “bir arkeoloğun nasıl çalıştığını” da bizatihi görerek ve yaşayarak öğrenebileceklerdir”.

Ülkemizde son yıllarda sayıları artan “Arkeopark” alanları sayesinde söz edilen deneysel arkeolojiye hizmet edecek alanlar oluşturulmuştur. Bazı illerimizdeki müzelerin bahçelerinde yer alan yapay kazı alanları öğrencilerin kullanımına açılmıştır. Yapay kazı alanları bir simülatör gibi gerçek ortama verilebilecek zararlarında önüne geçmiş olacaktır. Arkeopark alanları okul bahçelerine de planlanabilir. Arkeopark alanlarının diğer ülkelerdeki durumuna Ünal (2015: 49) şöyle değinmiştir: “Arkeoparklar, korunan ve kamuya açık arkeolojik alanlardır. Dünya üzerinde farklı ülkelerde Arkeopark, Arkeolojik Park, Çocuk Müzesi gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Arkeolojik parklar arkeolojik alan olmalarına rağmen, kent içi parklardan farklı olarak algılanmalıdırlar”.

Arkeoparkların eğitim süreci ile ilişkilendirilmesi bu alanlarda var olan kültürün insanlar tarafından fark edilmesi ve nesilden nesile aktarımının yapılabilmesi adına önemli bir faaliyettir. Öğretmenler tarafından alanda sunulan eğitici aktiviteler sayesinde eğitimin okul dışına taşınma işlemi de gerçekleşecektir. Özellikle çocukların yapacakları Arkeopark etkinlikleri sonrasında elde edecekleri yaşantılar önemlidir. Bu çocuklar yetişkin insan düzeyine geldiklerinde sahip oldukları kültürün nesnel kalıntılarının korunması hususunda arkeolojik parklardan öğrendiklerini uygulamaya koyacaklardır (Bayraktar, 2010: 25).

Ülkemizde Arkeopark alanlarıyla alakalı çalışmalar devam etmektedir. Açılan Arkeoparklar olduğu gibi açılması planlananlar hakkındaki durumu ise Yıldırım (2010: 101,102) şu şekilde belirtmektedir: “Türkiye’de proje halinde olan Arkeoparklar, Bergama Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanları Koruma Amaçlı İmar Planı’nda da yer alan "Arkeopark Alanı" ile Zeugma Arkeopark Projesi’dir. Türkiye’de ilk kez gerçekleştirilecek Kaş Uluburun’daki "Tunç Çağı Sualtı Arkeopark Projesi “de suyun altında tek örnektir”.

9.7. Tapınak

Tarihte çok tanrılı din inancının yaygın olduğu dönemde tapınaklar medeniyetlerin yerleşim yerlerinde en görkemli yapıları oluşturmaktaydı. Buralarda insanlar çeşitli yöntemlere göre inanış şekillerini sergilerlerdi. “Tapınakların varlığı kozmik düzenin varlığını sürdürmesine katkıda bulunur. Tanrıların yeryüzünde yaşayabileceği mekânlara ihtiyaçları vardır. Sunu, beslenme, giydirilme gibi ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için tanrılar yeryüzünde tapınak inşa edilmesini sağlamak durumundaydılar. Tapınak insanların tanrılara açılan kapıları olduğu gibi, tanrıların da insanlara açılan kapılarıdır” (Demirci, 2013: 82).

10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yapılan bu çalışmada Sosyal Bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşlerine yer vermek istenilmiştir. İlgili alan yazında okul dışı eğitim çerçevesinde çalışmalar yer almaktadır. Ancak arkeolojik mekânlar ile sosyal bilgiler ilişkisi özelinde bir çalışma

bulunmamaktadır. Bu başlıkta da çalışmaya yakınlığı düşünülen araştırmalar sıralanmıştır.

Kızılay ve Doğan (2014)'nin çalışmalarında sınıfta arkeoloji: 6. Sınıf öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması başlığı altında öğrencilerin arkeoloji disiplini ile alakalı bilgilerinin yetersiz olduğuna ulaşımlardır. Aynı zamanda sosyal bilgiler dersi kapsamında arkeoloji konularının neler olduğu konusunda yeterli cevapları veremediklerini, kazı alanına giden öğrencilerin bu alanla alakalı analiz ve gözlem durumlarının da düşük seviyede olduğunu tespit etmişlerdir. Bunların yanında arkeoloji konularının yaparak yaşayarak öğrenme durumlarına katkı sağlayacağına, tarihsel düşünme becerilerini destekleyici etkiye sahip olduğuna ulaşımlardır.

Kızılay (2014), arkeoloji konularının sınıf içi yaparak yaşayarak öğretiminin 6. Sınıf öğrencilerinin tarihsel becerilerini geliştirmeye etkisini araştırdığı çalışmasında öğrencilerin büyük kısmının öğretmenleri eşliğinde tarihi bir alana geziye gitmediklerini, arkeolojik bir kazıya katılmak istediklerini, öğrencilerin müzelere eserlerin kazandırılma süreci konusundaki bilgilerinin yetersiz olduğunu tespit etmiştir.

Gül ve Yorulmaz (2016)'nin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okul dışı çevrelerin kullanımı konusunda Çorum arkeoloji müzesi özelinde bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırma sonucunda yapılan ön ve son testler öğrencilerin müze ve arkeoloji konusundaki tutumlarının olumlu yönde değişim gösterdiğine ulaşımlardır. Aynı zamanda öğrenciler yapılan çalışmalardan sonra müze gezilerinin derslerindeki başarıya olumlu yansıtacağını düşünmeye başlamışlardır.

Öner (2015), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okul dışı tarih öğretimi konusundaki düşüncelerini araştırmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerin yarıdan fazlasının okul dışı öğretim faaliyetleri yürüttükleri belirtilmiştir. Öğretmenlerin okul dışındaki tarihi mekânlar hakkındaki bilgi düzeylerinin yeterli seviyede olmadığı gözlemlenmiştir. Araştırmada okul dışı öğretim etkinliklerinin yasal süreçler sebebiyle gelişemediği de tespit edilmiştir.

Yazıcıoğlu (2010)'nun yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde İstanbul'da yer alan bazı tarihi mekânların kullanımının etkisini araştırmıştır. Araştırmada araştırma modeli olarak deneysel desen kullanılmıştır. Öğrenciler

Sosyal Bilgiler derslerinin sadece ders kitaplarına bağı kalınarak işlenmesini sıkıcı olarak değerlendirmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki tarih konularının anlatımında gezi yapılarak kitaptaki konularla alakalı mekânlara gidilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Öğrencilerin gittikleri tarihi mekânlardan sonra bu mekânların önemi ve değerini daha iyi anladıkları da araştırmada belirtilen bir diğer sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meydan ve Akkuş (2014)'un yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değer kazandırmadaki yerini tespit etmeye çalışmışlardır. Geziler yoluyla sınıf ortamındaki monotonluktan öğrencilerin uzaklaşacağı, yaparak yaşayarak elde edilen yaşantıların kalıcı öğrenmeler olarak öğrencilere döneceği, kültürel değişim aşamalarını gözlemleyecekleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yeşilbursa (2008), Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı konusunda yaptığı çalışmada tarihi yerler eşliğinde sürdürülen öğretim faaliyetleri sonucunda toplumda eğitimli vatandaş sayısının artacağını belirtmiştir. Bu mekânların öğrencilerin bir tarihçi gibi hareket etmesini sağlayarak bağı oldukları ulusun kültürel değerlerini fark etmelerine sebep olacağını da tespit etmiştir.

Şimşek (2011), Arkeoloji biliminin ülkemizdeki tarih öğretimindeki durumunu araştırdığı çalışmasında ülkemizde tarih öğretiminin ilköğretimde Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla verildiğini belirterek Sosyal Bilgiler alanının arkeoloji disiplininin yararlanma durumunun gittikçe arttığını belirtmiştir. Dersin amaçlarından yola çıkarak Arkeoloji disiplininin öğretim faaliyetlerine dahil edilmesi gerektiğini de belirtmiştir. Arkeolojik geziler ve deneysel arkeoloji çalışmalarının da yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Öner ve Avcı (2015), tarihi mekânlar ile Sosyal Bilgiler öğretimi konusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerilerini almayı amaçladığı araştırmalarında katılım gösteren öğretmenlerden hepsinin tarihi mekânlarla öğretimi önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu yolla öğretim yapabilecekleri konularla alakalı bilgilerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Yasal süreçler sebebiyle bu yolla öğretimin tercih edilmediği ortaya koyulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarihi mekânlarla yapacakları öğretim sonrasında bu öğretimin öğrenciye sağladığı yararlar konusunda sahip oldukları bilgilerin de

yetersiz olduğu görülmüştür. Öneri olarak ta okul dışı gezilerin ve öğretim faaliyetlerinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Öner, Kızılay, Yasa (2015) Sosyal Bilgilerde arkeoloji öğretimi üzerine Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurmuşlardır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin müfredat içinde arkeoloji konularını yetersiz gördükleri belirtilmiştir. Arkeoloji eğitiminin verilmesi ile bu mekânlara karşı koruma duygusunun gelişeceğini, öğrencilerin bu mekânların farkına varacaklarını söylemişlerdir. Aynı zamanda öğretmenler Sosyal Bilgiler dersine arkeoloji çalışma alanını yansıtan ünite ve konuların eklenmesi gerektiğini de belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler ders saatinin artırılması ve ders kapsamında öğrencilere uygulamalı kazı yaptırılması gibi öneriler de öğretmenler tarafından sunulmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşlerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın amacına ulaşabilmesi için kullanılan araştırmanın yöntemi, çalışma grubu ve özellikleri, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve bu araçların uygulanma şekli bahsedilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma konusu olan sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşlerini ortaya koymak amacıyla bu çalışmada nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın konusu belirlendikten sonra hangi yöntemin kullanılması gerektiğine karar verilmiştir. Nihayetinde nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni olarak belirlenmiştir. Araştırmada, öğretmen ve akademisyenlerden görüşme formları aracılığıyla toplanan veriler, içerik analizi ve betimsel analiz aracılığıyla çözümlenmiştir. Çalışmada kullanılan nitel araştırma yöntemleri Punch (2016: 132)'a göre; “Nitel araştırma yöntemleri; karmaşık, değişken, tartışmalı, birçok yöntem ve araştırma uygulamalarının olduğu, bir alandır. ‘Nitel araştırma’, dolayısıyla tek bir varlık değil, devasa bir çeşitliliği kapsayan bir semsiye terimdir”.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmalarda, katılımcıların rolleri araştırmaya etki edebilecek durumdadır. Çalışmaya yön veren ve araştırmaya katılıp görüş belirten insanlardır. Araştırmacı aldığı cevaplar neticesinde çalışmasına şekil vermeye devam edecektir. “Nitel araştırmalar çok sayıda yöntem ve kaynak kullanarak, insan deneyimlerine ilişkin sözlü ve yazılı anlatımları ya da kayıtları incelerler” (Punch, 2016: 165). “Nitel araştırmanın değişkenleri, araştırma konusuna dahil olan aktörlerin kendisidir. Çünkü bu aktörler durumu biçimlendiren, duruma katkıda bulunan asıl öğelerdir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 64-65).

Nitel araştırmalarda nicel araştırmalara kıyasla kelimeler, temalar daha önemli bir konumdadır. Çünkü nitel araştırmalar bu eksen etrafında ilerleyen çalışmalarlardır. Bu durum Turan (2013:16)'a göre; “Sonuç olarak nitel araştırma sonucunda ortaya çıkan ürün oldukça açıklayıcıdır. Araştırmacının olgu hakkında neler öğrendiğini yansıtmak için rakamlardan çok kelimeler ve resimler kullanır; bağlamla, katılımcılarla ve faaliyetlerle ilgili açıklamalar yer alabilir”.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışmanın grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Aksaray ilinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ortaokullarda kadrolu sosyal bilgiler öğretmeni olarak çalışan 10 erkek, 10 kadın olmak üzere 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile İç Anadoludaki bir üniversitenin Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda görevli bulunan 5 erkek 2 kadın olmak üzere toplam 7 akademisyen oluşturmaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanlara Dair Demografik Bilgiler

Öğretmen			Akademisyen		
Katılımcı Kodu	Yaşı	Mesleki Deneyimi	Katılımcı Kodu	Yaşı	Mesleki Deneyimi
KÖ1	46	25	KA1	43	19
KÖ2	43	22	KA2	44	11
KÖ3	42	19	EA1	43	21
KÖ4	52	32	EA2	42	19
KÖ5	38	13	EA3	32	8
KÖ6	38	16	EA4	59	22
KÖ7	41	19	EA5	45	23
KÖ8	41	18			
KÖ9	36	11			
KÖ10	36	15			
EÖ1	42	18			
EÖ2	41	16			
EÖ3	50	22			
EÖ4	40	17			
EÖ5	47	24			
EÖ6	45	23			
EÖ7	36	15			
EÖ8	34	14			
EÖ9	42	18			
EÖ10	45	23			

3.3. Ölçme Araçları

Sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve akademisyenler için ayrı ayrı oluşturulan görüşme formları çalışmanın ölçme araçlarını oluşturmuştur. Çalışmada ölçme aracı olarak kullanılan görüşme formları uzman görüşüne de sunularak getirilen öneriler neticesinde geliştirilerek kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Belirlenen konu dâhilinde yürütülen çalışmanın amaçları doğrultusunda alanda yer alan bildiri, makale, kitap, tez, dergi vb. taranarak ve konuyla alakalı içeriklere başvurularak araştırmanın kuramsal temeli oluşturulmuştur. İlgili alan literatür taraması bu şekilde sonuçlandırılmıştır. Araştırmanın bu aşamasında sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekân kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşü elde etmek amacıyla gerekli verilere ulaşmak için nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Alanın uygulayıcıları olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmenlerini yetiştiren akademisyenlerin ortak paydaları olan sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekân kullanımı hakkındaki görüşlerini ve düşüncelerini ortaya çıkarmak esastır. Bu amaçtan yola çıkılarak alanda yapılan taramadan da yararlanmak suretiyle sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve akademisyenlerin sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekân kullanımına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla bu araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır.

“Araştırma stratejisi, bakış açısı, amaçları ve soruları ile uyumlu olacak biçimde görüşme türüne karar verilmesi önemli bir aşamadır. Görüşme yapılacak kişilerin seçimi, görüşmenin yöneltmesi ve görüşmeyi kaydetme, uygulamada ortaya çıkan temel noktalardır” (Punch, 2016: 170). “Görüşmenin, nitel araştırmada kullanılan en yaygın veri toplama yöntemlerinden birisi olduğunu belirtmiştik. Bunun nedeni bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyimlerini ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olması ve iletişimin en yaygın biçimi olan konuşmayı temel almasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 155).

Sosyal bilgiler öğretmenlerine ve akademisyenlere uygulanacak olan bu yarı yapılandırılmış görüşme formu uzman görüşüne sunulmuş ve önerilen gerekli düzeltmeler görüşme formları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşü doğrultusunda öğretmen ve akademisyen görüşme formlarında değişiklikler yapılmıştır. Görüşme formunda ilk olarak öğretmen ve akademisyenlerin demografik bilgilerine ilişkin sorular yer almaktadır. Öğretmen görüşme formunun ilk halinde 7 soru bulunurken daha sonra 2 soru daha eklenerek 9 soruya çıkarılmıştır. Birbirinin tekrarı biçimdeki alt sorular görüşme formundan çıkarılmıştır. Akademisyen görüşme formunda da aynı işlemler yapıldıktan sonra, bu formda ilk aşamada yer alan 6 soru 3 sorunun daha eklenmesiyle 9 soruluk son halini almıştır. Araştırma kapsamında yapılan veri toplama çalışmalarından 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Aksaray ilinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ortaokullarda kadrolu sosyal bilgiler öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerle çalışıldı. Aksaray İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne yazılan izin dilekçesinin sonucu olarak 26/04/2018 tarihinde alınan valilik olurundan sonraki 1 aylık süreçte görüşmeler gerçekleştirildi. 10 erkek 10 kadın olmak üzere toplam 20 tane sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmeler ortalama 30 dakika sürmüş olup öğretmenlerin kendi okullarında yer alan öğretmen odalarında yapılmıştır. Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda görevli bulunan akademisyenler ile yapılan görüşmeler ise 2018 yılının haziran ayında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler akademisyenlerin kendi odalarında yapılmış olup ortalama 30 dakikalık bir süre zarfında tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmanın amaçlarına yönelik sonuçlar ortaya koyabilmek için gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla öğretmen ve akademisyenlerle planlanan görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yapılırken öğretmenlere ve akademisyenlere kişisel bilgilerinin sadece araştırma için kullanılacağı teminatı verilmiştir. Bu sebeple katılımcılar kişisel bilgilerinin sadece araştırma çerçevesinde kullanılacağını bilgisine sahiptirler. Katılımcılardan cinsiyet, yaş, hizmet yılı, mezun olduğu üniversite ve bölüm gibi bilgiler alınmıştır. Akademisyen olan katılımcılardan öğretmenlerden farklı olarak uzmanlık alanı bilgisi de istenmiştir. Araştırmanın amaçları dahilinde elde edilen verilerin analizinde

kullanmak için görüşme yapılan her bir öğretmen ve akademisyene takma isim verilmiştir. Verilerin çözümlenmesi aşamasına geçmeden önce yapılan tüm görüşmelerde öğretmen ve akademisyenlerin yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar bütün olarak gözden geçirilmiştir. Daha sonra parça olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Öğretmen ve akademisyenlerin sorulara verdikleri cevaplarda hiçbir değişiklik yapılmadan doğrudan katılımcının ifade ettiği biçimde alıntı yapılarak verilmiştir. Elde edilen bulgular araştırmaya aktarılırken öğretmen ve akademisyenlerin gerçek isimleri kullanılmamıştır. Bunun yerine daha önce de belirtildiği gibi her birine bir takma isim verilmiştir. Bu takma isim cinsiyet, meslek ve kod numarasının arka arkaya kullanılmasıyla oluşturulan EÖ1 (Erkek Öğretmen 1) gibi veya KA1 (Kadın Akademisyen 1) gibi bir yapıda olup katılımcıyı temsil etmektedir. Görüşmesi gerçekleştirilen öğretmen ve akademisyenlerin sorulara verdikleri her bir cevap tek tek analiz edilip verdikleri cevaplarda birbirine benzeyen veriler belirli temalar çerçevesinde bir arada toplanmıştır. Bu şekilde elde edilmiş olan veriler sonucu oluşturulan istatistikleri ve frekansları yansıtan tablolar araştırmanın okunabilirlik düzeyini yükseltmiştir.

3.6. İçerik Analizi

“Genel anlamda içerik analizi, çeşitli yazılı dokümanlar, fotoğraflar, videolar ve ses kayıtlarını da içeren ve insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim şekillerinde uygulanabilir” (Özcan, 2015: 380). “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259).

Araştırma kapsamında Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile akademisyenlerle yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen katılımcı görüşlerinde kodlama ve temalandırma uygulaması yapılmıştır. Bu uygulama yapılırken de içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizinde elde edilen veriler dört aşamadan geçerek analiz edilmektedir.

- “Verilerin kodlanması
- Temaların bulunması

- Kodların ve temaların düzenlenmesi
- Bulguların tanımlanması ve yorumlanması” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 260).

Araştırma kapsamında çalışmaya katılan görüşmelerin yapıldığı katılımcılara kişisel bilgilerinin araştırmacıda saklı kalacağı iletilerek her bir katılımcıya kod isim verilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve akademisyenlerin cevaplarından yapılan doğrudan alıntılarda katılımcılara verilen kod isimler kullanılmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar neticesinde bu cevaplar oluşturulan temalar etrafında ilişkilendirilerek tablolara sayısal veriler olarak aktarılmıştır. Katılımcıların yöneltilen sorulara yönelik belirttikleri görüşler aralarındaki benzerliklere göre oluşturulan temalar şemsiye altında birleştirilmiştir. Bundan sonra yapılan işlemlerde içerik analizinin aşamaları takip edilerek verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları gerçekleştirilmiştir. “Bu konuda birçok benzetme vardır. Analiz larva aşamasında başlar ve eğer tamamen gelişirse tırtıl benzeri başlangıçlardan yetişkin bir kelebeğin büyüleyici güzelliğine ulaşır” (Çekiç ve Bakla, 2014: 432).

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini sağlamak amacıyla başvuru yollarından biri olan uzman görüşüne başvurulmuştur. Çalışma sürecinde elde edilen veriler, ulaşılan sonuçlar bu konuda uzman görüşüne giden verilerdir. Uzman görüşü sonucunda yapılan öneriler dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmada geçerlik ve güvenirlilik sağlama adına yapılan çalışmalardan bir diğeri de ayrıntılı betimleme yoludur. Bu yöntem ile katılımcıların yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar mümkün olduğunca doğrudan bir şekilde araştırmaya dahil edilmiştir.

“Ayrıntılı betimleme ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılmasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 304).

Yürütülen ve sonuca ulaştırılan araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlama konusunda yapılan son adım ise Miles ve Huberman (1994)'ın bu amaç için oluşturdukları formül ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$) ile bu konudaki hesaplama yapılmıştır. Bu formüle göre ortaya çıkan sonucun en az %70 seviyesinde bir güvenilirlik yüzdesi göstermesi gerekir.

Miles ve Huberman güvenilirlik formülüne göre araştırmacının önceden oluşturduğu temalar birbirinden bağımsız iki farklı alan uzmanı tarafından kodlanarak analiz edilmektedir. Daha sonra temalar üzerinde iki uzman arasındaki görüş ayrılıkları ve görüş birlikleri tespit edilmiştir. Uzmanlar arasındaki uyum oranı yukarıda verilen formüle göre hesaplanarak elde edilen sonuçlar tabloya aktarılmıştır (Yanpar Yelken, 2009:8). Araştırmada görüş almak üzere hazırlanmış olan öğretmen görüşme formu ile akademisyen görüşme formları üzerinde Miles ve Huberman güvenilirlik katsayısı formülü kullanılarak güvenilirlik ölçülmüştür. Hesaplamalar sonucunda öğretmen görüşme formunun güvenilirlik katsayısı %77, akademisyen görüşme formunun güvenilirlik katsayısı ise %88 olarak hesaplanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenleriyle Yapılan Görüşmeler Sonucunda Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

4.1.1. Arkeolojik Mekân Kullanımı Denildiğinde Aklınıza Ne Geliyor? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 1. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Kullanımına İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Müze	4	5	9
Ören Yeri	4	4	8
Kazı Alanı	3	5	8
Höyük	4	2	6
Geçmişten Kalma Yerleşim Yeri	3	2	5
Antik Tiyatro	1	0	1
Birinci Elden Kaynak	0	1	1
Toplam			38

Tablo 3’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelttiğimiz “arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor?” sorusuna öğretmenlerden 9’u kazı alanı, 8’i ören yeri, 9’u müze, 6’sı höyük, 5’i geçmişten kalma yerleşim yeri, 1’i antik tiyatro ve birinci elden kaynak cevaplarını vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 7 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tablo neticesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin zihinlerinde yer alan arkeolojik mekân algısının neye işaret ettiği ortaya konulmuştur.

En çok bahsedilen arkeolojik mekân olan müze hakkında dikkat çeken tanımlama olarak göze çarpan “sosyal bilgilerin laboratuvarı” benzetmesini yapan “EÖ6” ismini verdiğimiz sosyal bilgiler öğretmeni şunları söylüyor:

“Müzeler normal şartlarda arkeolojik mekândır ama müzede arkeolojik mekânlardan çıkan ürünler sergilenir. Sosyal bilgilerin laboratuvarı bu alanlardır.”

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden bir tanesi de sosyal bilgiler dersi kapsamında arkeolojik bir mekân olarak bahsettiği kazı alanı hususunu ders süreciyle ilişkilendirmiştir:

“Öğrencilerin özellikle öğretmen eşliğinde gidip o mekânları gezmesi eğer varsa mümkünse yapılan bir kazıyı izlemesi çıkarılan eşyaların gözlemlenmesi ve orda ders tekrarı yapılması aklıma geliyor.” (KÖ1)

En çok dile getirilen arkeolojik mekân olarak 3. Sırada yer alan ören yerinden ise 8 öğretmen bahsetmiştir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan tarihi konuların araştırma alanı olan mekânlar arkeolojik mekânlardır. Arkeolojik mekânlar bir anlamda bu alandaki bazı bilgilere ulaşmak isteyen araştırmacılar için birinci elden kaynak görevini üstlenmektedirler. Bu konuyla alakalı sosyal bilgiler öğretmenlerinden bir tanesinin görüşü şu şekildedir:

“Tarihi eserlere tanıklık yapan birincil el kaynak mekânlar. Kazı alanları aklıma gelen ilk yer.” (KÖ7)

Sosyal bilimler alanının birçok yardımcı bilim dalı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de araştırmaya konu olan arkeolojidir. Bu iki alan arasındaki ayrılmaz ilişkiyi sosyal bilgiler öğretmeni şöyle anlatmaktadır:

“Sosyal bilgilerin yardımcı bilimlerinden bir tanesi arkeolojidir. Arkeoloji ile sosyal bilgileri ayrı düşünmek mümkün değil. Arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler içerisinde kullanılması gereken yerlerdir.” (EÖ2)

Araştırmanın yola çıkış amaçlarından bir tanesi olarak yerini alan sosyal bilgiler dersi kapsamında arkeolojik mekânların kullanımının artırılması ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin arkeolojik mekânların farkına varmaları konusunda bu tür mekânları ders süreciyle ilişkilendiren bir diğer sosyal bilgiler öğretmenin ifadeleri de şu şekildedir:

“Tarih öncesinden kalan yerlerin gezilip görülmesi bir eğitim materyali olarak düşünülmesi uygulamalı bir eğitim yapılması diyebilirim. İlk aklıma gelen yer de höyükler oldu.” (EÖ4)

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmeni “EÖ4” arkeolojik mekân kullanımı konusunda bu çerçeveye dahil ettiği tarih öncesinden kalan yerlerin sosyal bilgiler dersinde sınıf içinde kullanılan bir materyal gibi kullanılıp sosyal bilgiler öğretmenlerinin de bu şekilde düşünmeleri gerektiğini vurgulayıp arkeolojik mekânlarda uygulamalı eğitim yapılması gerektiğinden bahsetmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun birinci sorusu arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

- (1) KÖ1: Öğrencilerin özellikle öğretmen eşliğinde gidip o mekânları gezmesi eğer varsa mümkünse yapılan bir kazıyı izlemesi çıkarılan eşyaların gözlemlenmesi ve orda ders tekrarı yapılması aklıma geliyor.
- (2) EÖ1: Arkeolojik araştırma yapılan mekânlar geliyor aklıma mesela bir kazı alanı.
- (3) EÖ2: Sosyal bilgilerin yardımcı bilimlerinden bir tanesi arkeolojidir. Arkeoloji ile sosyal bilgileri ayrı düşünmek mümkün değil. Arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler içerisinde kullanılması gereken yerlerdir.
- (4) KÖ2: İlk önce ören yeri geldi aklıma. İkinci olarak müze diyebilirim. Bana göre geçmişte yaşanılmış terk edilmiş bir köy bile arkeolojik mekân sayılabilir.
- (5) EÖ3: Geçmiş toplumlardan kalan höyükler geliyor aklıma.
- (6) KÖ3: Ören yerleri. Sonrasında müzeler.

- (7) KÖ4: Kazı alanları geliyor aklıma. Sonrasında Müzeler. İlkçağdan kalma şehir kalıntıları geliyor aklıma.
- (8) EÖ4: Tarih öncesinden kalan yerlerin gezilip görülmesi bir eğitim materyali olarak düşünülmesi uygulamalı bir eğitim yapılması diyebilirim. İlk aklıma gelen yer de höyükler oldu.
- (9) EÖ5: Eski uygarlıkların yaşamış olduğu mekânlar. Aşıklıhöyük. Acemhöyük. Ören yerleri. Çocuklar önce yaşadığı çevredeki mekânları öğrensinler.
- (10) KÖ5: Kazı yapılan yer geliyor aklıma. Çatalhöyük Acemhöyük gibi yerler.
- (11) KÖ6: Arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklıma müzeler geliyor.
- (12) EÖ6: Arkeolojik mekân deyince aklıma gelen en önemli yer kazı alanları müzelerden daha önce kazı alanları geliyor aklıma. Müzeler normal şartlarda arkeolojik mekândır ama müzede arkeolojik mekânlardan çıkan ürünler sergilenir. Sosyal bilgilerin laboratuvarı bu alanlardır.
- (13) EÖ7: Ören yerleri geliyor aklıma.
- (14) KÖ7: Tarihi eserlere tanıklık yapan birincil el kaynak mekânlar. Kazı alanları aklıma gelen ilk yer.
- (15) KÖ8: Kazı yapılan alan geliyor aklıma.
- (16) EÖ8: Müze gezmek geliyor aklıma. Tarihi mekânları tarihi kalıntıları ören yerlerini görmek söylenebilir.
- (17) KÖ9: Ören yeri diyebilirim.
- (18) KÖ10: Arkeolojik mekân kullanımı dediğimizde aklıma ören yerleri, höyükler, kazı alanları ve müzeler geliyor.
- (19) EÖ9: Ören yerleri geliyor aklıma. Daha sonrasında kazı alanları, müzeler.
- (20) EÖ10: Antik tiyatro geldi aklıma ilk olarak. Sonrasında Höyükler, müzeler.

4.1.2. Size Göre Arkeolojik Mekânların Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Önemi Nedir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 2. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekânların Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Önemine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Doğrudan Öğrenme	6	6	12
Kalıcı Öğrenme	6	4	10
Derse Karşı Güdülenme	6	2	8
Sınıf Dışı Eğitim	2	5	7
Dikkat Çekicilik	2	1	3
Somutlaştırma	1	2	3
Merak Duygusu Geliştirme	2	0	2
Sosyal Bilgilerde Güncellik	1	1	2
Yansıtıcı Düşünme	1	0	1
Mekânların Çok Boyutluluğu	1	0	1
Görsel Zekayı Canlandırma	0	1	1
Öğrenci Aktifleştirme	1	0	1
Farkındalık Oluşturma	1	0	1
Temel Kaynak	1	0	1
Toplam			53

Tablo 4’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelttiğimiz “size göre arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir?” sorusuna öğretmenlerden 12’si doğrudan öğrenme, 10’u kalıcı öğrenme, 8’i derse karşı

güdülenme, 7'si sınıf dışı eğitim, 3'ü dikkat çekicilik, 2'si merak duygusu geliştirme ve sosyal bilgilerde güncellik, 1'er kişi ise görsel zekayı canlandırma, mekânların çok boyutluluğu, yansıtıcı düşünme, temel kaynak, farkındalık oluşturma, öğrenci aktifleştirme cevaplarını vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 14 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. 20 sosyal bilgiler öğretmeniyle yapılan görüşmeler sonucunda arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir sorusuna verilen cevapların aldığı frekans çokluk sıralaması yapıldığında en çok bahsedilen 3 tema sıralaması şöyle olmaktadır:

1. Doğrudan Öğrenme
2. Kalıcı Öğrenme
3. Derse Karşı Güdülenme

Oluşturulan frekans tablosunda sosyal bilgiler öğretmenleri arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi konusunda birinci sırayı doğrudan öğrenmeye vermişlerdir. Arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi konusunda doğrudan öğrenmeden bahseden bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Bu tür mekânların en çok kullanılacağı ders sosyal bilgiler. Sosyal Bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanırsak benim derste anlattığım konular çocuğun aklında sadece cümlelerden ibaret olmaz ya da öğrencinin hayal gücüyle sınırlı kalır. Ama bizler öğrenciyle arkeolojik mekânları tanıştırsak ben inanıyorum ki sosyal bilgiler dersi en çok istenen ders olacak.” (EÖ9)

“Doğrudan öğrencinin görmesini sağlıyor böyle alanlar. Hatta il kültür müdürüyle gittim görüştüm çocukların böyle yerleri görmelerini sağlayacak etkinlikler yapın dedim.” (KÖ3)

Sosyal bilgiler dersinde doğrudan öğrenme materyali olarak kullanılacak arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler öğretmenlerinin de dikkatini çekiyor. Bu konuda bizzat öğrencilerin arkeolojik mekânlarla baş başa kalmalarını sağlamak gerektiğinin öneminden bahsediyorlar. Bu şekilde gerçekleştirilen eğitim süreçleri nihayetinde öğrencilerin sınıf içinde dört duvar arasında hayali olarak öğrendiklerinin arkeolojik mekânlara gittiklerinde bu öğrenmelerinin kalıcı hale geleceğinin altını çiziyorlar.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden kalıcı öğrenme konusuna dikkat çeken bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

“Bence çok önemli. Özellikle Aksaray için Kızılkaya Aşıklıhöyük var 6. Sınıflarda elimizin altında çocuklarla birlikte gitme imkânımız olsa muhteşem şeyler çıkabilir ortaya. Bence çok önemli dersin kavranması açısından kalıcı olması açısından.” (KÖ1)

“Bu tarz yerlere yasal zorluklardan dolayı pek gidemiyoruz. Keşke götürebilsek. Yüzeysel anlatıyoruz dersleri dört duvar arasında. Ulaşım sorunu olmasa buralara gittiğimizde çocuklar direk canlı olarak görseler oraları yaşasalar daha kalıcı öğrenmelere sahip olurlar.” (KÖ5)

“Sadece akıllı tahtada resim göstermekle olmuyor. Mekânla bire bir karşılaşan çocuk dersten zevk alır. Öğrendiklerini unutmaz.” (EÖ2)

Sosyal Bilgiler dersi hayatın içinden bir ders olmakla beraber öğrenciler sınıfın içinde öğrendikleri içeriklerle sınıftan çıktıklarında karşılaşma imkanına sahipler. Böyle bir imkana sahip bir ders olarak sosyal bilgiler dersinde sadece sınıf eğitimleri yoluyla bir süreç izlemek öğrencilerde derse karşı olumsuz tutum gelişimlerine sebep olabilmektedir. Arkeolojik mekânların sosyal bilgiler dersinde kullanımı öğrencilerde derse karşı olumlu tutum geliştirme konusunda düzey artırıcı etkiye sahip olabilmektedir. Ders esnasında sınıf ortamında öğrencinin sadece kitabından veya akıllı tahtadan görsel olarak izlenim sahibi olduğu bir arkeolojik mekâna öğretmenin gezi yaparak öğrencilerini götürmesi vasıtasıyla öğrencilerin derse karşı güdülenme düzeyinde artış yaşanacaktır. Bu durumu çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri de göz ardı etmemiştir. Nitekim en fazla etkisinden bahsedilen durum olarak üçüncü sırada derse karşı güdülenme düzeyinin artışından bahsetmişlerdir. Bu konudaki öğretmen görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bu tür mekânların en çok kullanılacağı ders sosyal bilgiler. Sosyal Bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanırsak benim derste anlattığım konular çocuğun aklında sadece cümlelerden ibaret olmaz ya da öğrencinin hayal gücüyle sınırlı kalır. Ama bizler öğrenciyle arkeolojik mekânları tanıştırsak ben inanıyorum ki sosyal bilgiler dersi en çok istenen ders olacak.” (EÖ9)

“Bu tarz yerlerin olmadığını düşündüğümüz zaman aslında alanımız için eksikliğini farkına varıyoruz. Öğrencilerin dikkatini çekiyor. Arkeolojik mekânlara gezi yapılmasını böyle yerle gitmeyi istiyorlar.” (KÖ2)

“Bu tür mekânlar öğrenci açısından onların derse karşı ilgi alakala seviyelerini artırcı etkiye sahiptir. Aynı zamanda sosyal bilgiler gibi hayatın içinden bir dersin bu kadar sınıfa bağlı kalması sakıncalı diye düşünüyorum. Sınıf dışı eğitim dahilinde arkeolojik mekânlar sürece dahil edildiğinde sosyal bilgiler eğitimine büyük katkısı olacaktır.” (KÖ10)

Bu noktada olayı bir aşama daha ileri götüren bir sosyal bilgiler öğretmeni öğrencinin derse karşı güdülenme düzeyinin artışının yanında öğrencinin meslek seçimine de etkisi olacağından bahsetmiştir. Öğretmen görüşü aşağıdaki gibidir:

“Derse katkısı merak duygusunu geliştirir. Kalıcılığı geliştirir. Sorgulamayı ortaya çıkartabilir. Çocuklar arkeoloji gibi ilgi çekici bir alanda ilerlemek isteyebilirler. Gelecek hedefi olarak düşünebilirler.” (EÖ5)

Farklı bir bakış açısı olarak sosyal bilgiler alanının güncelliğini koruması konusunda arkeoloji ile ilişkilendirme yapan öğretmen görüşü şöyledir:

“Öğrencilerimize birebir uygulama yaptırmış oluruz. O dönemden kalma materyallerin çocuklar tarafından görülmesi onlara derste düz anlatım olarak gösterdiklerimizi direk görme imkânı sağlar. Böylece o dönemin şartlarını daha iyi anlamış olurlar. Mesela geçen gün derste Şanlıurfa Göbeklitepe konusunda yeni bir şey öğrendik. Aslında oradaki insanlar ilkel bir biçimde yaşamıyorlarmış. Çağdaşlarına göre daha ileri bir yaşam şartları varmış. Ama biz buna milyon yıl sonra ulaşabildik. İşte bu arkeolojinin sosyal bilgilere katkısı konusunda bir somut olaydır. Bu durumdan yola çıkarsak arkeoloji sosyal bilgilerin kendini yenilemesine imkân sağlayarak eğitim güncelliğini korumasına yardımcı olur.” (KÖ6)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun ikinci sorusu size göre arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Bence çok önemli. Özellikle Aksaray için Kızılkaya Aşıklıhöyük var 6. Sınıflarda elimizin altında çocuklarla birlikte gitme imkânımız olsa muhteşem şeyler

çıkabilir ortaya. Bence çok önemli dersin kavranması açısından kalıcı olması açısından.

(2) KÖ2: Bu tarz yerlerin olmadığını düşündüğümüz zaman aslında alanımız için eksikliğinin farkına varıyoruz. Öğrencilerin dikkatini çekiyor. Arkeolojik mekânlara gezi yapılmasını böyle yerle gitmeyi istiyorlar.

(3) KÖ3: Doğrudan öğrencinin görmesini sağlıyor böyle alanlar. Hatta il kültür müdürüyle gittim görüştüm çocukların böyle yerleri görmelerini sağlayacak etkinlikler yapın dedim.

(4) KÖ4: Önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuklar sınıftan ayrıldıkları zaman görerek bir şeyler öğrenmeleri çok daha etkili. İnsanların eskiden yaşadıkları alanları kazıdan elde edilen materyalleri gördükleri zaman akılda daha kalıcı olduğunu düşünüyorum. Görerek öğrenmeleri çok önemli arkeolojik mekânlar bu noktada büyük fayda sağlıyor.

(5) KÖ5: Bu tarz yerlere yasal zorluktan dolayı pek gidemiyoruz. Keşke götürebilsek. Yüzeysel anlatıyoruz dersleri dört duvar arasında. Ulaşım sorunu olmasa buralara gittiğimizde çocuklar direk canlı olarak görseler oraları yaşasalar daha kalıcı öğrenmelere sahip olurlar.

(6) KÖ6: Öğrencilerimize birebir uygulama yaptırmış oluruz. O dönemden kalma materyallerin çocuklar tarafından görülmesi onlara derste düz anlatım olarak gösterdiklerimizi direk görme imkânı sağlar. Böylece o dönemin şartlarını daha iyi anlamış olurlar. Mesela geçen gün derste Şanlıurfa Göbeklitepe konusunda yeni bir şey öğrendik. Aslında oradaki insanlar ilkel bir biçimde yaşamıyorlarmış. Çağdaşlarına göre daha ileri bir yaşam şartları varmış. Ama biz buna milyon yıl sonra ulaşabildik. İşte bu arkeolojinin sosyal bilgilere katkısı konusunda bir somut olaydır. Bu durumdan yola çıkarsak arkeoloji sosyal bilgilerin kendini yenilemesine imkân sağlayarak eğitim güncelliğini korumasına yardımcı olur.

(7) KÖ7: Tarihi araştırmalarda ya da bulgularda çocuklarla buraya gezi yapılabilir. Medeniyetlerin geçtiği yerlerde ören yerleri veya kazı alanları vb dersler arasında ilişki kurulup buralarda ders yapılabilir. Görerek anlamaları daha iyi olur.

(8) KÖ8: Arkeolojik mekânların sosyal bilgilere en büyük katkısı anlattığımız konuları öğrencilerin bu mekânlarla karşılaştıkları anda somutlaşıyor olması bence.

(9) KÖ9: Görsel anlamda görsel zekayı canlandırma adına önemli olduğunu düşünüyorum. Kalıcılık etkisi de bulunmakta.

(10) KÖ10: Bu tür mekânlar öğrenci açısından onların derse karşı ilgi alakala seviyelerini artırıcı etkiye sahiptir. Aynı zamanda sosyal bilgiler gibi hayatın içinden bir dersin bu kadar sınıfa bağlı kalması sakıncalı diye düşünüyorum. Sınıf dışı eğitim dahilinde arkeolojik mekânlar sürece dahil edildiğinde sosyal bilgiler eğitimine büyük katkısı olacaktır.

(11) EÖ1: Arkeolojik mekânlar öğrenciler tarafından ziyaret edilirse öğrenme daha kalıcı olacaktır.

(12) EÖ2: Arkeolojik mekânları ülkemizin her yerinde bulmak mümkün. Fakat bunu sosyal bilgiler dersine yansıtmak pek mümkün değil. Öğrenci sayısının fazla olması bu mekânlara öğrenciyi götürmenin riskli olması ve bütün sorumluluğun öğretmende olması açısından ders için çok önemli olsa da uygulamak pek mümkün değil. Sadece akıllı tahtada resim göstermekle olmuyor. Mekânla bire bir karşılaşan çocuk dersten zevk alır. Öğrendiklerini unutmaz. Ders daha zevkli olur. Sözel ders olduğumuz için çocuklar sınıfta çabuk sıkılıyor. Bu mekânların dikkat çekici özelliği var.

(13) EÖ3: Arkeolojik kazılarda çıkarılan eserler ortaya çıktıkça toplumun geçmişe bağlı kökleri ortaya çıkarılmış oluyor. Bu sayede toplumlar geçmişe bağlılıklarını artırmak ve köklerini merak etmek için daha fazla çalışma gerçekleştireceklerdir. Bu çalışmalar tarihin dokularını geleceğe yönelik planlarını tarih kalıntılarından ilham alarak yön vereceklerdir. Kısacası geçmişten ders alıp gelecek konusunda daha planlı hareket edeceklerdir. Geçmişteki hataları yapmayacaklardır.

(14) EÖ4: Aslında sosyal bilgilerde bizim sorunumuz teorik eğitim yapıyoruz. Öğrettiklerimizi çocuklara gösteremiyoruz. Anlatılan konunun dönemine ait şartlarda eğitim yapsak daha güzel olur. Ben geçen sene Antalya'ya tatile gittim. Aspendos antik tiyatrosunu da ziyaret ettim. Şöyle bir algı yanlış. Bu tiyatronun sadece sanat açısından değerlendirilmesi yanlış. Bu tür alanların çok boyutluluk özelliği var. O günün şartlarında oranın siyasi anlamı bile var. O dönemki şartlarda büyük yatırımlar bu alanlar. O şartlar o coğrafyada orası bir nevi sosyal tesis. Bu yoldan düşünecek olursak arkeolojik mekânların bu çeşitli özelliklerinin öğrencilere hissettirilmesi ve derslerin bu yerlerle ilişkilendirilmesi öğrenciye mekânların çok boyutluluğunu görmesini sağlayacaktır.

(15) EÖ5: Derse katkısı merak duygusunu geliştirir. Kalıcılığı geliştirir. Sorgulamayı ortaya çıkartabilir. Çocuklar arkeoloji gibi ilgi çekici bir alanda ilerlemek isteyebilirler. Gelecek hedefi olarak düşünebilirler.

(16) EÖ6: Tarihin en önemli temel kaynağı arkeolojidir. Arkeoloji olmazsa tarih olmaz. Tarihi belgelerin ortaya çıkması objektif olması için arkeolojiye ihtiyaç vardır. Tarihçiler bir olayı ele alacakları zaman ilk baş o konuyla alakalı arkeolojik materyallere bakarlar. Birincil kaynaktır çünkü. Tarihin temeli arkeolojik kazılardır. Sosyal bilgilerde de durum böyledir. Bizim anlattığımız konulardaki bilgilerin çoğuna arkeoloji bilimi sayesinde ulaştık.

(17) EÖ7: Çocuğa bir farkındalık oluşturur. Soyut bir kavramı somutlaştırır. O dersle alakalı detayları görür. Kalıcılığa büyük katkısı olur. Yaşanmışlık düzeyi artar böylece çocuk derste gördüğünü unutmaz.

(18) EÖ8: Önemlidir. Alakalı konularda ilgili mekâna çocuğun götürülmesi dersin öğrenilmesini sağlar. Aynı zamanda sosyal bilgiler derslerindeki monotonluğu da ortadan kaldırır.

(19) EÖ9: Bu tür mekânların en çok kullanılacağı ders sosyal bilgiler. Sosyal Bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanırsak benim derste anlattığım konular çocuğun aklında sadece cümlelerden ibaret olmaz ya da öğrencinin hayal gücüyle sınırlı kalır. Ama bizler öğrenciyle arkeolojik mekânları tanıştırsak ben inanıyorum ki sosyal bilgiler dersi en çok istenen ders olacak.

(20) EÖ10: Bu mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi şu an çoğu öğretmen arkadaşımın başına gelen sorun olarak bahsedebileceğim sorun öğrencinin derse karşı güdülenme seviyesindeki düşüklüğü ortadan kaldırır. Çocukların derse karşı ilgi alaka düzeyini artırmaya çalışıyoruz. Özellikle sözel derslerde ne yaparsak yapalım bir şekilde düz anlatım yapmaya mecburuz. Eğer böyle bir mekâna çocukları götürürsek öğrenci dersi unutmaz öğrendikleri kalıcı olur. Herkes derste aktif olmuş olur.

4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Arkeolojik Mekânları Yeterli Buluyor musunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 3. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Arkeolojik Mekânların Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Programla Alakalı Bilgim Yok	6	6	12
Yeterli Değil	2	2	4
Yeterli	2	2	4
Toplam			20

Görüşme formunun 4. Sorusu sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli buluyor musunuz? Sosyal bilgiler öğretmenlerine sorulup verilen cevaplar tabloya işlenmiştir. Tablo 5’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinden 12’si programla alakalı bilginin yok cevabını vermiştir. 4’ü ise programda arkeolojik mekânların yeterli yer almadığı görüşünü savunmuştur. 4 kişilik kısım sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların yeterli yer bulunduğunu düşünmektedir.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden birinin sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların sahip olduğu yerin neden artması gerektiğini şöyle açıklamaktadır:

“Çok fazla yeterli olduğunu düşünmüyorum. Genişletilmesi gerekir. Öğretim programından ders içeriğine yansımaların artması gerekiyor. Derslerimizde arkeolojiden daha çok bahsetmemiz lazım. Çünkü sosyal bilgiler ve arkeoloji ayrılamaz.” (KÖ4)

Çalışmaya katılan başka bir sosyal bilgiler öğretmeni ise öğretim programındaki yeterlilik düzeyinin kabul edilebilir olduğunu ancak öğrencilerin

programın gerekliliklerini kazanmaları için arkeolojik mekânları bizzat ziyaret etmeleri gerektiğini belirtiyor. Aynı zamanda prosedür işlemlerinin kolaylaştırılmasını da istiyor. Öğretmen görüşü aşağıdaki gibidir:

“Ben yeterli buluyorum. Ancak bunların daha iyi hale getirilmesi lazım. Öğrencileri bu mekânlarla buluşturmak için izin konularını daha rahat aşmak gerekiyor.” (EÖ3)

Görüş belirten sosyal bilgiler öğretmenlerinden biri ise sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların yerinin yetersiz olduğundan bahsederken nedenlerini şöyle anlatmaktadır:

“Öğretim programında arkeoloji yeri bence yetersiz bu kadar tarihle iç içe olan bir derste arkeolojiden bu kadar az bahsetmemiz bence yetersiz. Çoğu konuda bağlantı kurabiliriz. Ama çoğunda bu bağlantı kullanılmamış. Keşke bizlere sorsalar öğretim programı şekillenirken olayın içindeki adamların da sözü dinlense.” (EÖ10)

Görüşünü bu şekilde paylaşan sosyal bilgiler öğretmeni aynı zamanda farklı bir durumu da değiniyor. Sosyal bilgiler öğretim programı oluşturulurken veya uygulama aşamasındayken daha fazla alan öğretmeninden görüş alınmasını diliyor.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun dördüncü sorusu sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli buluyor musunuz? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Yeterli buluyorum. Aslında sanal olarak ta gezebiliriz. Görsel olarak bu mekânların hepsini ben kullanıyorum dersimde gösteriyorum özellikle 6. Sınıflarda. Ama gidip birebir görmek çocuklar için daha heyecanlı.

(2) KÖ2: Öğretim programıyla alakalı detaylı bilgim yok.

(3) KÖ3: Bilgim yok

(4) KÖ4: Çok fazla yeterli olduğunu düşünmüyorum. Genişletilmesi gerekir. Öğretim programından ders içeriğine yansımaların artması gerekiyor. Derslerimizde arkeolojiden daha çok bahsetmemiz lazım. Çünkü sosyal bilgiler ve arkeoloji ayrılamaz.

(5) KÖ5: Ben programı genel olarak yetersiz buluyorum. Arkeoloji de içinde.

- (6) KÖ6: Bence yeterli.
- (7) KÖ7: Öğretim programı hakkında bilgim yok.
- (8) KÖ8: Program hakkında yeterli bilgi sahibi değilim.
- (9) KÖ9: Program konusunda bilgim yok.
- (10) KÖ10: Bilgim yok.
- (11) EÖ1: Öğretim programı konusunda yeterli bilgim yok.
- (12) EÖ2: Öğretim programında yazılanlarla kalıyor. Uygulama yönünde eksiklikler var. Programın bu haliyle uygulama yapmak zor.
- (13) EÖ3: Ben yeterli buluyorum. Ancak bunların daha iyi hale getirilmesi lazım. Öğrencileri bu mekânlarla buluşturmak için izin konularını daha rahat aşmak gerekiyor.
- (14) EÖ4: Programda bence yeterli. Ama uygulamada sorun var yukarda bahsettiğim gibi.
- (15) EÖ5: Program hakkında bilgim yok.
- (16) EÖ6: Bilgim yok.
- (17) EÖ7: Bilgim yok
- (18) EÖ8: Programı bilmiyorum.
- (19) EÖ9: Bilgim yok.
- (20) EÖ10: Öğretim programında arkeoloji yeri bence yetersiz bu kadar tarihle iç içe olan bir derste arkeolojiden bu kadar az bahsetmemiz bence yetersiz. Çoğu konuda bağlantı kurabiliriz. Ama çoğunda bu bağlantı kullanılmamış. Keşke bizlere sorsalar öğretim programı şekillenirken olayın içindeki adamların da sözü dinlense.

4.1.4. Size Göre Arkeolojik Mekân Kullanımı Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Hangi Amaçlarına Hizmet Etmektedir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 4. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçlarına Hizmet Etme Durumuna İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Amaçlar Konusunda Bilgim Yok	8	7	15
Özel Amaçlar 10. Amaç	1	1	2
Özel Amaçlar 4. Amaç	1	0	1
Özel Amaçlar 16. Amaç	0	1	1
Özel Amaçlar 1. Amaç	0	1	1
Toplam			20

Tablo 6’da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine size göre arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet etmektedir? Sorusu sorulmuş cevaplar tabloya işlenmiştir. Tabloda 5 adet tema oluşturulmuştur. Verilen cevaplar doğrultusunda bu temalara sayısal dağılım yapılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 15 kişilik önemli bir bölümü sosyal bilgiler öğretim programında yer almakta olan amaçlardan haberdar olmadığını belirtmiştir. 2’si ise öğretim programının özel amaçlarından 10. amacı tercih etmiştir. 1’er kişilik kısım ise 1.,4. ve 16. amacı tercih etmişlerdir. Belirtmek gerekirse sosyal bilgiler öğretim programının tabloda bahsedilen ve sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından tercih edilen amaçları şunlardır:

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri (MEB: 2018)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun beşinci sorusu size göre arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet etmektedir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Ortak miras, ortak değer, kendi kültürünü bölgesini tanıması ve sevmesi açısından oldukça önemli. Ülkemiz çok zengin ama gösteremiyoruz.

- Çalışmaya katılıp görüş belirten sosyal bilgiler öğretmenin belirttiği görüş sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarından birinci amacına işaret etmektedir. Görüşü yukarıda yazılı olan sosyal bilgiler öğretmenin *“kendi kültürünü bölgesini tanıması ve sevmesi”* ifadesi amaçla bire bir uyuşmaktadır.

(2) KÖ2: Bilgim yok.

(3) KÖ3: Bilgim yok.

(4) KÖ4: Gezip görerek öğrenmek daha etkili. Görerek öğrenmek faydalı. Öğrencinin geçmişe bağlı olan sevgisini artırır. Çocuğun bugünü yorumlamasında büyük katkı yapar. Çocuklar ülkemizi tarihi yönden ne kadar fazla tanırlarsa ülkemize bağlılıkları ve sevgileri o oranda artar.

- Katılımcının görüşü sosyal bilgiler öğretim programının 10. amacını belirtmektedir. Özellikle sosyal bilgiler öğretmenin *“çocuğun bugünü yorumlamasında büyük katkı yapar”* ifadesi işaret edilen amaçla uyuşmaktadır.

(5) KÖ5: Amaçları bilmiyorum.

(6) KÖ6: Ortak miras duygusuna katkı yapar destek verir. Biz sadece kendimize ait olanları değil diğer milletlerden kalan eserlere de sahip çıkmalarını sağlar. Ben bundan önceki görev yerimde çocuklar beni mağaralar götürdüler halk orayı samanlık olarak kullanıyordu. Çocuklara bunun doğru bir şey olmadığını söyledim.

- Katılımcı sosyal bilgiler öğretmeninin “*sadece kendimize ait olanları değil diğer milletlerden kalan eserlere de sahip çıkmalarını sağlar*” şeklinde belirttiği ifadesinden yola çıkarak evrensel değerler konusunda öğrencilerinde koruma bilinci oluşmasını istemektedir. Bu açıdan öğretmenin belirttiği görüş sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarından 16. amacı işaret etmektedir.

(7) KÖ7: Bilgim yok.

(8) KÖ8: Amaçları bilmediğimden dolayı bu soruyu geçelim.

(9) KÖ9: Bilgim yok.

(10) KÖ10: Bilgim yok.

(11) EÖ1: Amaçları bilmiyorum.

(12) EÖ2: Amaçlar hakkında bilgim yok.

(13) EÖ3: Tarihi doğru vermezseniz çocuklar geçmişini öğrenemez. Arkeolojik kazılarla tarihi doğru öğretebilirsiniz.

- Bu ifade sosyal bilgiler öğretim programının 4. amacını işaret etmektedir. Sosyal bilgiler öğretmeninin görüşünde yer alan “*tarihi doğru vermezseniz çocuklar geçmişini öğrenemez*” ifadesi işaret edilen amacı belirtmektedir. Öğrencinin kendi kültürü ve tarihinde yaşanan süreçleri temeliyle kavraması gerektiği görüşte belirtilen cümleden çıkarılabilecek bir durumdur.

(14) EÖ4: Geçmiş bizzat görerek o günün şartların çerçevesinde değerlendirirler. Biz şu an teknoloji çağındayız her şeyi şu anki gibi zannediyoruz. Ama öyle değil. O dönemki insanlar birçok şeyi ihtiyaçlardan yola çıkarak öğrenmişler. Buluşlar aletler ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkmış. Öğrencinin bunu anlamasını sağlaması açısından önemli.

- Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenin görüşü sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarından 10. amacı göstermektedir. Görüşte yer alan çocuğun o

günün şartlarında değerlendirme yapması, değişim ve süreklilik kavramlarının, benzerlik ve farklılıkların öğrenci tarafından ayırt edilmesi gerektiğinin görüşte altının çizilmesi bahsedilen amaçla uyumaktadır. Görüş belirten sosyal bilgiler öğretmenin özellikle “geçmişini bizzat görerek o günün şartların çerçevesinde değerlendirirler” cümlesi amacı işaret etmesi bakımından önemlidir.

(15) EÖ5: Bilgim yok amaçları hakkında.

(16) EÖ6: Bilgim yok.

(17) EÖ7: Bilgim yok

(18) EÖ8: Amaçlardan haberdar değilim.

(19) EÖ9: Bilgim yok.

(20) EÖ10: Bilgim yok.

4.1.5. Sizce Arkeolojik Mekân Kullanımı Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konular Çerçevesinde Gerçekleştirilebilir? İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 5. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 7’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “Sizce arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir?” sorusuna öğretmenlerden 17’si 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan yeryüzünde yaşam ünitesini, 15’i 5. Sınıfta yer alan kültür ve miras ünitesini, 14’ü 7. Sınıfta yer alan zaman içinde bilim ünitesini, 4’ü 7. Sınıfta yer alan Türk tarihinde yolculuk ünitesini, 1’er kişi ise 5. Sınıfta yer alan insanlar, yerler, çevreler ünitesi, küresel bağlantılar ünitesi ve 7. Sınıfta yer alan ülkeler arası köprüler ünitesini cevap olarak vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 7 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tablo neticesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin arkeolojik mekân kullanımı ile sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan konu eşleştirmeleri yapılmıştır. Çalışmaya katılıp görüş belirten sosyal bilgiler

öğretmenleri arasında yer alan “KÖ9” isimli sosyal bilgiler öğretmeni sosyal bilgiler dersinde yer alan bütün konularla arkeolojik mekânları eşleştirip öğrencilerine ders anlatabileceğini savunmuştur. Diğer sorularda da karşılaşılan cevaplarda da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazıları sosyal bilgiler dersi ile arkeoloji biliminin ayrılmaz bir bütün olduğunu düşüncesinden yola çıkarak fazla ayırım yapmanın gereksiz olduğu düşüncesindedir.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konular Çerçevesinde Gerçekleştirilebileceğine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
6.Sınıf Yeryüzünde Yaşam	10	7	17
5.Sınıf Kültür ve Miras	9	6	15
7.Sınıf Zaman İçinde Bilim	9	5	14
7. Sınıf Türk Tarihinde Yolculuk	2	2	4
5.Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler	0	1	1
5.Sınıf Küresel Bağlantılar	0	1	1
7.Sınıf Ülkeler Arası Köprüler	0	1	1
Toplum			53

Sosyal bilgiler dersinde yer almakta olan bütün konularla arkeolojik mekânları ilişkilendirebileceğini söyleyen sosyal bilgiler öğretmenin görüşü aşağıdaki gibidir:

“Bence konu sınırlaması yapılmamalı. Ben sosyal bilgiler dersinin bütün konularıyla herhangi bir arkeolojik mekânı ilişkilendirip orda ders anlatabilirim.”
(KÖ9)

Çalışmaya katılan bir diğer sosyal bilgiler öğretmeni ise 1071 Malazgirt Savaşı'nın yaşandığı Malazgirt Ovası'nın arkeolojik bir mekân olarak değerlendirilebileceğini söylemiştir. Aynı zamanda bahsedilen öğretmen bu soruda görüş belirten çoğu öğretmenden ayrılarak Anadolu Selçuklu dönemi ve İlk Türk

Beylikleri döneminde de arkeolojik mekân kullanımının söz konusu olabileceğini söylemiştir. Öğretmen görüşü şu şekildedir:

“Bana göre Malazgirt Savaşı'nın yaşandığı Muş Malazgirt ovası da bir arkeolojik mekândır. Bu konunun geçtiği dönemde kullanılabilir. Anadolu Selçuklu devleti dönemi ve İlk Türk beylikleri dönemlerinde bile arkeolojik mekân kullanımı söz konusu olabilir.” (KÖ7)

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine arkeolojik mekân kullanırken sosyal bilgiler dersinde ilişkilendirebilecekleri konu sorulduğunda çoğunluk İlk Çağ Uygarlıkları cevabını vermiştir. Bunun sebebi Anadolu coğrafyasının bu uygarlıklar döneminde zengin bir yaşantısının olmasından kaynaklanmaktadır. Yani o dönemde Anadolu'da birçok uygarlık bulunmaktaydı. Buna istinaden şu an ülkemiz topraklarında bu uygarlıklardan kalma birçok yerleşim yeri ve arkeolojik mekân bulunmaktadır. Bundan dolayıdır ki sosyal bilgiler öğretmenleri de kullanılabilir arkeolojik mekân üstünlüğü olarak bu konuyu gördükleri için cevaplarında İlk Çağ Uygarlıklarına yer vermişlerdir. Görüşünde bu konudan bir sosyal bilgiler öğretmenin görüşü aşağıdaki gibidir:

“İlk çağ tarihi ile alakalı olabilir. Kazı alanları daha çok yazının bulunduğu dönem veya ondan önceki dönemleri kapsıyor. O dönemde kalan eserler bakımından İlk çağ tarihini öğretme konusunda arkeolojik mekânlar daha fazla işe yarar diye düşünüyorum. Zaman içinde bilim ünitesi de dahil edilebilir.” (KÖ4)

Çalışmaya katılan bir diğer sosyal bilgiler öğretmeni ise arkeolojik mekân kullanımında sosyal bilgiler dersinde yer alan insan ve çevre bağlantılı konuları tercih edeceği söylemiştir. Öğrencilere çevre bilinci kazandırma kavramıyla arkeolojik mekân kullanımı ilişkilendirmesi yapan sosyal bilgiler öğretmenin görüşü aşağıdaki gibidir:

“Ortak miras ve çevre bilinciyle alakalı kazanımları bu alanlarla ilişkilendirebiliriz. İnsan ve çevre ilişkisini arkeolojik mekânları gezerek görebiliriz.” (KÖ3)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun altıncı sorusu sizce arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

- (1) KÖ1: 6. Sınıflarda ilk çağ uygarlıkları, ortak miras. 5lerde tarihi mekânlarımız 7lerde Osmanlı ve Anadolu Selçuklu konularında olabilir.
- (2) KÖ2: Anadolu medeniyetleri, İlk çağ uygarlıkları
- (3) KÖ3: Ortak miras ve çevre bilinciyle alakalı kazanımları bu alanlarla ilişkilendirebiliriz. İnsan ve çevre ilişkisini arkeolojik mekânları gezerek görebiliriz.
- (4) KÖ4: İlk çağ tarihi ile alakalı olabilir. Kazı alanları daha çok yazının bulunduğu dönem veya ondan önceki dönemleri kapsıyor. O dönemde kalan eserler bakımından İlk çağ tarihini öğretme konusunda arkeolojik mekânlar daha fazla işe yarar diye düşünüyorum. Zaman içinde bilim ünitesi de dahil edilebilir.
- (5) KÖ5: 6. Sınıflarda Anadolu'da kurulan uygarlıklar konusunda ilişkilendirilebilir.
- (6) KÖ6: İlk çağ uygarlıkları. Aslında dersimizin her alanında uygulanabilir.
- (7) KÖ7: Bana göre Malazgirt savaşının yaşandığı Muş Malazgirt ovası da bir arkeolojik mekândır. Bu konunun geçtiği dönemde kullanılabilir. Anadolu Selçuklu devleti dönemi ve İlk Türk beylikleri dönemlerinde bile arkeolojik mekân kullanımı söz konusu olabilir.
- (8) KÖ8: Ben Çanakkale ile alakalı bir konuda şehitliğe götürmek isterdim. İlk çağ medeniyetleri konusunda da gidilebilir kullanılabilir.
- (9) KÖ9: Bence konu sınırlaması yapılmamalı. Ben sosyal bilgiler dersinin bütün konularıyla herhangi bir arkeolojik mekânı ilişkilendirip orda ders anlatabilirim.
- (10) KÖ10: İlk çağ uygarlıkları Anadolu medeniyetleri gibi konularda kullanabiliriz.
- (11) EÖ1: 6. Sınıfta ilk çağ uygarlıkları.
- (12) EÖ2: İlk çağ uygarlıkları.
- (13) EÖ3: İlk çağ uygarlıkları, yeryüzünde yaşam Anadoludaki uygarlıklar
- (14) EÖ4: İlk çağ uygarlıkları.
- (15) EÖ5: İlk çağ medeniyetleri, Türk tarihi orta asya.
- (16) EÖ6: Tarihi konuların hepsinde. İlk çağ uygarlıkları.
- (17) EÖ7: İlk çağ uygarlıkları, Anadolu medeniyetleri

(18) EÖ8: İlk çağ tarihi konularında kullanılabilir. Osmanlı tarihinde de kullanılır.

(19) EÖ9: Yeryüzünde yaşam ünitesi olabilir.

(20) EÖ10: Direk aklıma gelen Anadolu medeniyetleri Mezopotamya medeniyetleri ilk çağ uygarlıkları oldu.

4.1.6. Sizce Arkeolojik Mekânlarda Nasıl Etkinlikler Yapılabilir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 6. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekânlarda Yapılabilecek Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Rol Oynama	4	4	8
Yaparak Yaşayarak Öğrenme	5	2	7
Drama	3	1	4
Sunuş Yöntemi	2	2	4
Arkası Yarın	1	2	3
Gözlem	2	0	2
Arkeopark Etkinliği	2	0	2
Buluş Yoluyla Öğrenme	1	1	2
Örnek Olay	0	2	2
Röportaj	0	1	1
Defile	0	1	1
Soru Cevap	0	1	1
Toplam			37

Tablo 8’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelttiğimiz “Sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir?” sorusuna öğretmenlerden 8’i rol oynama, 7’si yaparak yaşayarak öğrenme, 4’ü sunuş yöntemi ve drama, 3’ü arkası yarın, 2’si buluş yoluyla öğrenme, Arkeopark etkinliği, gözlem ve örnek olay, 1’er kişi ise röportaj, soru-cevap, rol oynama ve defile cevaplarını vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 12 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerine sorulan sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir sorusu sonucunda öğretmenlerin en çok tercih ettiği yol yaparak yaşayarak öğrenme ve rol oynama olmuştur. Öğretmenlerin tercih ettikleri etkinliklerin ortak noktası olarak tespit yapacak olursak öğrencilerin aktif olduğu etkinliklerin ağırlıkta olduğunu söylememiz mümkündür. Birden çok duyuya hitap eden, öğrencilerin aktif olduğu, yeri geldiğinde etkinliğe liderlik yaptıkları, gözlemledikleri, deneyimledikleri etkinliklerin baskın olduğu görülmektedir. Çağdaş yöntem ve tekniklerin genel özellikleri olarak yukarıda sıraladıklarımızdan bahsetmek doğru olacaktır. Öğrencinin birden fazla duyusuna hitap eden ve onların aktif olduğu etkinlikler öğrenmelerin sağlamlığı konusunda da öğretmenin elini güçlendirmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine bakacak olursak öğrencilerin sınıfta yakalayamadıkları aktifliği ve hareketliliği arkeolojik mekân ziyaretinde gerçekleştirebileceklerini söylemektedirler. Sınıfta düşünce olarak aktif olan öğrencinin arkeolojik mekâna gidildiğinde bedenlen de aktif olabileceğinden bahsetmişlerdir. Yapararak yaşayarak öğrenmenin altını çizen sosyal bilgiler öğretmenleri bu yolla gerçekleştirilecek olan öğrenmelerin öğrenciler tarafından daha etkin bir biçimde hatırlanacağını savunmuşlardır. Arkeopark etkinliği de bahsedilen özelliklere sahip bir yapıda bulunmaktadır. Öğrenci hem düşünüp hem hareket edebileceği bir ortamda öğrenmelerini pekiştirme ve uygulama yapma imkanına sahip olacağından dolayı deneyim kazanma noktasında öğrenciye güzel fırsat öğretmen tarafından sunulmuş olacaktır.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden bir tanesi ise arkeolojik mekânda defile etkinliği yapacağını söylemiştir. 20 sosyal bilgiler öğretmeninden ayrılıp düşünce olarak tek başına böyle bir etkinlik belirten öğretmenin görüşü aşağıdaki gibidir:

“Her türlü etkinlik yapılabilir. Defile bile yapılabilir bence. Müzeye gittiğimiz zaman arkeologlar eşliğinde daha düzenli etkinlikler yapılıyor.” (KÖ3)

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden birisi ise buluş yöntemini arkeolojik mekânda nasıl kullanacağını şöyle anlatmıştır:

“Öğrenci oraya götürülür. Kazılar gösterilir. Mesela Friglerin yaşadığı Gordion’a girdik. Orda elime bir çengelli iğne alırdım. Onu göstererek derse başladım çünkü çengelli iğneyi Frigler buldu. Böylece dikkat çekici bir giriş yaptım. Frigler bunu tıp alanında kullanmışlar derdim ham madde ne diye sorardım metal olduğunu söyledikleri zaman çıkarımda bulunmalarını sağladım. Oradaki yanmış buğdayları gösterirdim. Bu durumları sorgulamalarını sağladım.” (EÖ6)

Görüş belirten öğretmenlerden bir tanesi ise arkeolojik mekâna nasıl gidilmesi gerektiğini, etkinlik yapılırken sınıftan arkeolojik mekâna doğru olan sürecin nasıl olması gerektiğini şöyle anlatmıştır:

“Önce programlama planlama yapılır. Sonra çocuklar gördüklerini mutlaka not alırlar. O anda her çocuk kendi ifade tarzıyla not alır. Dersi işledikten sonra götürürüm. 5lerde gittiğimiz zaman çocuklar orda yazarlar dönerken resim olarak çizerler özet çıkarma gibi düşünebilirsin. Böyle daha kalıcı oluyor. Ben öğretmen olarak gittiğimiz zaman çevreden o alana ait taşları toplayıp gösteriyorum. Birde gitmeden önce ön bilgilendirme çok önemli. Hayal etmelerini sağlıyorum. İnsanların bir dönem gittiğimiz alanda hayat sürdüklerini anlatıyorum. İşte şurada vahşi hayvanlar vardı şurada ateş yaktılar. Böylece hayalde daha güzel canlanıyor.” (KÖ1)

KÖ1 isimli sosyal bilgiler öğretmenin görüşünde dikkat çeken noktalardan biri de arkeolojik mekân ziyareti yapılırken mekâna gidilmeden önce plan yapılması gerektiği ayrıntısıdır. Arkeolojik mekân ziyaretinden önce yapılan plan ve program sayesinde süreç şüphesiz daha kontrollü ilerlemiş olacaktır.

Öğretmenlerden çoğu öğrencilerin sınıflarda yeterince pasif olduğunu arkeolojik bir mekâna gidildiğinde öğrencinin aktif rol alması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Böylece öğrenmelerin öğrenciler tarafından daha iyi bir şekilde kavranmasının mümkün olacağını söylemişlerdir. Bu türde görüş belirten sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Arkeolojik mekânlarda öğrencilerin söz sahibi olacağı etkinlikler yapılmalı. Öğrenci hareketli olmak istiyor böyle yerlere gidildiğinde ona bu hareket imkânı verilmeli tabii yeterli güvenlik önlemleri varsa örneğin Ihlara Vadisinde öğrenciye bu imkânı veremem ben tehlikeli her yer uçurum. Öğrenci anlatmalı oynamalı uygulamalı göstermeli. O günün sonunda eve gittiğinde herkese o günü anlatmalı. Öyle bir gün geçirmeli.” (EÖ10)

“Arkeolojik mekânlarda yapılacak etkinlikler bence öğrenciyi aktif kılacak etkinlikler olmalı diye düşünüyorum. Zaten sınıfta çocuk yeteri kadar hareketsiz duruyor. Böyle bir ortamda aktif olmalı.” (KÖ10)

Öğrencilerin arkeolojik bir mekâna gittiklerinde orda kazı yapan bir arkeolog gibi çalışması gerektiğini düşünen sosyal bilgiler öğretmenleri böylece öğrencinin etkinliği daha iyi kavrayacağını düşünmekte. Bu şekilde düşünen sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Bizzat çocuklar arkeolog gibi çalışır orayı deneyimlerdi. Böyle daha başarılı bir etkinlik olabilir.” (KÖ5)

“Ben arkeolojik mekân olarak bir kazı alanına götürürdüm. Oradaki kazı çalışmalarını izledikten sonra kendim bir alanda daha önceden hazırlık yapıp yapay bir kazı alanı oluştururdum. Bu alanda öğrencilerin kazı yapmasını sağlardım. Daha sonra çocuklar buldukları parçaları birleştirmeye çalışırken onlarla sohbet ederdim. Onların bu çalışmaları şüphesiz onlara sosyal bilgiler ve arkeoloji arasındaki bağı bulmalarına sebep olacaktır. Aynı zamanda bu çalışma öğrencilerin eksiği tamamlama yeteneklerini, farklı parçaları birbiriyle ilişkilendirme gibi yeteneklerini ortaya çıkaracaktır.” (EÖ9)

“Orada yapılan kazıları öğrencilere izlettirirdim. Kazının nasıl yapıldığı hakkında aramızda konuşurduk. Bu şekilde öğrenciler konuyu daha iyi kavrar. Ama o alana girişte izin alamayabiliriz. Yapay kazı alanı oluşturulup kendileri bir şeyler çıkarsalar daha kalıcı olur diye düşünüyorum. Ama asıl mekân daha etkili olurdu.” (EÖ1)

“EÖ9” ve “EÖ1” isimli sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerinin arkeolojik bir mekâna gittiklerinde arkeolog gibi çalışıp deneyim kazanmalarını istiyorlar. Bu öğretmenler o mekâna gittiklerinde asıl mekânda etkinlik yapmak için izin

alamayacakları kaygısını taşıdıklarından dolayı bugün ülkemizin bazı illerinde yer alan müze bahçelerinde oluşturulan yapay kazı alanlarından bahsetmişlerdir. Bu yapay kazı alanlarına Arkeopark diyoruz. Arkeopark diye bahsedilen alanlarda öğrenciler oluşturulan yapay kazı alanlarında arkeolog gibi çalışıp bir şeyler bulmaya çalışırlar. Arkeopark etkinliği öğrencinin hem sınıfta anlatılan konu hakkındaki öğrenmelerini pekiştirmesine hem de gerçek ortamda yaşanabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırdığından dolayı bu konuda kullanılacak en etkili yöntemdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir diğer bahsettikleri etkinlik olarak arkası yarın etkinliğinden bahsedebiliriz. Arkası yarın etkinliği öğrenciye anlatılan bir olayın bir noktaya kadar anlatılıp geri kalan kısmın öğrenci tarafından devam ettirilmesinin sağlandığı bir yöntemdir. Böylece olaylara öğrenciler arasındaki bakış açısı farklılıkları ortaya çıkarılmış olacaktır.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun yedinci sorusu sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Önce programlama planlama yapılır. Sonra çocuklar gördüklerini mutlaka not alırlar. O anda her çocuk kendi ifade tarzıyla not alır. Dersi işledikten sonra götürürüm. 5lerde gittiğimiz zaman çocuklar orda yazarlar dönerken resim olarak çizerler özet çıkarma gibi düşünebilirsin. Böyle daha kalıcı oluyor. Ben öğretmen olarak gittiğimiz zaman çevreden o alana ait taşları toplayıp gösteriyorum. Birde gitmeden önce ön bilgilendirme çok önemli. Hayal etmelerini sağlıyorum. İnsanların bir dönem gittiğimiz alanda hayat sürdürdüklerini anlatıyorum. İşte şurada vahşi hayvanlar vardı şurada ateş yaktılar. Böylece hayalde daha güzel canlanıyor.

(2) KÖ2: Mekânla ilgili efsane varsa orda çocuklara anlatılabilir. Çevrede yerleşim yerleri varsa oralarda yaşayan insanlardan orayla ilgili bilgiler almak için çocuklarla yerleşim yeri sakinleri arasında görüşmeler düzenlenebilir. Orada düz anlatım yapmam. Dikkat çekici bir şekilde derse başladım. O mekânla alakalı olaylar varsa yarım bırakıp sonrasında ne olmuş olabilir diye sorardım. Öğrencilerin o mekânla alakalı hayal güçlerini yoklardım.

(3) KÖ3: Her türlü etkinlik yapılabilir. Defile bile yapılabilir bence. Müzeye gittiğimiz zaman arkeologlar eşliğinde daha düzenli etkinlikler yapılabilir.

(4) KÖ4: Üniversite yıllarında Efes antik kentine gitmiştik. Belki bir antik tiyatroya gidildiğinde öğrencilerle bir tiyatro çalışması yapılarak orda oynanabilir. Böylece yaparak yaşayarak öğrenme konusunda katkı sağlanabilir. O insanları anlama açısından da faydalı olur bu etkinlik. Onların yaptıklarını yaparlarsa öğrenciler onları daha iyi anlayabilirler. Oraya gittiğimizde çocuklara düz anlatım yapmak bence bir fayda getirmez. Çocuklara görevler dağıtıp onların sorumluluk duygularının gelişmesine de katkı yaparaktan tiyatro çalışması yapılması faydalı olacaktır. Önceden hazırlıklı gidilmeli.

(5) KÖ5: Bizzat çocuklar arkeolog gibi çalışır orayı deneyimlerdi. Böyle daha başarılı bir etkinlik olabilir.

(6) KÖ6: Önce anlatırdım düz anlatım yapardım gidilen yerle alakalı. Sonra orayla ilgili soru cevap yapardık merak etmelerini sağlardık sorgulama yapmalarını sağlardık.

(7) KÖ7: Gezi yapılabilir. Drama yaptırabilir. Çocukların rol alacağı etkinlikler yapılabilir. Önceden rolde verilebilir daha yaratıcı ve çocukların daha fazla katkısı olsun isteniyorsa doğaçlama oyunlar da oynanabilir gidilen arkeolojik mekânda.

(8) KÖ8: Arkeolojik bir mekâna gidildiğinde o mekânla alakalı yaşanmış durumlar örnek olay biçiminde öğrencilere anlatılıp arkasını öğrencilerin tamamlaması istenebilir veya olay komple anlatılıp onların olay ve mekân arasında bağlantı kurmaları sağlanabilir.

(9) KÖ9: Arkeolojik mekânlarda rehber eşliğinde bilgi akışı sağlanabilir. Sadece düz anlatım yapılmaz esasında anlatım öğretmen tarafından sınıfta yapılır. Oraya gidilince yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayacak etkinlikler gerçekleştirirdik. Döndüğümüzde sınıfta tekrar ederdik yaptıklarımızı böylece daha kalıcı bir süreç izlemiş olurduk.

(10) KÖ10: Arkeolojik mekânlarda yapılacak etkinlikler bence öğrenciyi aktif kılacak etkinlikler olmalı diye düşünüyorum. Zaten sınıfta çocuk yeteri kadar hareketsiz duruyor. Böyle bir ortamda aktif olmalı. Öğretmen onlara rehberlik etmeli. Öğrencilere sorumluluk verilip onları yerine getirmesi istenilebilir. Bu onların kazı alanında bir arkeolog gibi çalışması, Müzede rehber gibi anlatım yapmaları, Ören yeri höyük gibi bir alanda canlandırmalar yapmaları olabilir.

(11) EÖ1: Orada yapılan kazıları öğrencilere izlettirdim. Kazının nasıl yapıldığı hakkında aramızda konuşurduk. Bu şekilde öğrenciler konuyu daha iyi kavrar. Ama o alana girişte izin alamayabiliriz. Yapay kazı alanı oluşturulup kendileri bir şeyler çıkarsalar daha kalıcı olur diye düşünüyorum. Ama asıl mekân daha etkili olurdu.

(12) EÖ2: Tarihin konusuna girdiği için ilimizdeki arkeolojik mekânlar gezdirilebilir. Mesela Sultanhanına götürürsek eskiden ticaretin nasıl olduğunu anlarlar. Oralarda canlandırmalar yapılarak kalıcılık sağlanabilir. Diğer yandan arkeolojik kazı alanlarına gidilirse çocuklara bire bir uygulama yaptırılırsa çok daha kalıcı olur.

(13) EÖ3: Alandaki rehber eşliğinde dersi işlemek daha mantıklı ya da gitmeden önce plan yapılmalı.

(14) EÖ4: Antik tiyatroların ses sistemini onlara bizzat deneyimlemesini sağladım. Orda yaparak yaşayarak tiyatro oynayarak gözlemlmelerini sağladım.

(15) EÖ5: Bu tarz bir yere gittiğimizde düz anlatım yapmak uygun değil. Uygulamalı etkinlikler yapmak lazım. Çocuklar buralara gittiğinde gittiği alana kendini ait hissetmeli. Bunu sağlayacak etkinlikte canlandırmalar yapmaktır.

(16) EÖ6: Öğrenci oraya götürülür. Kazılar gösterilir. Mesela Friglerin yaşadığı Gordion'a giderdik. Orda elime bir çengelli iğne alırdım. Onu göstererek derse başlardım çünkü çengelli iğneyi Frigler buldu. Böylece dikkat çekici bir giriş yapardım. Frigler bunu tıp alanında kullanmışlar derdim ham madde ne diye sorardım metal olduğunu söyledikleri zaman çıkarımda bulunmalarını sağladım. Oradaki yanmış buğdayları gösterirdim. Bu durumları sorgulamalarını sağladım.

(17) EÖ7: Drama yaptırırdım. Çocuk rolünü ve sorumluluğunu o alanda daha iyi sergiler. Orada düz ders anlatılmaz. Bu şekilde kazanım tam gerçekleşir. Tüm duygulara hitap eder. Kalıcı bir ders gerçekleştirilir.

(18) EÖ8: Topkapı sarayında divan toplantısı yaptırırdım. Canlandırma yapılır yaparak yaşayarak öğrenilirdi.

(19) EÖ9: Ben arkeolojik mekân olarak bir kazı alanına götürürdüm. Oradaki kazı çalışmalarını izledikten sonra kendim bir alanda daha önceden hazırlık yapıp yapay bir kazı alanı oluştururdum. Bu alanda öğrencilerin kazı yapmasını sağladım. Daha sonra çocuklar buldukları parçaları birleştirmeye çalışırken onlarla sohbet ederdim.

Onların bu çalışmaları şüphesiz onlara sosyal bilgiler ve arkeoloji arasındaki bağı bulmalarına sebep olacaktır. Aynı zamanda bu çalışma öğrencilerin eksikliği tamamlama yeteneklerini, farklı parçaları birbiriyle ilişkilendirme gibi yeteneklerini ortaya çıkaracaktır.

(20) EÖ10: Arkeolojik mekânlarda öğrencilerin söz sahibi olacağı etkinlikler yapılmalı. Öğrenci hareketli olmak istiyor böyle yerlere gidildiğinde ona bu hareket imkânı verilmeli tabii yeterli güvenlik önlemleri varsa örneğin Ihlara Vadisinde öğrenciye bu imkânı veremem ben tehlikeli her yer uçurum. Öğrenci anlatmalı oynamalı uygulamalı göstermeli. O günün sonunda eve gittiğinde herkese o günü anlatmalı. Öyle bir gün geçirmeli. Öğrencilere arkeolojik mekânlarda canlandırmalar yaptırılmalı. Aklıma şöyle bir şey daha geliyor bu mekânlarda sınıfta yaptığımız arkasını tahmin et gibi çalışmalar drama olarak canlandırma olarak yapılabilir. Mesela öğrenci kazı alanında bulunan bir eve girdiğinde o evdeki insanları canlandırabilir öğretmen konuyu bir yere kadar getirip bundan sonra ne yapmışlardır deyip o anları canlandırmalarını isteyebilir öğrencilerden.

4.1.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerinizi Arkeolojik Mekâna Götürmek İsteseydiniz Hangi Arkeolojik Mekânı Tercih Etmiş Olurdunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 7. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekân Tercihlerine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Aşıklıhöyük	4	3	7
Ihlara Vadisi	4	1	5
Çatalhöyük	2	1	3
Acemhöyük	2	1	3

Topkapı Sarayı	2	0	2
Kapadokya	1	1	2
Kızılıkaya	0	1	1
Ankara Roma Hamamı	0	1	1
Aksaray Murat Paşa Hamamı	0	1	1
Çanakkale Şehitliği	0	1	1
Anadolu Medeniyetleri Müzesi	0	1	1
Gordion Antik Kenti	0	1	1
MTA Tabiat Müzesi	0	1	1
Ankara Roma Hamamı	0	0	1
Yesemek Açık Hava Müzesi	0	0	1
Hatay Titüs Tünelleri	1	0	1
Aksaray Müzesi	1	0	1
Toplam			33

Tablo 9’da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “Sosyal bilgiler dersinden öğrencilerinizi arkeolojik mekâna götürmek isteseydiniz hangi arkeolojik mekânı tercih etmiş olurdunuz? Neden?” sorusuna öğretmenlerden 7’si Aşıklıhöyük, 5’i Ihlara Vadisi, 3’ü Çatalhöyük ve Acemhöyük, 2’si Topkapı Sarayı ve Kapadokya, 1’er kişi Aksaray Müzesi, Hatay Titus Tünelleri, Ankara MTA Tabiat Müzesi, Gordion Antik Kenti, Anadolu Medeniyetler Müzesi, Çanakkale Şehitliği, Aksaray Murat Paşa Hamamı, Efes Antik Kenti, Yesemek Açık Hava Müzesi, Ankara Roma Hamamı, Kızılıkaya cevaplarını vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 17 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. Bu soru katılımcıların zihinlerindeki arkeolojik mekânın neresi olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla sorulmuştur.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin arkeolojik mekân olarak tercih ettikleri yerler değerlendirildiğinde daha çok yaşadıkları çevrelerdeki arkeolojik mekânları seçtikleri görülmektedir. KÖ1, KÖ5, KÖ6, EÖ1, EÖ3, EÖ4, EÖ5, EÖ6 isimli sosyal bilgiler öğretmenleri sadece yaşadıkları ilin sınırları içindeki arkeolojik mekânları tercih etmişlerdir. Neden olarak ise mesafe olarak yakınlık ve öğrencinin ilk önce yakın çevresini tanıması gerektiği gösterilmiştir. KÖ4 isimli öğretmen tarafından öğrencinin yaşadığı yöreye özgü bir arkeolojik mekâna gitmesi gerektiği neden olarak gösterilmiştir. Bazı öğretmenlerin ise daha önceden kendilerinin ziyaret ettikleri arkeolojik mekânları öğrencileriyle de ziyaret etmek istedikleri görülmüştür. EÖ5 isimli katılımcı ise öğrencilerini götürmek istediği arkeolojik mekânlara neden olarak şunları göstermiştir:

“Aşıklıhöyük. Burası dünyada ilk beyin ameliyatının yapıldığı yer ondan dolayı buraya götürmek isterdim. Çatalhöyük te olabilir. İnsanlar Hasan Dağı'nın patladığını çizmişler nedeni bu.” (EÖ5)

Neden belirten bazı öğretmenlerin görüşleri ise:

“Ankara da MTA tabiat müzesi var benim çok ilgimi çekiyor oraya gidebilirdik. Nedenine gelince orada sosyal bilgilere ait her şey var onları gözlemlemelerini isterdim. Orayı görmeleri onlara farklı bir deneyim katarı diye düşünüyorum.” (KÖ10)

“Yeşiltepe. Ihlara Vadisi. Selime, Kapadokya. Çünkü bu yerler Romalılara Bizanslılara Rumlara Türklere Osmanlılara ev sahipliği yaptı sadece bir medeniyete ait değil Selçuklulara bile ev sahipliği yaptı buralar nedeni bu.” (EÖ6)

Bazı katılımcılar ise arkeolojik mekân olarak bir yer söylemeyi tercih etmemişlerdir. Bunlar; KÖ3, EÖ9'dur. EÖ9 isimli öğretmen arkeoloji biliminin en dip noktası olarak nitelendirdiği kazı alanı arkeolojik mekânını tercih edeceğini söylemiştir. Görüşü şu şekildedir:

“Ben az önce de belirttiğim gibi kazı alanı tercih ederdim. Nedeni ise arkeolojinin en dip noktası orası bence.” (EÖ9)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun sekizinci sorusu sosyal bilgiler dersinde öğrencilerinizi arkeolojik bir mekâna götürmek isteseydiniz hangi

arkeolojik mekânı tercih etmiş olurdunuz? Neden? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Kızılkaya Aşıklıhöyük yakın olduğu için. Ondan sonra Çatalhöyük olabilir.

(2) KÖ2: Peri bacaları selime, Ihlara vadisi, Ankara roma hamamı, Antep Yesemek açık hava müzesi.

(3) KÖ3: Müzeler ve ören yerlerini tercih ederdim.

(4) KÖ4: Çocukların ilgisini çekebilecek bir yere götürmek isterdim. Çocuğun yaşadığı yere yöreye göre değişebilir. Aksaray'da Aşıklıhöyük olabilir. Yöreye özgü bir yer olabilir. İzmir'de olsak Efese götürmek isterdim.

(5) KÖ5: Yakın çevre tercih ederim. Aşıklıhöyük. Yakınlıktan dolayı yakın çevreden dolayı.

(6) KÖ6: Aksaray Murat Paşa hamamına giderdik. Aksaray Acemhöyük.

(7) KÖ7: Muş Malazgirt ovasına götürmek isterdim. Yakın tarihle alakalı yerlere gitmek isterdim. Çünkü bana göre öğrenciler günümüzle bağlantıyı daha iyi kurarlar bu yerlerde.

(8) KÖ8: Çanakkale şehitliği. Çünkü günümüze daha yakın bir mekân öğrenciler günümüze daha rahat çıkarım yapar diye düşünüyorum.

(9) KÖ9: Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi – Gordion. Ben gittim çok etkilendim.

(10) KÖ10: Ankara'da MTA tabiat müzesi var benim çok ilgimi çekiyor oraya gidebilirdik. Nedenine gelince orada sosyal bilgilere ait her şey var onları gözlemlmelerini isterdim. Orayı görmeleri onlara farklı bir deneyim katardı diye düşünüyorum.

(11) EÖ1: Yeşilova Acemhöyük.

(12) EÖ2: İstanbul'da Topkapı sarayı.

(13) EÖ3: Aşıklıhöyük.

(14) EÖ4: Ihlara vadisi-Aşıklıhöyük-Güzelyurt civarına götürürdüm.

(15) EÖ5: Aşıklıhöyük. Burası dünyada ilk beyin ameliyatının yapıldığı yer ondan dolayı buraya götürmek isterdim. Çatalhöyük te olabilir. İnsanlar Hasan dağının patladığını çizmişler nedeni bu.

(16) EÖ6: Yeşiltepe. Ihlara Vadisi. Selime, Kapadokya. Çünkü bu yerler Romalılara Bizanslılara Rumlara Türklere Osmanlılara ev sahipliği yaptı sadece bir medeniyete ait değil Selçuklulara bile ev sahipliği yaptı buralar nedeni bu.

(17) EÖ7: Çatalhöyük'e gitmek isterdik. İlk insanların yerleşim yeri olması sebebiyle. Oradaki tarım aletlerini falan gördüklerinde derste anlattıklarımızla ilişki kurup çıkarımda bulunabilirlerdi.

(18) EÖ8: Ihlara vadisi, Topkapı sarayı. Nedenine gelince Ihlara vadisi içinde bir bütünü barındırıyor. Yani her şeyi bulabilirsiniz orda. Topkapı sarayı da bence Osmanlının büyüklüğün öğrenciler tarafından anlaşılması için en muazzam yer.

(19) EÖ9: Ben az önce de belirttiğim gibi kazı alanı tercih ederdim. Nedeni ise arkeolojinin en dip noktası orası bence.

(20) EÖ10: Aşıklıhöyük, Acem höyük, Aksaray müzesi, Ihlara vadisi, selime gibi yerler olabilir. Ama en çok Hatay'daki Titüs tünellerine götürmek isterdim orayı görmelerini isterdim çünkü iyi korunmuş sağlam bir yer.

4.1.8. Sizce Sosyal Bilgiler Dersinde Mevcut Eğitim-Öğretim Etkinliklerinden Farklı Olarak Arkeolojik Mekân Kullanımının Öğrencilere Sağlayacağı Katkılar Neler Olabilir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 8. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Arkeolojik Mekânların Öğrenciye Sağlayacağı Katkılara İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Kalıcılık	7	3	10
Güdülenme Artışı	1	4	5

Doğrudan Öğrenme	1	3	4
Ortak Mirası Koruma	2	2	4
Yaparak Yaşayarak Öğrenme	1	2	3
Tarih Bilinci	1	2	3
Merak	2	0	2
Sorgulama	2	0	2
Mekân Algısı	0	2	2
Vatandaşlık Bilinci	1	0	1
Tam Öğrenme	1	0	1
Müze Kültürü	0	1	1
Toplam			38

Tablo 10’da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “Sizce Sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir?” sorusuna öğretmenlerden 10’u kalıcılık, 5’i güdülenme artışı, 4’ü ortak mirası koruma ve doğrudan öğrenme, 3’ü tarih bilinci ve yaparak yaşayarak öğrenme, 2’si mekân algısı, merak, sorgulama, 1’er kişi ise müze kültürü, vatandaşlık bilinci ve tam öğrenme cevaplarını vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 12 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. Bu sorunun katılımcı sosyal bilgiler öğretmenlerine sorulma amacı arkeolojik mekânların diğer etkinliklerden farklı olarak sosyal bilgilere ne kattığının ortaya konmasıdır. Katılımcı cevaplarının ortaya çıkardığı üzere arkeolojik mekânların sosyal bilgilere en büyük katkısının kalıcılık olduğu görülmektedir. Katılımcı öğretmenlerden KÖ2 katkının kalıcılıkla sınırlı kalmayacağını hatta öğrencinin gelecek hedefi olarak arkeolog olmak isteyebileceğini belirtmiştir. KÖ1 isimli öğretmen kalıcılıktan bahsederken yanında öğrencilerde yer alan bilgisayar

bağımlılığını ortadan kaldırmak için öğrencilerin bir hayli dikkatini çekecek olan arkeolojik mekânlara götürülmeleri gerektiğinden bahsetmiştir. KÖ3 isimli öğretmen arkeolojik mekânların öğrencilere katkısının sınıfta yapılan etkinliklere göre daha üstün olduğunu belirtmiştir. KÖ4 ise arkeolojik mekânların öğrencilerin derse karşı güdülenme düzeylerinde olumlu yönde etkisi olacağını bildirmiştir. KÖ7 isimli katılımcı arkeolojik mekân olarak bahsettiği müzelere öğrencilerin götürülerek öğrencilerde müze kültürü oluşturulabileceğini konu edinmiştir. EÖ2 isimli sosyal bilgiler öğretmeni ise arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimine katkısı olarak sözel ders olan alanın öğrencilerde yarattığı sürekli düz anlatım yapılacağı ön yargısının kırılabilceğini savunmuştur. EÖ3 isimli katılımcı sosyal bilgilerin dünyada ortaya çıkış amaçlarından olan vatandaşlık bilinci kazandırma konusuna değinerek öğrencinin ülkesinin sahip olduğu arkeolojik mekânları görmesi keşfetmesi sayesinde bu mekânların vatandaş olarak korunması gerektiği bilinci ulaşacaklarını belirtmiştir. EÖ5 isimli katılımcı sosyal bilgiler öğretmeni de arkeolojik mekânların öğrencilerce bu mekânları koruma bilincinin geliştirilmesinde kullanılabileceğini söylemiştir. EÖ6 isimli katılımcı öğrencilerini arkeolojik kazı alanına götürdüğünde arkeologların diş fırçasıyla çalıştıklarını gördüklerinde şaşırıldıklarını kazının iş makineleriyle yapıldığını zannettiklerini söylemiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun dokuzuncu sorusu sizce sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Eğitim öğretim daha kalıcı olur. Çocuk çevresinde yaşanmış kültürel değerlere daha koruyucu kollayıcı olur. İhlara vadisine giderdik eskiden orada ziyaretçilerin vadide bulunan tarihi eserlere verdikleri zararları çocuklar görünce korumak gerektiğini anlardı. Arkeolojik mekâna gitmeleri o mekânların korunması gerektiğini anlamaları açısından da önemli. Şu an çoğu çocuk bilgisayara bağımlı yaşıyor. Biz sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerimizde arkeolojik mekân kullanması dersin kalıcılığı ve çocuğun bu mekânlarla tanışması açısından önemli.

(2) KÖ2: Gördüğü yeri unutmaz. Yaşamı boyunca anlatacağı bir anısı olur. Belki de çocuk için gelecek hedefi değişir arkeolog olmak ister. Görsel deneyim önemli.

(3) KÖ3: Öğrencilerin doğrudan öğrenmelerini sağlıyor bu tür yerler. Çocuk dokunuyor görüyor kalıcı oluyor unutmuyor. Sınıfta yaptıklarımızdan daha etkili bir öğretim gerçekleştiriyoruz.

(4) KÖ4: Geçmiş daha iyi anlarlar. Mesela çocuk ilk çağdan kalma bir eser gördüğünde o dönemi ve dönemin insanlarını daha iyi yorumlama şansına sahip olabilirler. O dönemi daha iyi anlayabilirler. Hayvan kemiğinin çatal kaşık olarak kullanıldığını görmek bile onlar için derse karşı güdüleyici olabilir. Ders daha eğlenceli geçer. Ders daha kavrayıcı olarak geçebilir.

(5) KÖ5: Tarihe sevgi artar. Dersi sevdiririz. Anlatıma dayalı dersimiz var bu tür uygulamalar yapıldıkça çocuğun derse karşı ilgisi artar. Kazanımın verilmesinde daha etkili uygulama olacaktır.

(6) KÖ6: Yerinde gördükleri için çok büyük katkısı olur. Teoriden çok pratik olur. Unutmazlar.

(7) KÖ7: Yapararak yaşayarak öğrenme. Birinci elden duyma görme dokunma yaşama. Okulların bulunduğu çevrelerdeki müzeler kullanılarak müze kavramı aşılabilir. Müzeye nasıl girilir nasıl çıkılır bunlar öğretilir. Müze kültürü aşılabilir.

(8) KÖ8: Az önce de belirttiğim gibi bizim okulda sınıf içinde düz anlatım olarak anlattığım bir konu arkeolojik mekâna gidildiğinde öğrencinin aklında somutlaşır ve öğrenci anlatılan konuyla mekân arasında bağlantı kuracağından dolayı konunun öğrenilmesi kolaylaşır ve kalıcılık sağlanır.

(9) KÖ9: Öğrencide arkeolojik mekânlara farkındalık oluşturur. Bu mekânların gidilip görülmesi gerektiğini anlarlar. Korunması gerektiğinin bilincine kavuşurlar.

(10) KÖ10: En başında öğrenci eğlenceli bir süreç yaşar. Öğrenci derse karşı güdülenir bu seviye artar. Derse gelirken bugün ne yapacağız diye heyecanlanması bile bir kazançtır katkıdır.

(11) EÖ1: Kazanım pekişir. Konular daha iyi kavranır.

(12) EÖ2: Dersi monotonluktan çıkarır. Sözel ders olduğu için çocuklar aşırı sıkılıyor. Bu önlenir. Ders kalıcı hale gelir. Çocuklar yaparak yaşayarak öğrenir. Görerek öğrendiği için kalıcılık artar. Derse katılımı artırır. Sürekli kapalı ortamda ders yapan çocuk arkeolojik mekâna gittiği zaman derse karşı güdülenme düzeyi artar. Biz

çocuğa kervansarayda ticareti anlatıyoruz sınıfta bir süre sonra dinlemiyor. Ama çocuk kervansarayı canlı olarak görse bir daha unutmaz anlatmak istediğimiz konuyu.

(13) EÖ3: Tarih bilinci katar. Çocuklar tarihine sahip çıkar. Toprağına sahip çıkar. Yaşadığımız coğrafyada daha önceden insanların var olduğunu ama şu an yok olduklarını bunun çıkarımını yapmalarını sağlar. Vatandaşlık bilincini geliştirir. Ülkesinde var olan bu tür alanların korunması gerektiğinin farkına varır.

(14) EÖ4: Uygulamalı eğitim sağlar. Soyutu somuta çevirir. Bu bence çok ciddi eksiklik. Mesela şu an 5ler benim sınıfım onların yaz tatilinde gezip gördükleri yerleri yazıp çizmeleri istedim. Bu yolla çocuk gittiği arkeolojik mekânları hatırlayacak unutmayacak. Düşünceyi geliştirecektir. Mesela İhlayı çocuklar sadece içinden su akan serin olan bir yer olarak görmemeli. Buranın geçmişte nasıl bir yaşam alanı olduğunun çocuklar tarafından gözlemlenmesi anlamlandırılması lazım. Bunun içinde oraya gidip orada uygulamalı etkinlikler canlandırmalar gösteriler yaparsak çocuklara bu tarz yerlerde sorumluluklar verip uygulamalarını sağlarsak onlarda gittikleri alanların önemini daha iyi kavrarlar diye düşünüyorum.

(15) EÖ5: Çocuğun bu mekânları koruma duygusu gelişir. Sahiplenme duygusu gelişir. Öğrencinin ülkesini tanımasını sağlar.

(16) EÖ6: Yorum gücünü geliştirir. Çocuklar buraya gittiklerinde kazılar iş makineleriyle yapıldıklarını zannediyorlardı ama orda baktılar diş fırçasıyla işler yürütülüyor çok şaşırdılar. Kalıcılık gelişir. Bilgi hazinesi gelişir. Çocukların daha arkeolojinin ne olduğunu bilmiyorlar. Bazılar arkeoloji bölümünde okumak istiyorum diye geliyor bana. Arkeoloji meraklı bir olay. Çocuklara farklı geliyor bu alan. Eğlenirken öğreniyorlar. Mesela Aksaray müzesinde kedi mumyasını gördüler oradan mumya mevzusundan mısır a kadar gittik. Kazılarda ortaya çıkan materyallerin nereden geldiğini bulmaya çalışırken çocuk arkeolojiye merak sarıyor. En önemli katkısı çocuk sorguluyor meraktan çıkarımda bulunuyor bir sonuca ulaşmaya çalışıyor.

(17) EÖ7: Tarihi somut delillerle öğrenirlerdi.

(18) EÖ8: Eski yaşantıları kafasında canlandırması ve o dönemle alakalı yorumlar ortaya koyması adına katkılar yapar. Öğrenmeler kalıcılık kazanır.

(19) EÖ9: Arkeolojik mekân kullanımı dersi monotonluktan kurtarır. Öğrenci derse isteyerek gelir. Düz anlatım gibi geleneksel yöntemlerden kurtulmamızı sağlar. Arkeolojik mekânlar ders içeriğinin öğrencilerde kalıcı hale gelmesini sağlar. Öğrenme düzeyleri artar. Sınıfta ben bu konudan haberdar değilim diyebilecek öğrencinin olabileceğini zannetmiyorum. Bu sebepten tam öğrenme gerçekleşebilir diye düşünmekteyim.

(20) EÖ10: Bu mekânlar en başına kalıcılık sağlar. Öğrenci gördüğünü deneyimlediğini unutmaz. Öğrenciye sorgulama merak katar. Öğrenciye araştırmacı kimliği aşılar bence.

4.1.9. Öğretmen Olarak Siz Sosyal Bilgiler Dersinde Arkeolojik Mekânları Kullanıyor musunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

a) Evet ise hangi etkinlikleri uygulamaktasınız?

b) Hayır ise niçin uygulamadığınızı belirtiniz.

Bu başlıkta, görüşme formunda yer alan 9. soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Arkeolojik Mekânları Kullanma Durumlarına İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Kullanmıyorum	6	6	12
Kullanıyorum	4	4	8
Toplam			20

Tablo 11’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenlerinin 12’si kullanmıyorum, 8’i kullanıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Aşağıdaki tablolarda kullananların hangi etkinlikleri tercih ettikleri kullanmayan sosyal bilgiler

öğretmenlerinin ise sosyal bilgiler dersinde neden arkeolojik mekân kullanmadıklarının tablosu onlar tarafından gösterilen nedenlerle şekillendirilmiştir.

Derslerinde arkeolojik mekân kullandığını söyleyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin cevaplarına göre 4 erkek öğretmenin ve 4 kadın öğretmenin derslerinde arkeolojik mekân kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin derslerinde kullandıkları materyal olarak akıllı tahtayı tercih ettikleri ve akıllı tahtada gerçekleştirdikleri etkinlik olarak ise sanal gezi yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Akıllı tahtanın ön planda olmadığı etkinliklerde ise drama ve canlandırma etkinlikleri kullandıklarını söylemişlerdir. Buna göre KÖ1, KÖ6, KÖ9 isimli öğretmen akıllı tahtada sanal gezi yaptırdığını belirtmiştir.

Tablo 12. Dersinde Arkeolojik Mekân Kullanmadığını Söyleyen Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullanamama Sebeplerine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Bürokratik Engeller	7	4	11
Sorumluluk Almama İsteği	3	3	6
Zaman Yetersizliği	2	4	6
Trafik Kazaları	1	2	3
Velilerin İzin Vermemesi	2	1	3
Araç Sorunu	0	1	1
Okul İdaresi	0	1	1
Hava Şartları	0	1	1
Toplam			32

Tablo 12’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “öğretmen olarak siz sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanıyor musunuz? Evet ise hangi etkinlikler uygulamaktasınız? Hayır ise niçin uygulamadığınızı belirtiniz” sorusuna öğretmenlerden 12’si derslerinde arkeolojik mekân kullanmadıklarını söylemişlerdir. Derslerinde arkeolojik mekân

kullanmadığını söyleyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin neden kullanmadıklarına dair elde edilen verilen yukardaki tablo haline dönüştürülmüştür. Buna göre öğretmenlerden 11'i bürokratik engeller, 6'sı zaman yetersizliği ve sorumluluk almama isteği, 3'ü ise trafik kazaları ve velilerin izin vermemesi, 1'er kişi ise araç sorunu, hava şartları, okul idaresi cevaplarını vermişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen bu soru karşılığında alınan cevaplar neticesinde 8 adet tema oluşturulup cinsiyet dağılımı, frekans hesaplaması yapılarak soruya verilen cevapların sayısal dağılım tablosu oluşturulmuştur. Derslerinde arkeolojik mekânlara öğrencilerini götüremeyen öğretmenlerin götürememe sebepleri yukardaki tabloda gösterilmiştir. Bahsedilen öğretmenlerin görüşleri değerlendirilecek olunursa KÖ1 isimli öğretmen araç sorunundan, okul idaresinin bu tür gezileri ders saatinde gerçekleştirmelerini istediğinden zaman sorunundan bahsetmiştir.

Katılımcılardan götürememe sebebi olarak trafik kazalarını neden gösteren öğretmenlerde olmuştur. Bu nedenden bahseden bazı öğretmen görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Uzun zamandır kullanmıyorum. Konya yolunda İzmirli çocukların ölmesinden sonra hiç yapmadım.” (KÖ2)

“Kullanamıyorum. Konya yolundaki kaza bizleri çok etkiledi ondan dolayı böyle uygulamalar yapmıyoruz. İdare de istemiyor zaten onlardan yeterli güveni cesareti alamıyoruz. O sorumluluğun altına girmek istemiyorum. Ders saatleri de uygun değil zaten.” (KÖ5)

Katılımcılardan bir tanesi ise durumu bütün boyutuyla şöyle özetlemiştir:

“Kullanmak istiyoruz ama bir sürü engelle karşılaşıyoruz. Prosedürler bir türlü aşılamıyor. En başında bence bu tür etkinlikleri bakanlık sene sonuna kazanım gibi yerleştirmeli. Görüyorsunuz sene sonlarında okullarda öğrenci yok bizde oturuyoruz boş boş. Çocuğun içeceği sudan yiyeceği ekmeğe kadar bakanlık ayarlamalı. Madem eğitim ücretsiz ben öğrencilerin arkeolojik mekânlara giderken ceplerinden para çıkmasını istemiyorum. Her şey dahil bir biçimde gidilip gelinmeli. Bir de bu iş hafta içi olmaz hafta sonu olacak ders saatinde nasıl gidip gelelim olmaz öyle şey.” (KÖ3)

KÖ6 isimli öğretmen ise öğrencileri okuldan çıkarıp arkeolojik bir mekâna götürmek için sorumluluk almak istemediğini, hafta içi derslerden dolayı gidemediklerini hafta sonu da destekleme ve yetiştirme kursununun dolayısıyla geriye bir Pazar gününün kaldığını o günde dinlenmek istediğini belirtmiştir. Soruya cevap veren öğretmenlerden EÖ1 isimli öğretmen ise yaşanan kazalardan sonra velilerin bu tür etkinliklere izin vermediklerini, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izin konusunda yeterince hızlı olmadığını, sorumluluk almak istemediğini belirtmiştir. EÖ8 isimli öğretmen ise diğer öğretmenlerden farklı olarak eğitim ezberlet öğret geç üzerine kurulu olduğunu bu tür etkinlikler için yeterli vakit olmadığını ileri sürmüştür. EÖ9 ve EÖ10 isimli öğretmenler de diğer öğretmenler gibi bürokratik engellerden dolayı öğrencilerini arkeolojik mekânlara götüremediklerinden bahsetmişlerdir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşme formunun onuncu sorusu öğretmen olarak siz sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanıyor musunuz? Evet ise hangi etkinlikler uygulamaktasınız? Hayır ise niçin uygulamadığınızı belirtiniz sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) KÖ1: Gezi olarak kullanmıyorum. Ama sanal olarak akıllı tahtada gösteriyoruz. Sanal geziler yaptırıyoruz. Öğrencilerimizi arkeolojik mekânlara götürememe sebebimiz araç sorunu olması. Birde ders saatinde yapılmasını istiyor idare. Bu da gidip gelme zaman açısından mümkün değil. Belediye bu konuda araç veriyor ama diğer yazı işleri çok uzun sürüyor. Kış şartlarında gün kısa olduğundan hava erken karardığından bu tür olaylar ikinci dönem sonunda yapılmalı.

(2) KÖ2: Uzun zamandır kullanmıyorum. Konya yolunda İzmirli çocukların ölmesinden sonra hiç yapmadım.

(3) KÖ3: Kullanmak istiyoruz ama bir sürü engelle karşılaşıyoruz. Prosedürler bir türlü aşılamıyor. En başında bence bu tür etkinlikleri bakanlık sene sonuna kazanım gibi yerleştirmeli. Görüyorsunuz sene sonlarında okullarda öğrenci yok bizde oturuyoruz boş boş. Çocuğun içeceği sudan yiyeceği ekmeğe kadar bakanlık ayarlamalı. Madem eğitim ücretsiz ben öğrencilerin arkeolojik mekânlara giderken ceplerinden para çıkmasını istemiyorum. Her şey dahil bir biçimde gidilip gelinmeli. Bir de bu iş hafta içi olmaz hafta sonu olacak ders saatinde nasıl gidip gelelim olmaz öyle şey.

(4) KÖ4: Aşıklıhöyüğe gitmek istiyorduk. Hava şartları müsaade etmedi. O dönemki konunun hemen akabinde götürelim istedik ama havalar çok kötüydü gerçekleştiremedik.

(5) KÖ5: Kullanamıyorum. Konya yolundaki kaza bizleri çok etkiledi ondan dolayı böyle uygulamalar yapmıyoruz. İdare de istemiyor zaten onlardan yeterli güveni cesareti alamıyoruz. O sorumluluğun altına girmek istemiyorum. Ders saatleri de uygun değil zaten.

(6) KÖ6: Ben otobüs kiralayıp bir yere gitmeyi tercih etmiyorum. Sorumluluk almak istemiyorum. Ama akıllı tahtadan sanal müze gezileri yaptırıyorum. Prosedürlerle uğraşmak istemiyorum. Veliden izin al valilikten izin al milli eğitimden izin al bunlarla uğraşmak istemiyorum. Hafta sonu da zaten kursumuz var onun haricinde bir pazar günü kalıyor bana o günde çocukları geziye götürürsem ne zaman dinleneceğim.

(7) KÖ7: Kullanamıyorum. İzinler falan uğraştırıyorlar öğretmenleri. Birde şöyle bir durum var. Buralara her öğrenciyle gidilmez seçip götürmek lazım. Benim girdiğim bazı kötü sınıflarla ben buralara gidemem mesela. Ulaşım araç gereç te ayrı bir sorun zaten. Veliler de izin vermiyor.

(8) KÖ8: Kullanmıyorum. Nedeni prosedür izinler.

(9) KÖ9: Gidip bizzat gösteremiyoruz. Bu zamana kadar hiç arkeolojik mekâna gezi yapmadık. Sadece akıllı tahtada buralara ait görselleri paylaşıyoruz. Bizzat gösterme bence sorunlu öğrencilerin sorumluluğunu alma noktasında öğretmen zorlanabilir.

(10) KÖ10: Gidiyoruz kullanıyoruz. İdare destekliyor sağ olsunlar. Öncesinde sınıfta gideceğimiz yerle alakalı tanıtım anlamında çalışma yapıyoruz veya ben öğrencilere görev veriyorum herkes araştırıp geliyor sonrasında gittiğimiz zaman bana anlatmalarını istiyorum orayla alakalı bilgileri oraya gittiğimizde onlar öğretmen oluyor ben öğrenci. Daha sonra ne planladıysak drama tiyatro canlandırma rol vermişsek onları gerçekleştiriyorlar.

(11) EÖ1: Hayır kullanmıyorum. Öğrenciyi bu tür mekânlara götürmek büyük sorun. Veli izin vermiyor. Milli eğitim izini uzun sürede veriyor son yıllarda yaşanan kazalardan sonra sorumluluk almak zor.

- (12) EÖ2: Kullanamıyoruz. Çocuğu okuldan çıkarmak riskli. Bakanlık bu tür etkinlikler için okullara ödenek vermeli.
- (13) EÖ3: Daha çok akıllı tahtada resimler videolar gösteriyorum. Aşıklıhöyük, Çatalhöyük, Kültepe buraların görsellerini gösterdim. Sanal gezi yaptırdım.
- (14) EÖ4: Sadece bir kez kullandım. Onun haricinde soyut olarak akıllı tahtadan gösterebiliyoruz. Prosedürler bizi yoruyor.
- (15) EÖ5: Kullanmıyorum. Çok fazla prosedür var. Yaşanan kazalar velileri soğuttu.
- (16) EÖ6: Çok götüremiyoruz kullanamıyoruz prosedür yoruyor bizi idare uğraşmak istemiyor.
- (17) EÖ7: Kullanamıyoruz. Süre sıkıntılı. Hafta sonu gitmek zor olur. İzinler çok yavaş ilerliyor. Yaşanan kazalardan sonra bu işler için sorumluluk altına girmek istemiyorum. Zaten izin işi de baya zorlaştı.
- (18) EÖ8: Kullanmıyoruz. Zamanımız yok. Eğitim ezber öğret geç üzerine kurulu. Geziye gidecek arkeolojik mekânları ziyaret edecek vaktimiz yok.
- (19) EÖ9: Az önce de söylediğim gibi sadece akıllı tahtadan gösterebiliyorum. Prosedür izin işlemleri bizlerin çocukları bu mekânları bizzat görmelerini sağlamamızı engellemektedir.
- (20) EÖ10: Gidemiyoruz izinlerden dolayı ama akıllı tahtadan resim vb. materyaller gösteriyorum.

4.2. Akademisyenlerle Yapılan Görüşmeler Sonucunda Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Akademisyenlerin arkeolojik mekân kullanımı hakkındaki görüşleri, arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi hakkındaki görüşleri, sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli bulup bulmadıkları hakkındaki görüşleri, arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet ettiği hakkındaki görüşleri, arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkileyeceği hakkındaki görüşleri, arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde

en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir konusundaki görüşleri, arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir konusundaki düşünceleri, arkeolojik mekânların okul ortamından ayrılmadan sanal olarak kullanılabilmesi size göre öğrenciye fayda sağlar mı hususundaki düşünceleri, sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir hakkındaki görüş ve düşünceleri olmak üzere 9 başlıkta ele alınmıştır.

4.2.1. Arkeolojik Mekân Kullanımı Denildiğinde Aklınıza Ne Geliyor? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 1. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 13. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımına İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Arkeolojik Mekân Ziyareti	1	1	2
Niğde Roma Havuzu	1	0	1
Çatalhöyük	0	1	1
Göbeklitepe	0	1	1
Kazı Alanları	1	0	1
Şehir Kalıntıları	1	0	1
Köşkhöyük	1	0	1
Su Altı Arkeolojik Mekânlar	1	0	1
Toplam			9

Tablo 13'te görüldüğü üzere akademisyenlere görüşme formunun birinci sorusu olarak yöneltilen “arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor?” sorusuna verilen cevaplar sonucunda “Su Altı Arkeolojik Mekânlar, Kazı Alanları, Şehir Kalıntıları, Köşkhöyük, Niğde Roma Havuzu, Çatalhöyük, Göbeklitepe ve Arkeolojik Mekân Ziyareti” şeklinde 8 tema belirlenerek frekanslarıyla beraber tablo haline getirilmiştir. Buna göre su altı arkeolojik mekânlar 1, kazı alanları 1, şehir kalıntıları 1, Köşkhöyük 1, Niğde Roma Havuzu 1, Çatalhöyük 1, Göbeklitepe 1, arkeolojik mekân ziyareti ise 2 frekansa sahip olmuştur. Çalışmamıza katılan akademisyenlerden EA3 isimli akademisyen arkeolojik mekânların geçmişi aydınlatmak adına derslerde kullanılması gerektiğinden bahsedip yakın çevresinde yer alan Köşkhöyük isimli arkeolojik mekânın yıllardır kullanıma kapalı olduğundan bahsetmiştir. EA2 isimli akademisyen ise verdiği cevap ile araştırmada alınan en farklı cevaplardan birisine sahip olmuştur. EA2 isimli akademisyen ise yine EA3 isimli akademisyen gibi kullanılmayan bir arkeolojik mekân alanından bahsetmiştir. EA2 isimli akademisyenin bu konudaki görüşü şu şekildedir:

“Hatta su altı arkeolojisinden de bahsedebiliriz. 3 tarafı denizlerle çevrili bir ülkede bu alan neden kullanılmıyor. Bu da bizim kaybımız. Yurtdışında kaynakları taradığında bu alanda çok çalışma var. Onların şöyle bir özelliği var. Su altında kaldıklarından dolayı insan tahribatı daha az. Mesela bugün kara üzerinde yer alan arkeolojik bir mekânı adam tarla diye ekiyor ya da defîneciler tarafından kolay ulaşılabiliyor. Buralar sit alanı ilan edilse kolay kolay müdahale edemezler.” (EA2)

Akademisyen ülkemizde neden kullanılmadığına dair sorgulama yaptığı arkeolojik mekân olarak bahsettiği su altı arkeolojisinin diğer arkeolojik mekân olarak kullanılan yerlere göre orijinalliğini daha uzun süreler koruyabildiğinden de bahsetmiştir.

Çalışmaya katılan akademisyenlerde KA1 ise bir yerin arkeoloji mekân olarak değerlendirilebilmesi için kazıların hala sürmesi gerektiğine değinmiştir. Akademisyen görüşü şu şekildedir:

“Arkeolojik mekân olarak tanımlanan yerlerin bunlar Çatalhöyük gibi mekânların öğretmenler tarafından kazanımlara uygun bir biçimde kullanılmasıdır. Mekân olarak aklıma gelen ilk yer Çatalhöyük. Sonrasında Göbeklitepe geliyor.

Bence bu sınıfa girebilmesi için kazıların devam etmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Bana göre kazı bittiye arkeolojik mekân değildir.” (KA2)

Arkeolojik mekân olarak özel mekân belirten akademisyenler ise EA3, EA5, KA1 isimli akademisyenlerdir. EA3 Köşkhöyük, EA5 Niğde Roma Havuzu, KA1 ise Catalhöyük ve Göbeklitepe örnekleri vermiştir.

Akademisyenlerin görüşme formunun birinci sorusu arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: İnsanoğlunun geçmişte yaşadığı, ürettiği ve bugün toprak altında kalan her şey geliyor. Bunun içerisine kültürel öğeler, maddi öğeler ve maddi-manevi öğe diyebileceğimiz yazıtlarda girer. Onların bir maddi özellikleri vardır. Ama içerik itibarıyla birde manevi unsurları bulunmaktadır. O yüzden geçmişte yaşamış insanların ürettikleri her şeyi toprağın altında yer alan her şeyi biz arkeolojik ürün olarak ele alabiliriz. Hatta su altı arkeolojisinden de bahsedebiliriz. 3 tarafı denizlerle çevrili bir ülkede bu alan neden kullanılmıyor. Bu da bizim kaybımız. Yurtdışında kaynakları taradığında bu alanda çok çalışma var. Onların şöyle bir özelliği var. Su altında kaldıklarından dolayı insan tahribatı daha az. Mesela bugün kara üzerinde yer alan arkeolojik bir mekânı adam tarla diye ekıyor ya da defneciler tarafından kolay ulaşılabiliyor. Buralar sit alanı ilan edilse kolay kolay müdahale edemezler.

(2) EA2: Eskiye ait yapıların geçmişi aydınlatmak adına derslerde kullanılması geliyor. Kazı alanları geliyor aklıma Köşkhöyük var bur da mesela yıllardır jandarma bekliyor kapalı duruyor. Bu kadar verimli bir alan yıllardır kullanılmıyor. Böyle bir imkân var kullanamıyorlar.

(3) EA3: Arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklıma gelen şüphesiz arkeolojik kazılar neticesinde ortaya çıkan şehir kalıntıları diyebiliriz.

(4) EA4: Arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde özellikle ilk çağlardan kalan mekânlar bir oluşum aklıma geliyor. Niğde Roma Havuzu mesela.

(5) EA5: Arkeolojik kazı alanlarının öğrenciler tarafından bizzat gezilmesi, görülmesi, incelenmesi ve buradaki geçmişteki kültürlerin öğrenciler tarafından neler olduğunu konusunda kıyaslama yapmaları.

(6) KA1: Arkeolojik mekân olarak tanımlanan yerlerin bunlar Çatalhöyük gibi mekânların öğretmenler tarafından kazanımlara uygun bir biçimde kullanılmasıdır. Mekân olarak aklıma gelen ilk yer Çatalhöyük. Sonrasında Göbeklitepe geliyor. Bence bu sınıfa girebilmesi için kazıların devam etmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Bana göre kazı bittiyse arkeolojik mekân değildir.

(7) KA2: Arkeolojik kazı yerlerinin amaca uygun olarak değerlendirilerek ziyaret edilmesi geliyor aklıma.

4.2.2. Size Göre Arkeolojik Mekânların Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Önemi Nedir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 2. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 14. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânların Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Önemine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Öğretimde Kalıcılık	2	1	3
Tarihsel Süreci Yorumlama	1	0	1
Tarihi Konuları İlişkilendirme	0	1	1
3 Temel Yaklaşım Hizmet	1	0	1
Zihinde Zaman Kavramı Belirleme	1	0	1
Birinci Elden Kaynak	1	0	1
Somutlaştırma	2	0	2
Kazanımlara Hızlı Ulaşma	1	1	2
Toplam			12

Tablo 14’te görüldüğü üzere akademisyenlere görüşme formunun ikinci sorusu olarak yöneltilen “size göre arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir?” sorusuna verilen cevaplar sonucunda “3 Temel Yaklaşım Hizmet, Öğretimde Kalıcılık, Tarihsel Süreci Yorumlama, Zihinde Zaman Kavramı Belirleme, Tarihi Konuları İlişkilendirme, Birinci Elden Kaynak, Somutlaştırma, Kazanımlara Hızlı Ulaşma” şeklinde 8 tema belirlenerek frekanslarıyla beraber tablo haline getirilmiştir. Buna göre 3 Temel Yaklaşım Hizmet 1, Öğretimde Kalıcılık 3, Tarihsel Süreci Yorumlama 2, Zihinde Zaman Kavramı Belirleme 1, Tarihi Konuları İlişkilendirme 1, Birinci Elden Kaynak 1, Somutlaştırma 2, Kazanımlara Hızlı Ulaşma 2 frekansa sahip olmuştur. Arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi konusunda çalışma çerçevesinde alınan görüşlerin genelinde arkeoloji ve sosyal bilgiler dersinin birbirlerinde ayrılmaz bir bütünü ifade ettikleri düşüncelerinin katılımcılar tarafından ifade edildiği görülmüştür. EA1 isimli akademisyen sosyal bilgilerin 3 temel yaklaşımının amacına ulaşabilmesi için arkeolojik mekânların kullanılmasının zorunluluk olduğunu ifade etmiştir. EA3 isimli katılımcı ise sosyal bilgiler eğitimde arkeolojik mekânların önem büyüklüğünün arkeolojik mekânların sosyal bilgiler dersinin amacına ulaşmasıyla alakalı bir yer tutmasıyla alakalı olduğuna değinmiştir. EA4 isimli akademisyen eski çağ tarihi konularında sosyal bilgilerin arkeolojik mekânlara ihtiyaç duyduğunu bu konuda öğretmenin bu mekânlarla ilişkilendirme yapma ihtiyacından dolayı arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitiminde önemli bir yerde olduğuna değinmiştir. EA5 isimli akademisyen ise sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların birinci elden kaynak durumunda olduğunu bu durumdan dolayı arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitiminde önemli olduğunu söylemiştir. KA1 ise sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekân kullanmanın kazanımlara daha hızlı ulaşma adına önemli olduğundan bahsetmiştir. Akademisyen görüşü şu şekildedir:

“Her ne kadar ders kitaplarımız renkli, fotoğraflı olsa da öğrencinin birebir o mekâna gitmesi çok farklı. Öğrenci kendi duyularıyla öğrenir. Yeni nesil öğretmenler bu mekânlara gittiklerinde öğrencilerle etkinlikler de yapıyorlar. Bu sefer öğrencinin kazanımlara erişmesi daha kolay oluyor. Kalıcılık katar. Arkeolojik mekânlar öğretmenin öğrencileri kazanımlara daha hızlı erişmesini sağlayabilir.” (KA1)

Akademisyenlerin görüşme formunun ikinci sorusu size göre arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: Sosyal bilgiler dendiğinde 3 tane yaklaşımdan bahsedilir. 1. Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler 2. Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler 3. Vatandaşlık aktarımı. Aslında bu üç yaklaşımda hedeflerine ulaşması için arkeolojik mekânların kullanılmasını zorunlu kılıyor. Bu ihtiyaç değil zorunluluktur. Neden? İnsanoğlunun yaşamı bir süreç içerisinde ele alındığı zaman bir anlam kazanıyor. Nasıl benim hafızam geçmişteki tecrübelerim bugün için bir örneğe onun manevi boyutu olan geçmişteki yaşamımda bugünkü yaşamıma etki edecek. Arkeolojik mekânlar olmadan sosyal bilgiler eğitimin etkin bir biçimde kullanılacağına inanmıyorum. En çok sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler yaklaşımının katkısı vardır.

(2) EA2: Arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler eğitiminin amacıyla alakalı bir konu. Her şey soyut kalıyor. Geçmişten bahsediyoruz ama çocuk görmüyor elleyemiyor. Kitapta fotoğraf görmekle olmuyor arkeolojik mekânı canlı gördüğünde öğrenci konu somutlaşıyor. Buralara bir okul gezisi yapılsa götürülse çok güzel oluyor. Arkeolojik mekân sosyal bilgiler eğitimini kalıcı hale getirir. Kitaptan okumayla olmuyor. Öğrenci bu mekâna gittiğinde tarihsel süreci daha iyi yorumlar. Zihnindeki zaman kavramı gelişir.

(3) EA3: Eski çağ tarihi konusunda sosyal bilgilerin arkeolojik mekânlara ihtiyacı vardır. Bundan dolayı arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler eğitimi için önemli bir yer tutmakta.

(4) EA4: Arkeolojik mekânları en önemli özelliği şu özellikle tarih konularında birinci elden kaynak durumundalar. Öğrenciye geçmiş dönemlerden bahsetmek yerine arkeolojik mekânlara direk götürürsek ilk elden kaynaktan bilgiyi edinir. Böylece somutlaştırma sağlanmış olur. Kalıcılık yakalanır. Sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânlarda ziyaret edilip kullanılan yerlerdir.

(5) EA5: Sosyal bilgiler eğitimi açısından arkeolojik mekânlar geçmiş dönemlerde tarihin eski dönemlerinde yaşamış olan insan topluluklarının sosyal hayatlarının nasıl ortaya çıktığını, nasıl geliştiğini, nasıl devam ettiğini ve bununda günümüz sosyal hayatıyla öğrencilerin karşılaştırma yapması açısından önemli rol oynar.

(6) KA1: Her ne kadar ders kitaplarımız renkli, fotoğraflı olsa da öğrencinin birebir o mekâna gitmesi çok farklı. Öğrenci kendi duyularıyla öğrenir. Yeni nesil öğretmenler bu mekânlara gittiklerinde öğrencilerle etkinlikler de yapıyorlar. Bu sefer öğrencinin kazanımlara erişmesi daha kolay oluyor. Kalıcılık katar. Arkeolojik mekânlar öğretmenin öğrencileri kazanımlara daha hızlı erişmesini sağlayabilir.

(7) KA2: Sosyal Bilgiler eğitiminin önemli unsurlarından biri tarih konularının öğretimidir. Tarih konularını arkeolojik kazılarla bütünleştirmek hiç de zor değildir. Çünkü arkeoloji kazıları tarihte bilinmeyenlere ışık tutar. Böylece tarih konularının içerik olarak zenginleşmesini sağlar.

4.2.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Arkeolojik Mekânları Yeterli Buluyor musunuz? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 3. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 15. Akademisyenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Arkeolojik Mekânları Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Yeterli Değil	4	1	5
Yeterli	1	1	2
Toplam			7

Tablo 15’te görülmekte olduğu üzere akademisyenlere görüşme formunun üçüncü sorusu olarak yöneltilen “Sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli buluyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar sonucunda “yeterli ve yeterli değil” şeklinde 2 tema belirlenerek frekanslarıyla beraber tablo haline getirilmiştir. Bunun sonucuna yeterli diyen akademisyenler 3 frekansına sahipken yeterli değil diyen akademisyenler 4 frekansına sahip olmuşlardır.

Arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler öğretim programında yeterli bir yere sahiptir diyen akademisyenler EA5, KA1, KA2'dir. EA5 isimli akademisyen yerel tarih öğretimi konusunda arkeolojik mekânların rolü olduğundan bahsetmiştir.

Çalışmaya katılan KA1 isimli akademisyen ise sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların yeterli bir yere sahip olduğunu ama bazı engellerden dolayı kullanmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Akademisyen görüşü şu şekildedir:

“Yeterli buluyorum. Ama bürokratik engeller veya geleneksel yaklaşımı savunan öğretmenlerin varlığı sebebiyle arkeolojik mekânlar kullanılmıyor. Programda müze eğitimiyle alakalı bilgiler de var ama öğretmenler kullanmıyor.”

(KA1)

Çalışmaya katılan akademisyenlerden EA2 ise sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların yerinin yeterli olmadığını söylerken bu durumun nedeni olarak şunları ifade etmiştir:

“Ama bizim öğretim programlarında yerel unsur olmadığı için yani öğretim programında öğrencilere yakın çevrenizdeki bir arkeolojik mekânı ziyaret edin diye bir şey olmadığı için programın felsefesinde var ama o felsefenin sosyal bilgiler öğretime yansımaları yok. Bundan dolayı yeterli değil.” (EA2)

EA2 isimli akademisyen sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların yeterli olmayışına bir neden olarak ta programda yerellik unsurunun yeterince kullanılmadığından dolayı öğretmen ve öğrencinin etrafındaki arkeolojik mekânlardan habersiz bir şekilde ders işlediklerini belirtmiştir. Yerellik unsurunun tam anlamıyla kullanılıp programa kazandırılması yakın çevrelerde var olan arkeolojik mekânların farkına varan öğretmen ve öğrencinin dersi zenginleştirmelerine olanak sağlayacaktır.

Çalışmaya katılan akademisyenlerden KA2 isimli katılımcı ise mekânsal öğrenme ortamları konusunda Sosyal Bilgiler alanında çalışmaların devam ettiğine, gelecekte umutlu olduğuna, sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânların sahip olduğu yerin yeterli olduğuna değinmiştir. EA3 isimli katılımcı ise 2018 yılında yenilenen sosyal bilgiler öğretim programının diğer eski programa göre baya eksiltilmiş bir program olduğundan bahsetmiştir. Akademisyene göre hem

programda yetersizlikler var hem de uygulamada uygulayıcıların hatalarından dolayı arkeolojik mekân kullanımının da düşüş var.

Akademisyenlerin görüşme formunun üçüncü sorusu sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli buluyor musunuz? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: Yeterli bulmuyorum. Nedeni ise Niğde'den örnek vermek gerekirse şu an Kemer hisarda Tyna bölgesi var diğer tarafta gümüşler bölgesi var bunların her biri arkeolojik kazı alanı. Yurtdışından buralara gelip kazı yapıyorlar. Ama bizim öğretim programlarında yerel unsur olmadığı için yani öğretim programında öğrencilere yakın çevrenizdeki bir arkeolojik mekânı ziyaret edin diye bir şey olmadığı için programın felsefesinde var ama o felsefenin sosyal bilgiler öğretime yansımaları yok. Bundan dolayı yeterli değil.

(2) EA2: Kesinlikle yeterli değil. Birkaç kazanımda geçiyor ama ne buna yönelik bir uygulama var ne bir okul gezisi var ne de bunların sanal boyutta kullanılması var. Eski program daha iyiydi. Yeni program baya eksiltilmiş.

(3) EA3: Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekânlar uygulama kısmında kullanılmıyor. Programda da yetersiz zaten.

(4) EA4: Program mümkünse elinizden geldiğince gezi gözlemi kullanın diyor. Çevrenizdeki yerleri ziyaret etmeye çalışın diyor. Burada özellikle yerel tarih konusunda arkeolojik mekânların rolü var. Direk arkeolojik mekân diye bahsedilen bir kazanım yok. Yeterlidir diye düşünüyorum.

(5) EA5: Uygulamalara bakıldığında arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler dersinde pek kullanılmıyor. Yetersiz diyebiliriz.

(6) KA1: Yeterli buluyorum. Ama bürokratik engeller veya geleneksel yaklaşımı savunan öğretmenlerin varlığı sebebiyle arkeolojik mekânlar kullanılmıyor. Programda müze eğitimiyle alakalı bilgiler de var ama öğretmenler kullanmıyor.

(7) KA2: Açıkçası, Sosyal Bilgiler öğretiminde mekâna dayalı öğretime yönelik birtakım çabalar mevcut. Ancak, daha fazla çalışmaların yapılması ve tabii ki bu çalışmaların da öğretim programına yansıtılması iyi olur. Yeterlidir diye düşünüyorum.

4.2.4. Size Göre Arkeolojik Mekân Kullanımı Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Hangi Amaçlarına Hizmet Etmektedir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 4. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 16. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Amaçlarına Hizmet Etme Durumuna İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Özel Amaçlar 1. Amaç	4	1	5
Özel Amaçlar 4. Amaç	3	1	4
Özel Amaçlar 16. Amaç	2	0	2
Özel Amaçlar 10. Amaç	0	1	1
Toplam			12

Tablo 16’da yer aldığı üzere akademisyenlere görüşme formunun dördüncü sorusu olarak yöneltilen “Size göre arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet etmektedir?” sorusuna verilen cevaplar sonucunda “özel amaçlar 1-4-10-16” şeklinde 4 tema belirlenerek frekanslarıyla beraber tablo haline getirilmiştir. Akademisyenlerin verdikleri cevaplarda en çok bahsedilen hedef olarak vatandaşlık bilinci ve vatandaşlık aktarımı konuları olmuştur. Bundan dolayı da özel amaçlardan 1. Amaç en çok bahsedilen amaç olarak tablodaki yerini almıştır. 5 frekansa sahiptir. Bu amacın arkasından 4. Amaç gelmektedir. Bu amaç ise 4 frekansa sahiptir. Akademisyenlerden bazıları kültürel mirasa sahip çıkmak ve onu korumaktan bahsettikleri için bu amacı işaret etmişlerdir. Özel amaçlardan 10. Amacı ise bir akademisyen tercih etmiştir. 16. Amaç 2 frekansa

sahiptir. Ortak değerlerden bahseden 2 akademisyen bu amacı işaret etmiştir. Akademisyenlere bu soru sorularak sosyal bilgiler öğretim programında yer alan amaçlardan hangisiyle arkeolojik mekânları ilişkilendirdikleri ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Belirtmek gerekirse sosyal bilgiler öğretim programının tabloda bahsedilen ve akademisyenler tarafından tercih edilen amaçları şunlardır:

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri, (MEB, 2018).

EA2 isimli akademisyen özel amaçlardan birinci amacı şu sözlerle işaret etmiştir:

“Vatandaşlık dediğimiz kavram birden ortaya çıkmıyor. Belli bir süreç var. Biz bin senedir Anadolu’dayız. Coğrafya değişmiyor. Aynı coğrafyada aynı iklimde yaşıyoruz.” (EA2)

Akademisyenlerin görüşme formunun dördüncü sorusu size göre arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet etmektedir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: Vatandaşlık dediğimiz kavram birden ortaya çıkmıyor. Belli bir süreç var. Biz bin senedir Anadolu’dayız. Coğrafya değişmiyor. Aynı coğrafyada aynı iklimde yaşıyoruz.

(2) EA2: Doğrudan geçmişle bağ kurma, Ortak miras öğeleri, Vatandaşlık bilinci.

- (3) EA3: Bu mekânların bizlerin milli ve manevi değeri olduğu konusunda öğrencilere bilinç kazandırır.
- (4) EA4: Arkeolojik mekânlar tarihi konuların öğretimine hizmet eder kültür miras konularına hizmet eder.
- (5) EA5: Vatandaşlık bilinci kazandırmaya ve kültürel mirası korumaya hizmet eder diye düşünüyorum.
- (6) KA1: Bana göre en çok vatandaşlık aktarımına hizmet eder. Bana göre en önemli olan vatandaş yetiştirmesidir. Vatandaş illaki öğrencinin katılım hakkını bilmesi falan değil. İyi bir vatandaş geçmişini iyi bilen geçmişteki bilgilerini geleceğe aktarabilmelidir. Geçmişle gelecek arasındaki köprüleri kurabilecek kişidir. Arkeolojik mekânda Atatürkçülük bile verilebilir.
- (7) KA2: Öncelikle, daha önce de söylediğim gibi arkeolojik mekânlar tarih bilgisini zenginleştirecektir. Böylece öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerinin gelişmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretiminde mekânsal düşünme becerisi de üzerinde birebir durulan bir konu. Her ne kadar bu beceri coğrafya konularına atfedilse de arkeolojik mekân kullanımı bu beceriyi de destekleyecektir diye düşünüyorum ben.

4.2.5. Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarılarını Nasıl Etkileyeceğini Belirtiniz Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 5. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 17. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarılarını Nasıl Etkileyeceğine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Olumlu Etkiler	3	1	4
Deneysel Çalışma Yapılmalı	2	1	3
Toplam			7

Tablo 17’de yer aldığı üzere akademisyenlere görüşme formunun beşinci sorusu olarak yöneltilen “Arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkileyeceğini belirtiniz?” sorusuna verilen cevaplar sonucunda “Kesin olumlu etkiler ve Deneysel çalışma yapıldıktan sonra çıkan sonucun olumlu olacağını düşünüyorum” şeklinde 2 tema belirlenerek frekanslarıyla beraber tablo haline getirilmiştir. Çıkan sonuca bakıldığı zaman akademisyenler 2 gruba ayrılmışlardır. Bir grup arkeolojik mekânların sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının öğrencilerin akademik başarılarında kesin olarak olumlu bir etki yapacağına inanmaktadır. Diğer grup ise öncesinden kesin olarak bir yargıda bulunmanın yanlış olduğunu bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak deneysel çalışma yapıldığı takdirde sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekân kullanımıyla dersini alan öğrencinin akademik başarısındaki artışın görüleceğini savunmuşlardır. Bu yönüyle sonuç olarak bakıldığında tüm akademisyenler arkeolojik mekân kullanımının öğrencinin akademik başarısına olumlu katkı yapacağına inanmaktadırlar.

Çalışmaya katılan akademisyenlerden arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının öğrencilerin akademik başarılarına kesin olarak olumlu etki yapacağına inanan akademisyenler bu mekânlara giden öğrencilerde kalıcı öğrenmeler oluşacağından dolayı akademik başarılarının da artış göstereceğini belirtmişlerdir. Bazı akademisyenler ise öğrencinin arkeolojik mekânlarda ders işlediğinde sosyal bilgiler dersine karşı tutumunun olumluluk göstereceğini bunun sonucu olarak ta akademik başarı da artış olacağını belirtmişlerdir. Ama her olumlu tutumun da pozitif sonuçlanacağını zannetmemek gerektiğini de belirten bir akademisyen bulunmaktadır. Eğer ki bir öğrencinin derse karşı tutumu olumsuz

başarısı yüksekse o başarı sağlam bir başarı değildir şeklinde ifade belirten akademisyen görüşü şu şekildedir:

“Biz hep şu hatayı yapıyoruz. Bir öğrencinin derse karşı tutumlarının kötü, akademik başarısının yüksek olması aslında o başarının özümsemediği anlamına gelir.” (EA2)

Çalışmaya katılan EA3 isimli akademisyen ise sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekân kullanımıyla dersini öğrenen öğrencinin sahip olduğu öğrenmelerin kalıcı olacağını vurgulayarak akademik başarısının da mekân kullanımıyla beraber olumlu bir etki yaşanacağını belirtmiştir. EA6 isimli katılımcı ise arkeolojik mekân kullanımıyla öğrencinin akademik başarısının artacağını ve kalıcı öğrenmelere sahip olacağını belirtmiştir. Öğrencinin kalıcı öğrenmelerinin nedeni olarak ta arkeolojik mekâna giden çocuğun görerek öğrenmeler kazanacağını ileri sürmüştür. KA2 isimli akademisyen ise arkeolojik mekân kullanımının bir sınıf dışı etkinlik olduğunu sınıf dışı etkinliklerin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu etkiler yaptığını şu sözlerle anlatmıştır:

“Öğrencilerde biraz önce söz ettiğim beceriler geliyorsa otomatik olarak akademik başarı düzeyi de artacaktır. Ayrıca, arkeolojik mekânlar yerinde inceleniyorsa, bunu sınıf dışı bir etkinlik olarak değerlendiririz ki, sınıf dışı etkinlikler öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını artırdığı için yine öğrencilerin akademik başarı düzeylerini artıracaktır.” (KA2)

Akademisyenlerin görüşme formunun beşinci sorusu arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkileyeceğini belirtiniz? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: Bunla ilgili deneysel çalışma yapmak lazım. Ama öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu etkiler. Derse yönelik tutum olumlu etkilendiği zaman akademik başarı da olumlu etkilenecektir. Biz hep şu hatayı yapıyoruz. Bir öğrencinin ders karşı tutumlarının kötü akademik başarısının yüksek olması aslında o başarının özümsemediği anlamına gelir. Tutumu olumlu etkileyeceğini bunun da akademik başarıya olumlu bir yansımalarının olacağını düşünüyorum.

(2) EA2: Kesinlikle olumlu etkiler. Yapılan çalışmalarda da öğrencinin akademik başarısının arttığı görüldü. Bir öğrenciye konuyu kitaptan okuttursan onun dikkati en

fazla 10-15 dk. sürer ama arkeolojik bir alana gidildiğinde her şey somutlaşır. Daha dikkat çekici olur. Daha kalıcı olur. Somutlaşır.

(3) EA3: Şüphesiz kalıcı bilgi edinmelerini sağlar başarıyı artırır. Daha etkili bir öğrenme gerçekleştirmelerine etkisi büyük olur.

(4) EA4: Uygulama yapmadan bir şey söylemek zor. Elde bir veri olmadan mümkün değil. Ama buna benzer yapılan çalışmalara bakacak olursak akademik başarıya olumlu etki olacağından söz etmek mümkündür diyebiliriz.

(5) EA5: Sosyal yaşantının birey ve toplum hayatının nasıl devam ettiği, bunların arkeolojik mekânlardaki kalıntılara bakıldığında yerleşim alanlarına bakıldığında sivil mimari, askeri mimari, dini mimari gibi özelliklerinin kalıntılarının günümüzdeki yaşantılardan pek farklı olmadığını karşılaştırmasını yapma imkânı bulur. Kalıcılık kazandırır. Görsel zekâ konusunda öğrenciler görerek öğrenmelerle bilgilerin kalıcı olmasını sağlar.

(6) KA1: Çok olumlu etkileyeceğini düşünüyorum. Öğretmen iki farklı sınıfı üzerinde deneysel bir çalışma yapsa bu farkı görebilir. Mesela bir sınıfını arkeolojik mekâna götürerek ders işlese bir sınıfa da aynı konuyu anlatsa arkeolojik mekâna giden sınıfın daha iyi öğrenmelere sahip olduklarını görecektir. Sınıfında yetkin öğretmenlerimiz de var. Sınıfın içinde tartışmalar yaptıran, projeler hazırlattıran öğretmen de kazanımı verebilecektir. Ama arkeolojik mekâna giden öğrenciler daha başarılı olacaklardır. Bu mekâna giden öğrencilerin öğrenmeleri 6 ay sonra bir başarı testiyle ölçülse diğer gruba göre daha başarılı oldukları görülecektir. Araların büyük bir fark çıkacaktır.

(7) KA2: Öğrencilerde belli başlı beceriler geliyorsa otomatik olarak akademik başarı düzeyi de artacaktır. Ayrıca, arkeolojik mekânlar yerinde inceleniyorsa, bunu sınıf dışı bir etkinlik olarak değerlendiririz ki, sınıf dışı etkinlikler öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını artırdığı için yine öğrencilerin akademik başarı düzeylerini artıracaktır.

4.2.6. Sizce Arkeolojik Mekân Kullanımı Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konular Çerçevesinde Gerçekleştirilebilir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 6. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans

şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır. Akademisyenlere bu soru sorularak arkeolojik mekânlarla sosyal bilgilerdeki hangi konuları ilişkilendirdikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tablo 18. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Hangi Konular Çerçevesinde Gerçekleştirilebileceğine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
5. Sınıf Kültür ve Miras	5	2	7
7. Sınıf Zaman İçinde Bilim	4	0	4
6. Sınıf Yeryüzünde Yaşam	3	1	4
5. Sınıf Üretim Dağıtım Tüketim	1	0	1
6. Sınıf İpek Yolunda Türkler	0	1	1
7. Sınıf Türk Tarihinde Yolculuk	0	1	1
Toplam			18

Tablo 18’de yer aldığı üzere akademisyenlere görüşme formunun altıncı sorusu olarak yöneltilen “Sizce arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir?” sorusuna verilen cevaplar sonucunda 6 adet tema oluşturulup frekansları belirlenmiştir. Oluşturulan bu tablo neticesinde akademisyenlerin arkeolojik mekân kullanımı ile sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan konu eşleştirmeleri yapılmıştır. 5. Sınıf Kültür ve Miras 7, 5. Sınıf Üretim Dağıtım Tüketim 1, 6. Sınıf Yeryüzünde Yaşam 4, 6. Sınıf İpek Yolunda Türkler 1, 7. Sınıf Zaman İçinde Bilim 4, 7. Sınıf Türk Tarihinde Yolculuk 1 frekansa sahiptir. Akademisyenlere arkeolojik mekânları sosyal bilgilerde en çok hangi konuyla ilişkilendiriyorsunuz diye sorulduğunda en fazla bahsedilmiş olan konu 5. Sınıf Kültür ve Miras olmuştur. Bu temanın ardından ise 6. Sınıf Yeryüzüne Yaşam ve 7. Sınıf Zaman İçinde Bilim gelmektedir. Çalışmaya katılan akademisyenlerden EA6 Anadolu’da kurulan ilk çağ uygarlıkları konusu vasıtasıyla sosyal bilgiler dersini

ortaya çıkış amaçlarından biri olan vatandaşlık bilinci kazandırma hususunun öğrencilere aktarılabilirliğini ileri sürmüştür.

EA5 isimli akademisyen diğerlerinden farklı olarak sosyal bilgiler öğretim programının güncellenen halinden bahsederek düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Yeni programda Kadim Uygarlıklar diye geçen ilk çağ uygarlıkları. 5. Sınıfta 5.2.1 kazanımları ve 5.2.2 kazanımları olabilir.” (EA5)

Çalışmaya katılan akademisyenlerden KA1 isimli akademisyen bu konudaki görüşünü aktarırken sosyal bilgilerde konuyla alakalı ilişkilendirilebilecek mekân örnekleri de vermiştir:

“Niğde’nin tarihi taş evleri bile ilişkilendirilebilir. Bu evlerde bizim geçmişimiz. Çanakkale şehitliği, Afyonkarahisar milli mücadele bölgeleri, Konya da şehitler abidesi.” (KA1)

Akademisyenlerin görüşme formunun altıncı sorusu sizce arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

- (1) EA1: Kültür ve miras, ekonomik faaliyetler, üretim dağıtım tüketim, coğrafya.
- (2) EA2: Tarih ve coğrafya konularında. Kültürel miras. Coğrafyada hangi yerleşim yerlerinde ne şartlarda yaşanıldığı gösterilebilir. Anadolu İlk Çağ Uygarlıkları.
- (3) EA3: Eski çağ tarihi İlk çağ tarihi konularında ilişkilendirme yapılabilir.
- (4) EA4: Yeni programda Kadim Uygarlıklar diye geçen ilk çağ uygarlıkları. 5. Sınıfta 5.2.1 kazanımları ve 5.2.2 kazanımları olabilir.
- (5) EA5: Anadolu İlk Çağ Uygarlıkları konusunda kullanılabilir. Bu toplumların devlet yapıları, sosyal hayatlarından çıkarımlar yapılarak öğrencilere vatandaşlık bilinci kazandırma konusunda bir şeyler yapılabilir.
- (6) KA1: İlk çağ uygarlıkları. Anadolu uygarlıkları. Niğde’nin tarihi taş evleri bile ilişkilendirilebilir. Bu evlerde bizim geçmişimiz. Çanakkale şehitliği, Afyonkarahisar milli mücadele bölgeleri, Konya da şehitler abidesi var onun içinde maketler var boyutları çok büyük değil ama burada kullanılabilir konuyla ilişkilendirilebilir.

(7) KA2: Kùltür ve Miras öğrenme alanındaki konular ilgili olabilir diye düşünüyorum.

4.2.7. Sizce Arkeolojik Mekânlarda Nasıl Etkinlikler Yapılabilir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 7. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır. Bu sorunun akademisyenlere sorulma amacı arkeolojik mekânlarda yapılacak etkinlik olarak ne düşündüklerini ortaya koymaktır. Bu yolla sosyal bilgiler öğretmenlerinin lisans eğitiminde rol sahibi olan kişilerin öğretme adaylarına bu alanlarda nasıl etkinlikler önerebilecekleri de ortaya çıkmıştır.

Tablo 19. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânlarda Nasıl Etkinlikler Yapılabileceğine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Drama	2	2	4
Arkeopark	2	1	3
Gezi-Gözlem	2	0	2
Buluş Yoluyla Öğrenme	0	1	1
Yaparak Yaşayarak Öğrenme	0	1	1
Beyin Fırtınası	0	1	1
Toplam			12

Tablo 19’da görüldüğü üzere akademisyenlere sorulan sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir sorusuna verdikleri cevaplar tabloya işlenmiş frekansları verilmiştir. Verilen cevaplar neticesinde drama, Arkeopark, gezi-gözlem,

buluş yoluyla öğrenme, yaparak yaşayarak öğrenme, beyin fırtınası şeklinde 6 tema oluşturulmuştur. Drama 4, Arkeopark 3, Gezi-gözlem 2, Buluş yoluyla öğrenme, Yaparak yaşayarak öğrenme, Beyin fırtınası 1 frekansa sahip olmuştur. Akademisyenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde en çok bahsedilen etkinlik drama etkinliği olmuştur. Drama etkinliğinin Arkeopark etkinliği gelmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinde olduğu gibi Arkeopark etkinliği yine yerini almıştır. Öğrenci için bir anlamda kazı alanı simülasyonu olan bu etkinlik hem gerçek şartlara en yakın biçimde çalışma imkânı sunup hem de öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesine imkân tanımaktadır. Drama etkinliği ise öğrencinin gittiği mekânda aktif olmasını sağlayarak mekânla öğrenmeleri sentezlemesine yardımcı olmaktadır. Bahsedilen etkinliklere bakıldığında hepsinin çağdaş yöntem ve teknikler olduğu anlaşılmaktadır. Böylece öğrenciler gittikleri arkeolojik mekânda çağdaş etkinlikler uygulamak yoluyla kalıcı öğrenmelere sahip olacaklardır. Gidilen arkeolojik mekânda öğrenciler sınıfa kıyasla daha aktif olup öğretmenin rehberliğinde adım atacaklardır. Öğretmenlerinin yönlendirmeleriyle ve verdikleri eğitimle de ziyaret ettikleri arkeolojik mekâna zarar vermeme ve koruma konusunda uzak duracakları hareket ve davranışları sergilemeyeceklerdir. Bunun sonucunda öğretmen ve öğrenciler için sorunsuz ve zengin bir ders süreci geride kalmış olacaktır. Öğrenciler öğrenmelerine odaklanarak kendilerine sunulan çağdaş yöntem ve teknikler aracılığıyla sınıf ortamından ayrılmış olmanın verdiği istek ile derslerine devam edeceklerdir.

Çalışmaya katılan akademisyenlerin ortak bahsettikleri konulardan biri öğrencileri bu mekânlara götürmeden önce sınıfta plan yapmak ve öğrencileri gidecekleri mekânla alakalı bilgilendirmek olmuştur. Öğrenciye bu mekânları koruma bilincini vermekle alakalı eğitim verilmeden gidilmemesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bu konuda bilgiler veren akademisyenlerden EA2 isimli katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Temel sıkıntı çocuklara gitmeden önce ön hazırlık yapılmıyor. Öğrencilere arkeolojik mekâna gidilmeden önce bir eğitim vermek lazım. Mekânın nasıl gezileceği korunması gereken yerler anlatılmalı. Niğde’de gümüşler manastırı var mesela her tarafı yazı insanlar zarar vermişler. Gitmeden sınıfta bir eğitim verilmeli.” (EA2)

Gidilmeden önce yapılması gerekenlere farklı bir konu ekleyen KA1 isimli akademisyen ise ortaokul kademesindeki küçük çocuklara gittikleri yerle alakalı bazı bilgilerin daha verilmesi gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

“Bu mekânlara küçük öğrencilerle gidilirken plan program yapılmalı. Götürülmeden önce öğrencilerle gidilen yer hakkında konuşulması gerekiyor. Neler yapılması ve yapılmaması için konuşulmalı. Öğrenciler oraya giderken bilinçli olmalı. Mesela küçük çocuklarla gidilirken mummyaların olduğu söylenmeli. Korkabilirler.” (KA1)

Katılımcının belirttiği üzere gidilmeden yapılacaklar arasında sadece plan ve program yapmak, öğrencileri mekân koruma konusunda bilinçlendirmek yer almıyor. Oraya gidecek küçük yaştaki öğrencilerin durumlarını da göz önüne alıp değerlendirme yaparak onlara da gerekli bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

Akademisyenlerin görüşme formunun yedinci sorusu sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: Çoğunlukla drama. Temel sıkıntı çocuklara gitmeden önce ön hazırlık yapılmıyor. Öğrencilere arkeolojik mekâna gidilmeden önce bir eğitim vermek lazım. Mekânın nasıl gezileceği korunması gereken yerler anlatılmalı. Niğde’de gümüşler manastırı var mesela her tarafı yazı insanlar zarar vermişler. Gitmeden sınıfta bir eğitim verilmeli. Bundan sonra oralara bir gezi düzenlenmesi daha faydalı olacaktır.

(2) EA2: Önceden gidilmeden sınıfta bir ön bilgilendirme yapılmalı. Çünkü o alanın dokusuna zarar vermemek gerekiyor. Ne yapılacağı planlanmalı. Öğrenciler bilgilendirilmeli. Öğrenci neye bakması gerektiğini neye dikkat etmesi gerektiğini çok iyi bilecek. Yapay bir ortam oluşturulup öğrencilere yaptırılabilir. Oraya gittiğinde arkeolog gibi çalışmalı. Basit düzeyde düzen nasıl görmesi lazım. Kazıya nasıl başlanıyor işler nasıl yürüyor hangi aşamalardan geçiyor görmeleri lazım. Dramalar yapılmalı.

(3) EA3: Gezi-gözlem metoduyla bu mekânlara öğrenciler götürülüp arkeolojik mekânları tanıma seviyeleri yükseltilebilir. Bu mekânlardaki medeniyetler hakkında bilgi sahibi olurlar.

(4) EA4: Gitmeden önce öğrencilere ön bilgilendirme yapılmalı. Gidilecek olan bölgede hangi medeniyetlerin yaşadığı konusunda anlatım yapılmalı. Daha sonra oradaki tarihi eserler üzerinde var olan figürlerden yola çıkarak etkinlik yapılır. Mesela bir kabın üzerinde yer alan aslan figürünün oradaki insanlar tarafından nasıl çizilmiş olabileceğini sorgulatabiliriz. Böyle bir figürü nasıl görmüş olabilecekleri o dönemde internet olmadığını direk görmüş olabilme ihtimalleri hakkında çıkarımlarda bulunulabilir. O bölgede yaşayan insanların kullandıkları büyük küplerde sakladıkları buğdaylardan yola çıkarak insanların geçim kaynakları hakkında tahmin yapmaları sağlanabilir. Buluş yoluyla öğrenme yapılabilir.

(5) EA5: Öğrenciler arkeolojik mekâna gittiğinde yapay bir kazı alanı oluşturulup kazı çalışması yaptırılır. Tarihi eserin nasıl ortaya çıkarılması gerektiğini öğrenirler. Oradaki mekânların işlevselliğine dikkat çekmek lazım. Burası yaşam alanı, ortak alan, askeri alan burası bahçe burası ibadethane şeklinde öğrencilere tanıtılması yapılırdı.

(6) KA1: Benim sınıf dışı etkinlikler diye dersim var. Orada yaptığımız etkinliklerden bahsedeyim. Örneğin Niğde müzesinde belli temalara göre bölümler vardır. Bir bölümünde mesela Niğde'nin halıları var. Bu halıların olduğu bölümde öğrencilerim kartondan televizyon falan yaptılar. Bu kısımda drama gerçekleştirdiler. Biri usta bir halıcı oldu biri muhabir oldu bize halıları tanıttılar. Aile hayatının canlandırıldığı bölümde öğrenciler kız isteme canlandırması yaptılar. Bu sene cenaze töreni gerçekleştirdiler. Yani canlandırma ve drama etkinlikleri olabilir. Yine bu alanda medrese eğitimi verdiler. Mumyaların önünde mumyacılık olayını canlandırıdılar. Bu mekânlara küçük öğrencilerle gidilirken plan program yapılmalı. Götürülmeden önce öğrencilerle gidilen yer hakkında konuşulması gerekiyor. Neler yapılması ve yapılmaması için konuşulmalı. Öğrenciler oraya giderken bilinçli olmalı. Mesela küçük çocuklarla gidilirken mumyaların olduğu söylenmeli. Korkabilirler. Aynı zamanda yapay kazı alanları oluşturulup burada etkinlikte yapılabilir. Ben New York'ta Tabiat Müzesine gittim. Orada büyük bir yapay kazı alanı oluşturmuşlar. Öğrenciler bir şeyler bulmaya çalışıyorlardı. Arkeologların elindeki malzemeleri de öğrencilere temin etmişler. Yapararak yaşayarak öğrenme imkânı sunmuşlar öğrencilere.

(7) KA2: Beyin fırtınası, drama olabilir. Aklıma çok bir şey gelmedi maalesef.

4.2.8. Arkeolojik Mekânların Okul Ortamından Ayrılmadan Sanal Olarak Kullanılabilmesi Size Göre Öğrenciye Fayda Sağlar mı? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 8. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 20. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekânların Okul Ortamından Ayrılmadan Sanal Olarak Kullanılabilmesine İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Fayda Sağlar	5	1	6
DeneySEL Çalışma Yapılmalı	0	1	1
Toplam			7

Tablo 20’de görüldüğü üzere çalışmaya katılan akademisyenlerden 6 tanesi arkeolojik mekânların okul ortamından ayrılmadan sanal olarak kullanılabilmesi öğrenciye fayda sağlar derken 1 tanesi ise deneysel çalışma olmadan tahminde bulunmanın zor olduğunu savunmuştur. EA2 isimli akademisyen ise okul ortamından ayrılmadan sanal olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrenciye sonradan o arkeolojik mekâna gittiğinde nereyi gezeceğini, nelere dikkat etmesi gerektiğini ve neyin nerede olduğunu bilmesi açısından fayda sağlayacağını belirtmiştir. Böylece öğrencinin böyle bir mekâna gittiğinde planlı ve bilinçli bir gezi gerçekleştirmiş olacağını iler sürmüştür. Aynı akademisyenin arkeolojik mekânların sanal olarak kullanılabilmesi konusunda dikkat çektiği bir diğer husus ta şöyledir:

“Avustralya’da sanal müzeler var. Ben buraları incelediğimde çok hoşuma gitti. Kendi dedelerinin atalarının öldüğü yerleri ziyaret ediyorlar. Derinlik hesabına göre çekilmiş görüntülerde öğrenciler kendileri gezebiliyorlar. Tek sıkıntı ruh olmuyor. Avustralyalı bir kişinin bunu yapmasını anlarım. Dünyanın bir ucundan

buraya gelip gitmesi zor. Orayı bizzat gidip görmekle sanal olarak gezmek arasında farklar var. Yani yakın bir yeri sanal olarak göstermenin ne anlamı var çocuk gitsin bizzat görsün gezsin.” (EA2)

Akademisyenlerin dikkat çektiği konulardan biri de öğrencilerin her istenilen yere götürmenin mümkün olmadığını bu noktada sanal uygulamaların devreye girdiğini ve büyük etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan bir akademisyen ise sosyal bilgiler öğretmeni adaylarına gittikleri arkeolojik mekânların fotoğraf, video gibi görsellerini çekmelerini bunları öğretmen olduklarında öğrencilerine gösterebileceklerini söylemiştir. Akademisyen görüşü aşağıdaki gibidir:

“Ben öğretmen adaylarına gittiğiniz yerlerin fotoğraflarını ve videolarını çekin diyorum. Yarın atandığınızda sınıfınızda kullanırsınız diye bahsediyorum onlara. Bilgisayar destekli sosyal bilgiler eğitimi diye bir derse giriyorum ben. Orda sanal arkeolojik mekânların nasıl kullanıldığını gösteriyorum.” (KA1)

Genel olarak bu konudaki akademisyen görüşlerine bakıldığında sanal olarak arkeolojik mekân kullanmanın öğrenciye fayda sağlayacağı düşüncesinin ağır bastığı anlaşılmaktadır. Gerek öğretmenlerin izin alırken yaşadığı sorunlar gerek diğer olumsuz etki yaratan şartlar nedeniyle okuldan ayrılmadan sanal olarak arkeolojik mekân kullanımı öğretmene de yarar sağlar şeklinde görüş belirtenler de olmuştur. Arkeolojik mekânların okuldan ayrılmadan sanal olarak kullanılabilir olması aynı zamanda bu mekânların internet hizmetine erişimin mümkün olduğu her sınıfta mesafeler fark etmeksizin ulaşılabilir olduklarını da ortaya koymaktadır.

Akademisyenlerin görüşme formunun sekizinci sorusu arkeolojik mekânların okul ortamından ayrılmadan sanal olarak kullanılabilmesi size göre öğrenciye fayda sağlar mı? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

(1) EA1: Bilgi boyutunda sağlar. Nereyi nasıl gezeceğini nerelere dikkat etmesi gerektiği konusunda öğrenciye bilgi vermesi açısından yararlı olur. Neden? Bir yere götürülüyor çocuklar 1 saat süre var hem de etkinlik yapıyor. Öğrenci o bölgenin geçmişini özellikleri konusunda ön bilgiye sahip olursa neyin nerede olduğunu bildiğinde planlı bir biçimde gezilmiş olur. Bu da zaten eğitim öğretimin temel ilkesidir. Planlı ve programlı olmak zorunda. Öncesinde mutlaka bir eğitim verilmeli. O eğitimin içinde o bölgenin özelliklerinin yansıtılması. Öğrencilere neyin nerede olduğunun söylenmesi dikkat edilecek hususlardır. Sonrasında da öğrenciden ne

beklediğimizin onlara söylenmesi lazım. Onlara oraya gittiğimizde bunları görmeniz gerekiyor buralara dikkat etmeniz gerekiyor diye bahsedilmesi gerekiyor. Sınıfa döndüğünde de öğrenciye ben size gitmeden önce buraları göreceğimizi bunlara dikkat edeceğimizi söylemişim. Gittik gördük ne oldu? Öğretmeni bu noktada öğrenciyi okuldan çıkarmadan etkinlik yapmaya iten durumlar var. Herkesin evladı kıymetli. Ben bundan 15 sene önce öğrencileri Çanakkale'ye götürdüm. Sorumluluk aldım götürdüm. 3 gün kaldık orda ben doğru düzgün uyumadım. Öğrencilere bir şey olacak korkusundan dolayı. Sorumluluk bana ait. Şimdi birde benim söylediklerimi ortaokul düzeyine indirirsen öğretmen öğrenciyi okuldan çıkarmadan bir etkinlik yapma konusunda haklı. Sorumluluk daha fazla. Ama kısa vadeli gezilerde sorumluluk daha düşük olur. Daha yapılabilir düzeydedir. Eğitim öğretimin aksaması da söz konusu. Hafta sonu olsa daha güzel olur. Böylece belki eğitim öğretime anne baba kardeşlerde dahil edilebilir. Ayrı bir konu olarak biz 14 hafta ders yapıyoruz bunun aslında 10 haftasında ders işleyebiliyoruz. Kazanımların plan programların arasına gezilerin eklenmesi güzel olur. Arkeolojik bir mekâna yapılan ziyaretten sonra öğrenciye sınıfta o konuyu anlatmak daha kolay olacaktır. Ama hep sorumluluk öğretmenin üzerinde. Avustralya'da sanal müzeler var. Ben buraları incelediğimde çok hoşuma gitti. Kendi dedelerinin atalarının öldüğü yerleri ziyaret ediyorlar. Derinlik hesabına göre çekilmiş görüntülerde öğrenciler kendileri gezebiliyorlar. Tek sıkıntı ruh olmuyor. Avustralyalı bir kişinin bunu yapmasını anlarım. Dünyanın bir ucundan buraya gelip gitmesi zor. Orayı bizzat gidip görmekle sanal olarak gezmek arasında farklar var. Yani yakın bir yeri sanal olarak göstermenin ne anlamı var çocuk gitsin bizzat görsün gezsin.

(2) EA2: Götürme imkânı yoksa gerçekten orada öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmeleri kadar etkili olmasa da düz anlatımdan daha etkilidir. Benimde burada dersim var bu konuyla alakalı. Kültür temel öğretim seçmeli ders. Ne kadar müze sosyal bilgilerde kullanılabilir mekân varsa bölüşüyoruz. Her hafta 3d mekânlardan canlı sanal gezi yapıyoruz. Sadece göstermekle yetinmeyip bunun derste öğrencilere nasıl kullanılacağını da tartışıyoruz. Böyle bir etkinlik yapılırken akıllı tahtadan açık öğretmenin kenara çekilmesi doğru değil. Etkinlik yapılırken öğrencilere yönlendirmeler dikkat çekmeler yapılmalıdır. Öğrenci etkinlikle baş başa bırakılmamalı. Öğretmen rehberlik etmeli. Öğrenilmesi gereken yerlere dikkat çekilmeli. Öğrenciler o noktalarda uyarılmalı önemli olduğu söylenmeli.

(3) EA3: Bu mekânları teknolojik araçlarla öğrenciye göstermek fayda sağlar. Ama gitmek daha faydalı olur.

(4) EA4: Fayda sağlar. Direk gidemeyen öğrenciye katkısı olur.

(5) EA5: Arkeolojik mekânların öğrencileri sınıflarından ayırmadan akıllı tahtalar yoluyla görselleri kullanılarak öğrencilere gösterilmesi öğrencilerin geçmiş dönemdeki yaşantılar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar. Görsel ve işitsel olarak öğrenciler tarafından izlenmesi kalıcılığa etki yapar. Okuldan ayrılmadan bu etkinliklerin yapılması bence yetersiz. Öğrencinin arkeolojik mekâna bizzat gidip dokunma görmesi ve o havayı teneffüs etmesi lazım. Öğrencinin bir müzeyi görerek gezmesi sınıfta akıllı tahtadan bu müzenin görsellerinin öğrenciye gösterilmesinden kat kat daha üstün bir uygulamadır. Gerekli tedbirler alınır öğrenciler buralara götürülür.

(6) KA1: Öğrencinin her yere götürülmesi mümkün değil. Ben öğretmen adaylarına gittiğiniz yerlerin fotoğraflarını ve videolarını çekin diyorum. Yarın atandığınızda sınıfınızda kullanırsınız diye bahsediyorum onlara. Bilgisayar destekli sosyal bilgiler eğitimi diye bir derse giriyorum ben. Orda sanal arkeolojik mekânların nasıl kullanıldığını gösteriyorum. Ben İstanbul'un fethini Topkapı sarayının sanal gezi formatında anlatabiliyorum. Ben önce dersi işliyorum. Sonra Topkapı panoramayı açıyorum. Yavaş yavaş dolanıyorum öğrencilerde görüyor. Sonra ben onlara soruyorum. Derste anlattığım şeylerden hangilerini gördünüz diye. Bu aşamada öğrenciler cevap veriyorlar. Toplar, tekerlekli kuleler şeklinde cevaplar geliyor. Yani öğrenciye anlattığım materyalleri sanal olarak ta görmüş oldu. Gitsek daha güzel elbette. Ama gitme imkânı yoksa yapılacak durum bu. Öğrenciye faydası bir yerlere gitmeden zaman harcamadan öğrenmeler gerçekleştirebilir.

(7) KA2: Denemek lazım. Bilemiyorum. Önyargılı değilim olumlu katkı yapar. Ama somut olarak söyleyebileceğim bir şey yok bununla ilgili.

4.2.9. Sizce Sosyal Bilgiler Dersinde Mevcut Eğitim-Öğretim Etkinliklerinden Farklı Olarak Arkeolojik Mekân Kullanımının Öğrencilere Sağlayacağı Katkılar Neler Olabilir? Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlıkta, akademisyen görüşme formunda yer alan 9. soruya akademisyenlerin verdikleri yanıtlar, bu yanıtlardan oluşturulan temaların frekans

şeklindeki verileri yer almaktadır. Ayrıca akademisyenlerin sorulan soruya verdikleri cevaplar sonucunda oluşturulan tablodan yapılan çıkarımlar ve yorumlar da bu başlık altında yerini almıştır.

Tablo 21. Akademisyenlerin Arkeolojik Mekân Kullanımının Diğer Eğitim-Öğretim Etkinliklerinden Farklı Olarak Öğrenciye Sağlayacağı Katkılara İlişkin Görüşleri

Temalar	Erkek	Kadın	F
Kalıcılık	3	1	4
Yaparak Yaşayarak Öğrenme	1	1	2
Vatandaşlık Bilinci Geliştirme	1	0	1
Arkeolojik Mekânları Koruma Bilinci	1	0	1
Somutlaştırma	1	0	1
İletişim Becerisi Geliştirme	0	1	1
Çevreyi Tanıma Becerisi Geliştirme	0	1	1
Görsel Zekaya Katkıda Bulunma	1	1	1
Tarihsel Empati Becerisi Geliştirme	0	1	1
Mekânı Algılama Becerisi Geliştirme	0	1	1
Toplam			14

Tablo 21’de görüldüğü üzere akademisyenlere sorulan sizce sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim – öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir? Sorusuna verilen cevaplar tema haline getirilip frekansları verilmiştir. Toplam 10 tema oluşturulmuştur. Bunlardan kalıcılık 4, yaparak yaşayarak öğrenme 2, vatandaşlık bilinci geliştirme, arkeolojik mekânları koruma bilinci, somutlaştırma, sınıf dışı eğitim, iletişim becerisi geliştirme, çevreyi tanıma becerisi geliştirme, görsel zekaya katkıda bulunma, mekân algılama becerisi geliştirme, bilişsel ve duyuşsal beceri geliştirme 1 frekansa sahiptir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde sosyal bilgilerin ortaya çıkışında pay sahibi olan

vatandaşlık bilinci konusuna EA2 isimli akademisyen değinmiştir. Bu mekânların kullanımının öğrencide vatandaşlık bilinci geliştireceğini belirtmiştir. EA3 isimli akademisyen ise öğretmen tarafından doğru yönlendirilen öğrencinin bu mekânlara gittiğinde arkeolojik mekânları koruma bilinci geliştireceğine inandığını belirtmiştir. Çalışmaya katılan bir diğer akademisyen EA5 ise arkeolojik mekânların bizzat yerinde görülerek yapılan derslerin öğretimin okul dışında da gerçekleştirilebileceğini göstereceğini vurgulamıştır.

Çalışmaya katılan KA1 isimli akademisyen sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkı olarak şunlardan bahsetmiştir:

“Mesela Çatalhöyük sınıf içerisinde bilgiye dayalı öğretilirken ama oraya ziyarete gidildiğinde bilginin dışında bazı beceriler de öğrenciye öğretilir. En basitinden bir grup çalışması yaparsın orada iletişim becerisi gelişir çocuğun. Tarihsel empati becerisi verilebilir. Sınıfta bunları kazandırmak zor. Mekânı algılama becerisi de verilebilir.” (KA1)

Akademisyenlerin görüşme formunun dokuzuncu sorusu sizce sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir? sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir:

- (1) EA1: Vatandaşlık bilincinin öğrencide geliştirilmesine katkısı vardır.
- (2) EA2: Öğrencide arkeolojik mekânları koruma bilinci gelişir. Kalıcılık sağlar. Öğrenci yaparak yaşayarak öğrenir. Görsel zekasına hitap eden bir mekâna gittiğinde orayı asla unutmaz. Kalıcılık etkili olur.
- (3) EA3: Kalıcılık sağlar.
- (4) EA4: Konuları somutlaştırır. Birincil bilgi kaynağıdır. Öğretimin okul dışında olabileceğini gösterir. Çevresindeki yerleri daha iyi tanınmasını sağlar. Öğrencilerin özellikle bu bölgelerde gidiş gelişte iletişim becerileri artar. Daha eğlenceli bir öğretim ortamı yakalanır.

(5) EA5: Arkeolojik mekânın öğrenciye en büyük katkısı görsel zekaya yaptığı katkıdır. Öğrenci arkeolojik mekânda bizzat bulunup gezdiği için kalıcılığa katkı yapar. Öğrenmeler kalıcı hale gelir.

(6) KA1: Mesela Çatalhöyük sınıf içerisinde bilgiye dayalı öğretilirken ama oraya ziyarete gidildiğinde bilginin dışında bazı beceriler de öğrenciye öğretilir. En basitinden bir grup çalışması yaparsın orada iletişim becerisi gelişir çocuğun. Tarihsel empati becerisi verilebilir. Sınıfta bunları kazandırmak zor. Mekânı algılama becerisi de verilebilir. Götürülen arkeolojik mekânda bunlar öğrenciye kazandırılabilir. Kalıcılık. Yapararak yaşayarak öğrenme. Kazanımlara hızlı ulaşmalarını sağlayabilirler.

(7) KA2: Etkili bir şekilde kullanıldığında daha önce söz ettiğim bilişsel ve duyuşsal beceriler gelişir. Böylece öğrencilerde kazanması hedeflenen bilgi, beceri ve davranışlar gerçekleşebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

1. Görüşme formunun birinci sorusu olan ve iki grubun ortak sorusu olan arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor? sorusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve akademisyenlerin zihinlerinde yer alan eşleştirmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdiği cevaplar arasında en çok yer alan arkeolojik mekânlar; müze, kazı alanı ve ören yerleri olmuştur. Öğretmenler arasında arkeolojik mekânları sosyal bilgilerin laboratuvarı ve alan için birinci elden kaynak olarak değerlendirenler de olmuştur. Arkeoloji bilimi ile sosyal bilgiler dersinin ayrılmaz bir bütün olduğunu, sosyal bilgiler dersinin içerisinde birçok konuda arkeoloji ile ilişkilendirilmelerin yapıldığını ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin arkeolojik mekânlarda uygulama yaptıklarını belirtmişlerdir. Akademisyenler ise bu soruda yazıtlar, kazı alanları, şehir kalıntıları gibi arkeolojik mekânları tercih etmişlerdir. Akademisyenler de sosyal bilgiler öğretmenleri gibi öğrencilerin arkeolojik mekânları bizzat görmeleri gerektiğinden sıkça bahsetmişlerdir. Bu soruda akademisyenlerde su altı arkeolojisi alanından da bahsedilmiştir.
2. Öğretmenlere arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi sorulduğunda, bu mekânların öğrencinin doğrudan öğrenmesinde büyük etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin öğrenmelerinin kalıcı olacağını ve öğrencinin bu mekânda deneyimlediklerini uzun süre unutmayacağını vurgulamışlardır. Akademisyenler ise arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitiminde önemli bir yeri olduğunu belirtmişlerdir. Arkeolojik mekân kullanımıyla sosyal bilgiler eğitiminde tarihsel süreci yorumlama, zihinde zaman kavramı oluşturma ve öğretimde kalıcılığın yakalanabileceğini savunmuşlardır.
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri arkeolojik mekânları gerek sınıf içinde akıllı tahtada görseller paylaşmak yoluyla gerek bizzat öğrencileri arkeolojik mekânlara götürmek yoluyla bu mekânları kullandıklarından bahsetmişlerdir.

Kullanmayanlar ise sorumluluk almak istemediklerini ve izin durumlarının sıkıntılı bir süreç olduğu için bu işten uzak durduklarını belirtmişlerdir.

4. Sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli bulup bulmadıkları hakkındaki soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin yarıdan fazlasının öğretim programı hakkında yeterli bilginin yok cevabını vermeleri dikkat çekicidir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yarıdan fazlasının öğretim programından haberdar olmayışı, önemli bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Alan uygulayıcısının sahip olduğu alanın öğretim programını bilmeyişi, uygulamada yaşanan aksaklıkların nedeni olabilir. Akademisyenlerin ise yarıdan fazlası, sosyal bilgiler öğretim programının arkeolojik mekânlar konusunda yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle sosyal bilgiler öğretim programında yapılan son değişikliklerden sonra öğretim programında önemli eksiltmelerin yapıldığını, arkeolojik mekânların öğretim programında yetersiz bir şekilde yer aldığını ve bunun üzerine alan uygulayıcıları tarafından göz ardı edildiğini belirtmişlerdir.
5. Katılımcılara sorulan arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler öğretim programından hangi amaçlarına hizmet ettiği hakkındaki soruya sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık, kültür ve miras, İlk Çağ tarihi uygarlıkları, Anadolu uygarlıkları, ortak değerler gibi kavramlar üzerinde durarak cevap vermişlerdir. Bunun sonucunda sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlar kısmında yer alan 1, 4, 10, 16 numaralı amaçlar ön plana çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu ise sosyal bilgiler öğretim programında yer alan amaçlardan haberdar olmadıklarını bildirmişlerdir. Akademisyenler ise çoğunluk olarak vatandaşlık kavramı üzerinde durduklarından dolayı birinci amacı ön plana çıkarmışlardır. İki grubun verdiği cevaplar değerlendirilirse, sosyal bilgiler alanının ortaya çıkışında yer alan vatandaşlık bilinci, vatandaşlık aktarımı gibi kavramların katılımcılar tarafından konu edinilip bahsedildiği görülmektedir.
6. Arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir olması hakkındaki soruya ise sosyal bilgiler öğretmenleri çoğunluk olarak 6. Sınıf Yeryüzünde Yaşam ve 5. Sınıf Kültür ve Miras konularına değinmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri Anadolu'nun İlk Çağ Tarihi Uygarlıklarının bıraktığı izler anlamında zengin bir coğrafya olduğunu ve bunun sosyal bilgiler derslerinde rahatlıkla kullanılabileceğini,

yakın çevrede de ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği kalıntıların mevcut olduğunu belirterek bu konunun daha çok kullanılabilceğini belirtmişlerdir. Akademisyenler de aynı şekilde İlk Çağ Tarihi Uygarlıklarına vurgu yaparak aynı nedenlerden dolayı bu konunun derslerde daha fazla kullanılabilceğini savunmuşlardır. Hatta akademisyenlerden bir tanesi sosyal bilgiler öğretim programının güncellenmiş son halinde bu konunun 5. Sınıfta Kadim Uygarlıklar diye konu edinildiğini belirterek kazanımlara kadar detaylı bilgi vermiştir.

7. Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru olan arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabileceği hakkındaki soruya sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerin gidilen mekânda aktif olacağı etkinlikleri seçmişlerdir. Bunlardan bazıları arkası yarın, arkeopark, drama, rol oynama, soru-cevap, örnek olay, canlandırma gibi etkinliklerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden bir tanesi ise arkeolojik mekâna gidildiğinde öğrencilerine defile bile yaptırabileceğini iddia etmiştir. Arkeopark etkinliği yapay kazı alanları oluşturularak öğrencilerin bir anlamda gerçek kazı alanının bir simülasyonunda çalışıyormuşçasına arkeolog prensibinde çalışmalar yapmasıdır. Böylece öğrenci gerçeğe yakın düzenlenmiş alanda bir şeyler bulmanın heyecanını yaşayarak bire bir deneyimleme şansına erişmiş olacaktır. Akademisyenler ise benzer etkinliklerden bahsederken öğretmenlerden farklı cevap olarak beyin fırtınası cevabı gelmiştir. İki grubunda bu konuda dikkat çektiği önemli konu öğrencilerin bu tür mekânlara gitmelerinden önce sınıfta küçük bir bilinçlendirme toplantısının yapılması gerektiğidir. Öğrenci gittiği yerden, oraya gidince ne yapacağından, neden oraya gidildiğinden, gittiğinde dikkat etmesi gereken yerlerden ve kurallardan haberdar olarak arkeolojik mekâna gidilirse o mekânda yapılacak olan etkinliklerin daha etkili ve sorunsuz gerçekleştirilebileceğinden bahsedip önemli noktaları vurgulamışlardır.

8. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerinizi arkeolojik mekâna götürmek isteseydiniz hangi arkeolojik mekânı tercih etmiş olurdunuz? Neden? Sorusuyla alakalı öğretmen görüşlerine bakıldığından öğretmenlerin daha çok yakın çevreleri tercih ettikleri görülmüştür. Bunun sebebi olarak ta öğrencilerin yakın çevresinden başlayarak işe başlamanın daha mantıklı olacağını ileri sürmüşlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu Aksaray ilinde yer alan Aşıklıhöyük arkeolojik mekânını tercih etmişlerdir. Arkeolojik

mekânların diğere mevcut etkinliklerden farklı olarak öğrenciye sağlayacağı katkılar konusunda öğretmenlerden ve akademisyenlerden alınan görüşlerde iki grupta da öğretimde kalıcılığın yakalanacağı ve öğrencinin öğrendiklerini arkeolojik mekânlarda gerçekleştirdiği yaparak yaşayarak öğrenmelerle uzun süre unutmayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca arkeolojik mekânlarda gerçekleştirilen derslerde öğrencilerin kazanımlara sınıfta yapılan derslere kıyasla daha hızlı ulaşacaklarını iddia etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmeni gruba sorulan son soru olarak yer alan öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanıp kullanmadığı konusundaki soruydu. Bu konuda ise sosyal bilgiler öğretmenleri bürokratik engellerden dolayı arkeolojik mekânlara öğrencileri bizzat götürmemeye durumlarından bahsetmişlerdir. Son dönemde yaşanan öğrenci gezisi kazalarından dolayı velilerin de öğrencilerinin geziye gitmelerine sıcak bakmadıklarını vurgulamışlardır. Aynı zaman Milli Eğitim Müdürlüklerinin de izin konusunda kısa sürede cevap vermediklerinden dolayı izin çıksa dahi gezinin bir anlamının kalmadığından bahsetmişlerdir. Aksaray ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri 2007 yılında Aksaray-Konya yolunda gerçekleşen ve 33 öğrencinin vefat etmesine sebep olan trafik kazasından sonra öğrencileri geziye götürme cesareti bulamadıklarını, sorumluluk almak istemediklerini de iletmışlerdir. O olayın etkisinden hala kurtulamayan öğretmenler öğrencileri okuldan çıkarmanın çok tehlikeli olduğuna inanmaktadırlar. Bu sebeplerden dolayı sınıf ortamında arkeolojik mekân kullanımı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

9. Akademisyenlerden öğrencilerin okuldan ayrılmadan sanal olarak arkeolojik mekân kullanımı gerçekleştirmenin onlara faydasının olup olmadığı konusunda görüş belirtmeleri istenmiştir. Okuldan ayrılma imkânı bulunmuyorsa faydalı olacağını ama yerinde gidip görmenin etkisinin kıyaslanamaz derecede olduğunu vurgulamışlardır. Akademisyenler arasında aynı ilde yer alan bir arkeolojik mekânın sınıfta sanal olarak gösterilmesinin mantıklı bir hareket olmadığı görüşü gelmiştir. Arkeolojik mekân kullanımının öğrencilerin akademik başarılarında yapacağı etkiler konusunda akademisyenlerden görüş istenmiştir. Bir kısmı deneysel bir çalışma yapılmadan bu konuda görüş belirtmenin yanlış olacağını belirtmiştir. Bir kısmı ise sosyal bilgiler eğitimde arkeolojik mekân kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına kesinlikle olumlu katkıda bulunacağını söylemişlerdir.

Sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekânları bizzat ziyaret eden öğrencilerde akademik başarının anlamlı bir şekilde artış göstereceğini vurgulamışlardır.

10. Akademisyenlerden sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar konusunda görüş istenmiştir. Öğrencide vatandaşlık bilincinin, tarihsel empati becerisinin, çevreyi tanıma becerisinin, iletişim becerisinin, arkeolojik mekânları koruma bilincinin arkeolojik mekânlar yoluyla öğrenciye kazandırılacağını belirtmişlerdir. Bu yolla sınıf içinde verilmesi zor olan becerilerin arkeolojik mekânlar aracılığıyla öğrenciye kazandırılabileceğini vurgulamışlardır. Arkeolojik mekânların bu yollarla kullanımı sonucunda öğrencilerin çeşitli becerilere sahip olacağı ve kazanımlara daha hızlı ulaşmış olacakları da görüşler arasında yer almaktadır.

5.2. ÖNERİLER

1. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin arkeolojik mekân kullanımını konusunda özellikle sınıf dışı etkinliklerde yaşanan olumsuzlardan dolayı sorumluluk almaktan uzak bir tavır sergiledikleri görülmüştür. Hatta 11 sene önce yaşanan kazanın etkisinden kurtulamayan öğretmenleri varlığı da mevcuttur. Bu durumda olan öğretmenlere okul idaresi tarafından daha fazla destek verilerek bu konuda yasal olarak cesaretlendirilmelidirler. Geziye çıkılırken öğrenci başına verilecek öğretmen konusunda bir sayı belirlenirse öğretmenler sorumluluğu paylaşma noktasında daha cesaretli adımlar atabilirler. 15 öğrenciye 1 öğretmen gibi bir düzenleme yapılabilir.
2. Bir diğer konu ise resmi makamlardan alınan izinlerin öğretmenler tarafından alınış sürecinin uzun olması. Bu konuda öğretmenlerin öğrencileri arkeolojik mekânlara götürmelerine engel oluşturulan durumlar arasında yer almaktadır. Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından öğretmenlere bu tür etkinliklerde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda bilgilendirme yapılabilir.
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programı konusunda bilgisiz oldukları tespit edilmiştir. Bu konuda öğretmenlere hizmet içi eğitim vasıtasıyla eğitimler verilebilir. Akademisyenlerle sosyal bilgiler öğretmenlerinin buluşmaları sağlanıp alan uygulayıcıları ile öğretmen adayları yetiştiren grubun bir araya gelmeleri sağlanarak alandaki eksiklerin daha hızlı tedavisi sağlanabilir.
4. Millî Eğitim Bakanlığı'nın internet üzerinden ulaşım sağladığı Eğitim Bilişim Ağı (EBA) internet sitesine arkeolojik mekânlarla alakalı paket şeklinde materyaller eklenebilir. Böylece bu mekânlara gitme imkânı bulamayan öğretmen ve öğrencilerin bu sistem üzerinde gitmek istedikleri arkeolojik mekânlarla ilgili gerekli bilgilere ulaşmaları sağlanabilir.
5. Çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinin doğrultusunda arkeolojik mekânlar sosyal bilgiler dersi için bulunmaz fırsat durumunda bulunmaktadır. Bu mekânlar sosyal bilgiler dersinin sahip olduğu içeriklerin okul dışında öğrenci tarafından bire bir görülebileceği mekânlar olarak yer almaktadır. Bu mekânlar öğrencilerle buluşturulmalıdır. Öğrencilere arkeolojik mekânları deneyimleme fırsatı verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. Ersoy, F. (2015). *Sosyal bilgiler eğitiminde mekânsal öğrenme ortamlarının tarihçesi*. Ramazan Sever, Erol Koçoğlu (Ed.), Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları içinde sf. 17-38. Ankara: Pegem Akademi
- Akhan, E.N. (2009). *Sosyal bilgilerde ekonomi konularının öğretimi*. Mustafa Safran (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi içinde sf. 164-176. Ankara: Pegem Akademi
- Ata, B. (2002). *Müzelerde ve tarihi mekânlarda tarih öğretimi, tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Ata, B. (2015). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde müzeler*. Ahmet Şimşek, Selahattin Kaymakçı (Ed.), Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde sf. 171-186. Ankara: Pegem Akademi
- Aysal, A. (2012). *İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empatiye Dayalı Rol Oynama Yönteminin Akademik Başarıya Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Atalay, İ. (2005). *Genel fiziki coğrafya*. (6. Baskı), İzmir: Meta Basım Matbaacılık
- Azrak, Y. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ölçme-Değerlendirme Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Barr, R. D., Barth, J. L., and Shermis, S. S. (1977). Defining the social studies. *Bulletin*, 51. Washington: National Council for the Social Studies.
- Barth, J.L. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*. Third Edition. Lanham: University Press of America, Inc.
- Bayraktar, S. (2010). *Kentsel alanda Arkeolojik park tasarımı: küçükyalı ve saraçhane Arkeolojik parklarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çekiç, A., Bakla, A. (2014). *Nitel analiz ve yorumlama*. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir (Çeviri Ed.) Michael Quinn Patton, Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (3. Baskıdan Çeviri) içinde sf. 431-540. Ankara: Pegem Akademi
- Çevik, Ö., Erdoğan, B. (2014). *Yerleşim Sistemleri ve Mekân Analizi*. İstanbul: Ege Yayınları
- Doğanay, A. (2002). *Sosyal bilgiler öğretimi*, Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.), Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegem Akademi

- Doğanay, A. (2005). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek. (Ed.), Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. (5. baskı) içinde sf. 17-52. Ankara. Pegem Akademi
- Doğanay A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 77-96. Web: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cusosbil/article/view/5000001271/5000001962> adresinden 08.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Doğan, İ. (1996). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Demirci, K. (2013). *Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş Tanrılar, Ritüel, Tapınak*. İstanbul: Ay ışığı Kitapları
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, İstanbul: Alkım yayınevi
- Ertek, T. (2008). *Mikroekonomiye giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Erjem, Y. (2013). *Eğitim Kurumu*. Feridun Merter, Mustafa Talas (Ed.). Sosyoloji. (2. Baskı). içinde sf. 341-364, İstanbul: Lisans Yayıncılık
- İlgaz, S. Örtün, H. (2015). *Sosyal bilgiler eğitiminde tarihi ve sanatsal mekânlara dayalı öğrenme ortamları*. Ramazan Sever, Erol Koçoğlu (Editörler). Sosyal bilgiler eğitiminde mekânsal öğrenme ortamları içinde sf. 285-308. Ankara: Pegem Akademi
- Işık Terzi, Ş. (2013). *Eğitim Psikolojisi*, (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- İzbirak, R. (1992). *Coğrafya terimleri sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2016). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (5.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Kara, C., Topkaya, Y. Ve Şimşek, U. (2013). Amaç sorunsalı temelinde yenedünya düzeninin sosyal bilimler ve sosyal bilgiler ilişkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 37, Temmuz Ağustos 2013. Web: <http://www.akademikbakis.org/OncekiSayilar.aspx> adresinden 16.02.2019 tarihinde erişildi.
- Karaca, M. (2013). *Sosyolojinin dünyada ve türkiyede gelişimi*. Feridun Merter, Mustafa Talas (Ed.). Sosyoloji. (2. Baskı) içinde sf. 17-40. İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Kılıçoğlu, G. (2009). *Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi*. M. Safran (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde sf. 4-15, Ankara: Pegem Yayıncılık
- Kızılay, N. (2014). *Arkeoloji konularının sınıf içi yaparak yaşayarak öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman

- Kızılay, N., Doğan, Y. (2014). Sınıfta arkeoloji: 6. sınıf öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi üzerine bir eylem araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (2), 85-107. Web: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/157380> adresinden 01.04.2019 tarihinde erişildi.
- Koçoğlu, E. (2015). *Sosyal bilgiler eğitiminde temel disiplinler ve çalışma alanları*. Ramazan Sever (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde sf.47-84. Ankara: Nobel
- Koçoğlu, E. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi ve antropoloji*. Refik Turan, Tahsin Yıldırım (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde sf. 325-354. Ankara: Anı Yayıncılık
- Kop, Y. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi ve psikoloji*. Refik Turan, Tahsin Yıldırım (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde sf. 185-206. Ankara: Anı Yayıncılık
- Köşker, N. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının mekânsal biliş yeterliliklerine ilişkin düşünceleri, *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*, 4 (3), 161-173. Web: <http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/412> adresinden 04.02.2019 tarihinde erişildi.
- Kurtdede Fidan N. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi ve sosyoloji*. Refik Turan, Tahsin Yıldırım (Ed.). Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde sf. 165-182. Ankara: Anı Yayıncılık
- MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara
- MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar)*
- Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422
- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3416> adresinden 15.02.2019 tarihinde erişildi.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, Kanun No:1739, 24.06.1973 tarih ve 14574 sayılı Resmî Gazete.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Nesrin Oran (Çeviri). İstanbul: Maarif Basımevi
- Öner, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 'okul dışı tarih öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Turkish History Education Journal*. 4 (1), 89-121 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/164045> adresinden 29.01.2019 tarihinde erişildi

- Öner, G., Kızılay, N. Yasa., A. (2015). Sosyal bilgilerde arkeoloji öğretimi üzerine sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15 (1), 192-215. Web: <http://efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/article/view/1780> adresinden 01.04.2019 tarihinde erişildi.
- Özbey, S.A. (2010). *Amasya İli Höyükleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum.
- Özbudun, S., Şafak, B., Altuntek, N.S. (2012) *Antropoloji Kuramlar Kuramcılar*. (2. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özcan, Z.E. (2015). *İçerik analizine giriş*. Hasan Aydın (çeviri ed.). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8.Baskıdan Çeviri). içinde sf. 380-418. Konya: Eğitim Yayınevi
- Öztekin İ. E. (2006). *M.Ö. I. Binde Anadolu'da Tümülüs geleneğinin kronolojik gelişimi ve coğrafi yayılımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Öztürk, Cemil, (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Yaklaşım, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım, Cemil Öztürk (Ed.), Ankara: Pegem Akademi
- Öztürk C. (2011). *Farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış*. (Ed. C. Öztürk). Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaş Eğitimi (3. Baskı). içinde sf. 1-31. Ankara: Pegem Yayınları
- Öztürk, C., Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller* (4.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları
- Punch, Keith F. (2016). *Sosyal araştırmalara giriş*. (4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi (Çevirenler: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz)
- Ross, E. W. (2001). The struggle for the social studies curriculum, In E. W. Ross (Eds.), *The social studies curriculum: Purposes, problems, and possibilities* (pp. 19-41). New York: State University Of New York Press
- Safran, M. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Bakış*. B. Tay, A. Öcal (Ed). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde sf. 1-18. Ankara: Pegem Akademi
- Savage, T. V. and Armstrong, D.G. (1996). *Effective teaching in elementary social studies*. USA: Prentice Hall.
- Sayar, K. ve Dinç, M. (2016). *Psikolojiye Giriş*. (6. Baskı). İstanbul: Dem Yayınları
- Seiter, D. M. (1989). *Teaching and Learning Economics*. (Eric Identifier: Ed304396). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED304396.pdf> (23.01.2019)

- Sever, R. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimine giriş*. R. Sever. (Ed.). Sosyal bilgiler öğretimi. (1. Baskı). içinde sf. 3-23. Ankara: Nobel Akademi
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Şeyihoğlu, A., Uzunöz, A. (2012). *Örnekleri ile okul dışı eğitim faaliyetleri*. Abdulkadir Uzunöz, Ayşegül Şeyihoğlu, Yavuz Akbaş, Ebru Gençtürk (Ed.). Doğa Eğitimi Ders Dışı Öğretim Faaliyetlerine Örnek içinde sf. 1-10. Ankara: Anı Yayıncılık
- Şimşek, A., Kaymakçı, S. (2015). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı*. Ahmet Şimşek ve Selahattin Kaymakçı (Ed.), Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde sf.1-11. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Şimşek, A. (2011). Geçmişin nesnesini arayan bilim arkeoloji: Türkiye’de tarih öğretimindeki durumu. *Turkish Studies*, 6 (2), 919-934. Web: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934196.pdf> adresinden 15.01.2019 tarihinde erişildi.
- Talas. M. (2013). *Ekonomi Kurumu*. Feridun Merter, Mustafa Talas (Ed.). Sosyoloji. (2.Baskı). içinde sf. 367-381 İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Tokcan, H. (2015). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi ve öğrenme teorileri*. Ahmet Şimşek, Selahattin Kaymakçı (Editörler). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde sf. 15-42. Ankara: Pegem Akademi
- Turan, S. (2013). *Nitel araştırma nedir? Merriam, S.B. Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Selahattin Turan (Çeviri Ed.). (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademi
- Türk Dil Kurumu, *Güncel türkçe sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/>, adresinden 24.01.2019 tarihinde erişildi.
- Ulu Kalın, Ö. (2015). *Sosyal bilgiler eğitiminde kültürel ve edebi mekânlara dayalı öğrenme ortamları*. Ramazan Sever, Erol Koçoğlu (Ed.). Sosyal bilgiler eğitiminde mekânsal öğrenme ortamları içinde sf. 311-356 Ankara: Pegem Akademi
- Uzunöz, A. (2008). *Ortaöğretim dokuzuncu sınıf coğrafya dersinde çoklu zeka destekli öğretimin öğrenci başarısı tutumu ve kalıcılığa etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Ünal, Ç. (2015). *Kadifekale kentsel yenileme alanında toplumsal belleğin korunması üzerine bir öneri: arkeopark kavramı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gediz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Ünal. F. (2018). *Okul dışı öğrenme ortamları*. Abdulkadir Uzunöz, Vedat Aktepe (Ed). Özel Öğretim Yöntemleri Cilt-1 içinde sf. 443-464. Ankara: Pegem Akademi

- Yalçinkaya, E. (2015). *Sosyal bilgiler eğitiminde siyasi mekânlara dayalı öğrenme ortamları*. Ramazan Sever, Erol Koçoğlu (Ed.). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları içinde sf. 79-115. Ankara: Pegem Akademi
- Yanpar, Y. T. (2009). Öğretmen adaylarının portfolyoları üzerinde grup olarak yaratıcılık temelli materyal geliştirmenin etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 34 (153), 83-98. Web: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/576> adresinden 01.04.2019 tarihinde erişildi.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2008). *Sosyal bilgiler öğretimi programı*. Bayram Tay ve Âdem Öcal (Ed.). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde sf. 21-36. Ankara: Pegem Akademi
- Yeşilbursa, C.C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı. *Türklük bilimi araştırmaları dergisi*, 23, 209-222. Web: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/156925> adresinden 01.04.2019 tarihinde erişildi.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, T. (2010). *Kentsel ve arkeolojik sit alanında adana/tepebağ höyüğü ve planlama sürecinde kentsel arkeoloji, kentsel dönüşüm, rehabilitasyon ile arkeopark kavramı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana
- Zayimoğlu Öztürk, F. (2014). Sosyal bilgiler dersinde arkeolojik kazı çalışması ve müze gezisi. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 4 (1), 12-26. Web: <http://earsiv.odu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11489/339> adresinden 14.02.2019 tarihinde erişildi.

EKLER

EK:1 Öğretmen Görüşme Formu

Merhaba, ben Halil İbrahim ANAHTARCIOĞLU. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekânların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri" isimli tez çalışmasını yürütmekteyim. Bu araştırmanın amacı siz değerli öğretmenlerin sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin görüşlerini saptayabilmektedir. Bu noktada bu görüşme konuya yönelik görüşlerinizle ilgili veri toplamak amacıyla yapılmaktadır.

Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler sadece bu çalışmada kullanılacak ve kişisel bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Sonuçlar araştırmaya yansıtılırken gerekli görülürse takma isim kullanılacaktır. Görüşmemiz yaklaşık 1 saat olacaktır. İzin verirsiniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Şimdi hazırsanız izninizle sorularıma geçmek istiyorum.

KİŞİSEL BİLGİLER

Takma İsim:

Cinsiyet:

Yaş:

Hizmet Yılı:

Mezun Olduğu Bölüm:

SORULAR

Soru 1: Arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor?

Soru 2: Size göre arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir?

Soru 3: Sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli buluyor musunuz?

Soru 4: Size göre arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet etmektedir?

Soru 5: Sizce arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir?

Soru 6: Sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir?

Soru 7: Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerinizi arkeolojik mekâna götürmek isteseydiniz hangi arkeolojik mekânı tercih etmiş olurdunuz? Neden?

Soru 8: Sizce sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir?

Soru 9: Öğretmen olarak siz sosyal bilgiler dersinde arkeolojik mekânları kullanıyor musunuz? a) Evet ise hangi etkinlikleri uygulamaktasınız?

b) Hayır ise niçin uygulamadığınızı belirtiniz.

EK:2 Akademisyen Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU
<p><i>Merhaba, ben Halil İbrahim ANAHTARCIOĞLU. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekânların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri" isimli tez çalışmasını yürütmekteyim. Bu araştırmanın amacı siz değerli öğretmenlerin sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin görüşlerini saptayabilmektedir. Bu noktada bu görüşme konuya yönelik görüşlerinizle ilgili veri toplamak amacıyla yapılmaktadır.</i></p> <p><i>Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Sonuçlar araştırmaya yansıtılırken gerekli görülürse takma isim kullanılacaktır. Görüşmemiz yaklaşık 1 saat olacaktır. İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum.</i></p> <p><i>Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Şimdi hazırsanız izninizle sorularıma geçmek istiyorum.</i></p>
KİŞİSEL BİLGİLER
Takma İsim: Unvanı: Cinsiyet: Yaş: Hizmet Yılı: Görev yaptığı Bölüm/Ana Bilim Dalı:

SORULAR

- Soru 1: Arkeolojik mekân kullanımı denildiğinde aklınıza ne geliyor?
- Soru 2: Size göre arkeolojik mekânların sosyal bilgiler eğitimi açısından önemi nedir?
- Soru 3: Sosyal bilgiler öğretim programında arkeolojik mekânları yeterli buluyor musunuz?
- Soru 4: Size göre arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler öğretim programının hangi amaçlarına hizmet etmektedir?
- Soru 5: Arkeolojik mekân kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarını nasıl etkileyeceğini belirtiniz.
- Soru 6: Sizce arkeolojik mekân kullanımı sosyal bilgiler dersinde en çok hangi konular çerçevesinde gerçekleştirilebilir?
- Soru 7: Sizce arkeolojik mekânlarda nasıl etkinlikler yapılabilir?
- Soru 8: Arkeolojik mekânların okul ortamından ayrılmadan sanal olarak kullanılabilmesi size göre öğrenciye fayda sağlar mı?
- Soru 9: Sizce sosyal bilgiler dersinde mevcut eğitim-öğretim etkinliklerinden farklı olarak arkeolojik mekân kullanımının öğrencilere sağlayacağı katkılar neler olabilir.

Ek: 4 Tez İzin Dilekçesi

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 85705372-44-E.8367488
Konu : Anket İzni

26/04/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 12.09.2017 tarih ve 2017/25 Nolu Genelgesi.

b) Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 17.04.2018 tarihli ve 69972237-302.08.01-E.555 sayılı yazısı.

İlgi (b) yazıda belirtildiği üzere ; Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Halil İbrahim Anahtarcıoğlu, Doç.Dr.Elvan YALÇINKAYA danışmanlığında yürütmekte olduğu; "**Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekanların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri**" konulu tez çalışması ile ilgili anket uygulamasını ekli listede yer alan ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenleri üzerinde yapmak istemektedir.

Konu ile ilgili belgelerin ve anket sorularının incelenmesi neticesinde; Başvurunun Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu ilgi (a) da kayıtlı Genelgede belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapıldığı anlaşılmış olup;

Halil İbrahim Anahtarcıoğlu'nun; Doç.Dr.Elvan YALÇINKAYA danışmanlığında yürütmekte olduğu; "**Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekanların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri**" konulu tez çalışması ile ilgili anket uygulamasını ekli listede yer alan ortaokullarda Sosyal Bilgiler Öğretmenleri üzerinde yapma isteği; çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı gözönünde bulundurularak; ilgi (a) Genelge esasları dahilinde; eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmamak, sorumluluk kurum müdürlerinde olmak, rapor sonuçlarının basılı ve dijital ortamda birer örneğini İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze vermek ve uygulamanın 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içerisinde tamamlanması koşuluyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

Hacı Ömer KARTAL
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
26/04/2018
Şahin BAYHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Yeni Sanayi Mah. 2/E 90 Bul No:47 Ek Valilik 3 Nolu Hizmet Binası 68100-AKSARAY
Elektronik Ağ: <http://aksaray.meb.gov.tr>
e-posta: aksaraymem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: H.YALÇIN
Tel: 0 (382) 213 68 40/130
Faks: 0 382 213 68 14

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 13c2-fd73-30ef-8da9-980e kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Halil İbrahim ANAHTARCIOĞLU

Doğum yeri ve Tarihi: Şanlıurfa - 1990

Medeni Hali: Evli

İletişim Bilgileri: anahtarcioglu.hia@gmail.com

0530 767 22 60 (GSM)

EĞİTİM

2004-2007- Aksaray Atatürk Lisesi

2008-2012- Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü

2014-2019- Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

19.10.2015 MEB Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2015-2018 Aksaray/Eskil Güneşli Ortaokulu

2018- .... Aksaray/Sultanhanı 75. Yıl Cumhuriyet Ortaokulu

YABANCI DİL

İngilizce

